

اوغوز ناما

تۆركمىنىنگ باش قاهرئمانچىلىق اثرى

TITLE:

THE TURKMEN'S FOLK EPIC

PRINT HOUSE: TISK OD 1 KS.CZ. PRAGUGE. CZECH RUPUBLIC

PUBLISHED BY: TURKMEN STUDY CENTER. SUMMER 2021

اوغوزناما

يازان:

سالئربابا قولالئ اوغلى

يازلان سنه سى:

ربيع الاول ۹۶۳

(۱۵۵۶/۰۱/۱۴)

نوساى-آشغابات

سؤزباشى:

ادبىياتچى عالم آخامات بكمئرادوف

چاپا تاييارلان:

آرنه گلى

تۆركمىنى اؤورنىش مركزى نىنگ نشرى

۲۰۲۱

ماضمونى

عالم آحامت بكمئرادوئنگ مقالاسى

- ۷ ----- اوغوزنامە ئادايپ ييزە مالميم بۇلدى؟
- ۸ ----- اوغوز قاغاننىڭ دۇرە يىشى حاقدى
- ۹ ----- اوغوز قاغاننىڭ دۇنيا اينىشى حاقدى
- ۱۰ ----- آژدارحاننىڭ اۇلدۇرىلىشى
- ۱۱ ----- اوغوز قاغاننىڭ اۇيلىنىشى و اوغوللارنى نىڭ دوغلوشى
- ۱۲ ----- اولى تۇيدا اوغوزونگ قاغان بللىشى
- ۱۳ ----- اوغوز قاغاننىڭ يۇرىشلىرى بۇزقورت
- ۱۹ ----- سۇنگقى قوراولتاي
- ۲۰ ----- گۆك بۇرى نىڭ اۇبرازاي
- ۲۴ ----- مۇدە-آ (متە حاننىڭ) ائنانچلارى
- ۲۶ ----- بۇز اۇقلار — اوچ اۇقلار

تکست

- ۳۴ ----- اوغوز لارنىڭ تارىخى و آحوال لارى
- ۳۷ ----- اوغوزنىڭ اۇز آتاسى و آقالارى بىلن سۇوشى
- ۳۸ ----- اوغوزنىڭ بۇتىن عالم اطرابئنا ايلچىلر ايرمىگى
- ۴۲ ----- اوغوزنىڭ قنلباراق قوومى بىلن ادنن سۇوشى
- ۴۵ ----- اوغوزنىڭ ظلومات اۆلكە سىنە ساپارى
- ۴۸ ----- اوغوزنىڭ شاماخى و شىروانا ايلچى يوللاماغى
- ۴۹ ----- اوغوزنىڭ آرران و مۇغان طاراپئنا يۇرىشى
- ۵۲ ----- اوغوزنىڭ ديار بكر و شاما يۇرىشى
- ۵۶ ----- اوغوزنىڭ اۇغوللارنى نىڭ فرنگ و روم يۇرىشى
- ۵۸ ----- اوغوزنىڭ اۇغوللارنى نىڭ روم قوشونلارى بىلن سۇوشلىرى

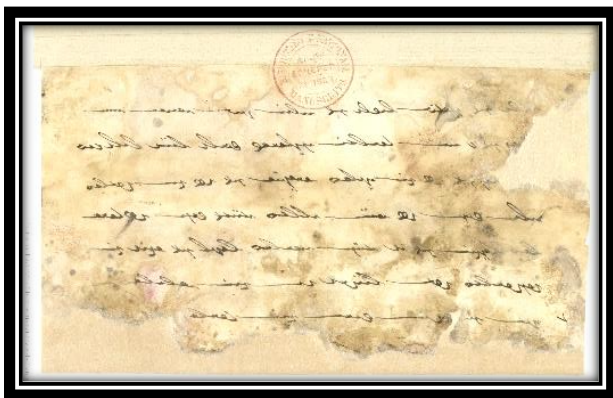
- ۵۹ ----- اوغوزئنگ اۇغوللارنى نئنگ دمشققا طاراپ يۇريشى
- ۶۱ ----- اوغوزئنگ اۇغوللارنى نئنگ مصره طاراپ يۇريشى
- ۶۲ ----- اوغوزئنگ بغدادا و بصره طاراپ گيتمگى
- ۶۴ ----- اوغوزئنگ اوغوللارنىنى فارس و كرمانا يۇللانماغى
- ۶۵ ----- اوغوزئنگ عراقى عجمه ايلچيلر يوللاماغى
- ۶۶ ----- اوغوزئنگ گۇرگنى، دحيستانى و حۇراسانى قۇلانماگى
- ۶۸ ----- اوغوزئنگ اۇز يوردونا دولانئشى
- ۷۱ ----- اوغوزئنگ اوغلى گۇن حانئنگ پاتئشالئغى
- ۷۳ ----- گۇن حانندان سونگراقى اوغوز يابغولارى
- ۸۵ ----- پاتئشالئغىنىگ اولادمور يابغو قولونندان چئقماغى
- ۹۹ ----- سالغورلارنىگ حكاياسى شئيله

«گجمیشینی بیلمه دیگینگ، گلجگی بولماز.»

گیریش

«اوغوزناما» نأدیپ بیزه مألیم بولدی؟

هر بیر میللتینگ بویسانماغا اونگا غووانماغا میلی میرائی، مدنی بایلیغی بار. تۆرکمن میللتی نینگ-دا بارئپ بیزینگ اییامئمزدان اؤنگ(میلاددان اؤنگ) دؤره دیلن و ایل آراسئندا آغئزدان آغزا گچیپ، ساقلانئپ گلیان میلی مدنی میراثلاری بار. شولاردان اینگ قادمقئسی، باشاچا آیدئلاندا شاه اثری «اوغوزناما» دئر.

اوغوزنامانئنگ اویغور نوسغاسی

اوغوز لار حاقئنداقی اینگنگان قادمقئ نوسغا بولان «اوغوزناما» بیرناچه قولیازمالاردا بیزه گلیپ یتیدیر. پاریس ینگ میلی کیتاپحاناسئندا اویغور حاتئندا یازئلان اینگ قادمقئسی تاپئلدی. قولیازمانئنگ نکستی ۱۹-نجی عاصئرئنگ باشلارئندا آلمان دیلینه، ۱۹-نجی عاصئرئنگ آخئرلارئندا روس دیلینه ترجیمه ادیلییدیر. قولیازما ۲۱ لیست

آسماندىن اينىن تاسىن اۋكۈز بىلن باش-باشا سۆۋشە گىرىپار. اوغوزجان حم ادىل گىلغامئىش يالى يەكە شاخلى اۋكۈز بىلن دىكلشىپار. اونى اۋلدۈرپ، ايل-گۈنى اولى اپاتدان حاللاص ادپار.

اوغوز قاغاننىڭ دۇنيا اينىشى

حاوا اول بولپار [دۇنيا اينپار] اونونگ كىشى-ائىنحا شو^۲ — دىيىپىدپىر. سونگرا شادلانئىدپىرلار. گۈنلردە يىر گۈن «آى قاغاننىڭ^۳ گۈزى آچئىلئىدپىر و اول اوغول دوغروپىدپىر، اول چاغاننىڭ يۈزى گۈگۈمتىل، آغزى چىم غزئىل، گۈزلى غىرمىزى، ساجى بىلن غاشلاى بولسا قارا اكن. اول اينگ آوادان پرىشده لردن حم گۈرمە گى بولوپىدپىر. بو چاغا اجه سى نىنگ گۈوسۈندن يىر گزك امپىدپىر-ده، سونگ امماندىر: اونونگ چىگ ات، حر دۈرلى ايىمىت ايىه سى، شراب ايىه سى گلىپىدپىر... و گپلاپىدپىر. قىرق گۈندن سونگ اول اولالئىدپىر، يۇراپىدپىر و اويناپىدپىر. اونونگ آياقلاى اۋكۈزىنىڭ آياقلاى يالى، غوشاقلىغى مۇجه گىنگ بىلى يالى، اگىنلى سامىرئىڭ اگىنلى يالى، دۇشى آي نىنگ دۇشى يالى بولوپىدپىر. اونونگ بۆتىن اندامى گۈر تۈى بىلن اۋرتۈلگى بولوپىدپىر، اول غىللىل / يىلقى سۈرۈلرپنى باقىدپىر، ياپى مۈنۈپىدپىر، كە يىك آولاپىدپىر و [كۈپ] گىجه-گۈندىزىر گچىندن سونگ جاحئل چىققىدپىر.

^۲ «اوغوزناماننىڭ» يازىلان ژانىرى عىلمى بارلاغچىلار تاراپىندىن ھىز كىسكىتلە نۇق. تىكىتى دۈزۈچىلر اۋنى آبزاسلار (باراگراف لارا) بۇلدۇر، چۈنكى كىتاپدا (شو تىكىتىنىڭ آلنان كىتابىندا) تىكىست شو آشاقداق يالى: ايلكى بىلن صاحىپاننىڭ بارئىسىندا اوپغور تىكىتى، سۈنگرا، صاحىپاننىڭ بىلىكى يارئىمىندا روس دىلپىنداكى تىكىست كىتپىلپار. بو حالاتلارنىڭ ايكىسىندە ھم تىكىست غۇلپازماننىڭ آصئل نوسغاسىنى عملە كىتپىيان ۹ سطرىدن عبارات.

رشىد الدىن يىڭ شونونگ بىلن يىرمىگىزىش آدلئ ائرى نىنگ چىشمانىڭ شو وارىانتىنا اساسلاندىرئان بۇلماغى مۈمكىندپىر. سرات: رشىد الدىن فضل الله. اوغوزنامە / ترجمە از فارسى. باكو. علم، ۱۹۸۷—۱۲۷ ص.

^۳ اوغوز حاننىڭ انە سى.

شول واغتلار اول يرده اولى توقاي بار اكن. اولولى-كيچىلى دريلار كۆپ اكن. بو يره بىچاق كان يابانئ حايوانلار گليار اكن، بو يرده غانئ كۆپ قوشلار بولوپدئر. بو توقايدا اغيرت آژدارحا بار اكن، اول يابئلارئ و اداملارئ ابييار اكن. الحنج يئرئنجئ، حالقا آزار يامانئئ بريپدير.

اوغوز قاغان باتئر حاكيم بولوپدئر. اول اژدارحانئ اولاماق ايسلاپدئر. گۆنلرينگ ييرينده اول آوا چئقئيدئر؛ اول نايزاسئئ، يايئئ و بيكاملارئئ، غئلئجئئ، غكالقائئئ آلئپ، يولا دۆشۆپدئر. يير مارالئ [كه ييگئ] توتوپدئر. اونئ سؤوؤت چيبيقلارئ بيلن يير آغاچا دانگئيدئر-دا گيديپدير.

سونگرا جهان ياغتئلئپ اوغراپدئر. دانگدانئنگ اوؤمش-تامئشئندا [اوغوز] دولانئپ گلنده آژدارحانئنگ مارالئ اكيدنديگيني گۆرۆپدئر. اول ايندى يير آيئئ توتوب، [اونئ] آلئئن چايتلان كمر/قوشاق بيلن آغاچا باغلاپ گيديپدير.

٤ آژدارحانئ گۆرۆنگ سونگرا غۇرقوت آتا و گۆروغلى ابۇسلارئندا-دا كتبرليپدئر. آ.گلى

شوندان سونگ دانگ آتئېدئر، [اوغوز] يئنه-ده دانگدانلار گليپدير. اول آيتئى-دا
 اژدارحاننگ اكيدينديگيني گۇرۇپدير.
 ايندى بو آغاجننگ يانندا اۇزى دورويدئر. اژدارحا گليپ، كلله سيني اوغوزونگ
 غالقانئا اورويدئر. اوغوز نايذا بيلن اژدارحاننگ به ينيسينى دشپ، اونى اۇلدۇرپيدير.
 غئلئج بيلن اونونگ كلله سيني كسيپدير-ده، آلئپ گيديپدير.
 اوندان سونگ بو يره دولانئپ گلنده، اول اژدارحاننگ ايچ غوشئنى قارقوشونگ
 اييپ دورانئنى گۇرۇپدير. [اوغوز] يايان پيكام آتئپ، قارقوشى اورويدئر-دا، اونونگ
 كلله سيني كسيپدير. سونگرا شئيله ديبپيدير: «بئنه قارقوشونگ كشى شئيله
 دير. [اژدارحا] مارالى اييدى، آيتئى اييدى. منينگ نايزام [اونى] اۇلدۇردى: اول دميردن
 ياسالان آخترن. اژدارحاننى قارقوش اييدى. منينگ يايئم و پيكاملارئم [اونى] اۇلدۇرديلر:
 اولار [اديل] يل يالئدئر»—ديپيدير-ده گيديپدير. اژدارحاننگ كشى شئيله دير...

اوغوز قاغانننگ اۇيلئشى و اوغوللارننگ دوغلوشى

بئر گزك اوغوز قاغان بئر يرده عالم حۇكۇمدارئا (گۇك تانگرا) سجده ادپيدير.
 غارانگقى دۇشۇيدير. آسماندا بئر ماوى شۇحله اينپيدير. اول گۇن شۇحله سيندن-ده
 ييتى، آي آيدئنگلئغئندان-دا ياغتى اكن. اوغوز قاغان [اونونگ يانئا] بارئپ گۇرسه، اول
 شۇحلائينگ اورتاراسئندا بئر اولى غئر بار اكن. اونونگ يكه اۇزى اوتئر اكن.
 اول غاتئ گۇزل غئر اكن. اونونگ كلله سينده اديل دانگ يئلئزئ كيمين يالئتراپ
 دوران، كۇز يالى حالى بار اكن. اول غئر شئيله بئر آوادان اكن: اگر اول گۇلسه، بۇتين
 ماوى آسمان هم گۇليار اكن، اگر اول آغلاسا، بۇتين ماوى آسمان هم انگره يار اكن.
 اوغوز قاغان اونى گۇرۇپ، هوشوندا گيديپدير، اونى سۇويپدير، اونى آلئېدئر، اونونگ
 بيلن بيله بولويدئر، حزيل ادپيدير.

اول آیال گۆوره لی بولوپدئر. کۆپ گیجه-گۆندیزلردن سونگ اونونگ ایچیندن بورغوسى توتوب، اۆچ سانئ اوغول دوغروپدئر. اولارئنگ بیرینجیسینه «گۆن»، ایکینجیسینه «آی»، اۆچونجیسینه «یئلدئز» دین آت داقئپدئرلار. بیر گۆن اوغوز قاغان[یئنه-ده] آوا گیدیپدیر. اۇنگده، کۆلۆنگ اورتاسئندا بیر اۇسۆپ اوتوران آغاچا اونونگ گۆزی دۆشۆپدیر. اول آغاچئنگ سایشئندا بیر غئز یکه اۆزی اوتئر اکن. اول اۇرآن آوادان غئز اکن. اونونگ گۆزلری آسماندا-دا ماوی، ساجئ دریانئنگ تولقونئ یالی، دیشلری دۆر دأنه سی یالی اکن. اول شئیله بیر آوادان بولان سونگ، اونئ گۆرنلرینده اداملار: «باى، باى، واح، واح، اۇلیاییس» دییپدیرلر. اوغوز قاغان اونئ گۆرۆپ، اۇزۇندن گیدیپدیر، اونونگ یۆره گئ جوشوپدئر، اول اونئ سۆیۆپدیر، آلتپدئر، اونونگ بیلن بیله بولوپ، حزیل ادیپدیر. اول آیال گۆوره لی بولوپدئر، [کۆپ] گیجه-گۆندیزلر گچندن سونگ آئی-گۆنی دولوپ، اۆچ اوغول دوغروپدئر. اولارئنگ بیرینجیسینه «گۆک»، ایکینجیسینه «داغ»، اۆچونجیسینه بولسا «دنگیز» دین آت داقئپدئرلار.

اولئ ئویدا اوغوزونگ قاغان[حاقان] بللئشى

سونگرا اوغوز قاغان اولئ ئوی ادیپ، حالقا حابار بیلن یۆزلنیپدیر؛ [آداملار] اۇرآرا گئگئشپ، گلپدیرلر. اول قئرق سانئ اوزین اوتورغئچ یاساماغئ بویروپدئر، دۆرلی-دۆرلی نئغماتلار، اتلی ناحارلار اییپدیرلر، شراب هم قئمئز ایچیدیرلر. ئویدان سونگ اوغوز قاغان بگئر و حالق اۆچین بویروق بریپ، شوندا:

«من سیزینگ قاغانئنگئز بولدوم،

حانی، یای لارئنگئزئ و غالقانلارئنگئزئ آلتئنگ،

پاچ ییزینگ اۆچین قوی، «آماتلی» بولسون،

«جال مۇچك°» بېزە يول گۇركىزىچى بولسون،
توقاي بېزە دمىر نايىزالار بولسون،
قۇرالئپ ساقلاڭيان يىرلردە قۇي، غولانلار گزىسەن،
دنگىزلر تولقون آتسەن، دريالار [آقسەن]،
گۇن [بىزىنگ] بايداغمۇز بولسون، آسمان — چادۇرئمۇز» دىيىپدېر.

اوغوز قاغاننىڭ يۇرىشلىرى و بۇز قورت

شونونگ ايز يانئندان اوغوز قاغان چار تاراپا بوپروقلار ايىرىيدىر. يۆزلىمە يازئپ، ايلچىلر يوللاپدۇر.

اول يۆزلىمىدە شئىلە يازئلان: «من دۇنياىنىڭ دۇرت بۇلگى نىنگ حاكىمى بولماق اۇزۇنە ميبىسەر ادن اوغوز قاغانى! من سىزىنگ مانگا تابئن بولماغئنگىزئ ايسلە يارىن. كىم

°بوزقورت، بو سۇزلىرىنگ ھنېز اوغوز قاغاننىڭ چال مۇچكە غابات گلەزدن اۇنگ ايدىلماسى، بىرآز گنگ.

سووغاتلار گتيرپ، مانگا تابئن بولسا، اونى دوستوم حاساپ ادرين — ديبپيدير، — كيم بويون اگيسه، اوندا غاچار-غاضابا مۆنۆپ، قوشون يئغناپ، اونى دوشمان حاساپ ادرين؛ غاقى چالت كۆل-په پكون اديپ، آسنپ اؤلدۆرمگى بويرارئن، مه ىدى چۆيرآر يالى ادرين» — ديبپيدير.

شول واغتلار ساغ تارايدا "آلتون قاغان" آدى يير حاكيم بار اكن. شول آلتون قاغان اوغوز قاغاننىڭ يانئنا ايلچى ايرپيدير. كۆپ آلتن و كۆمۆش يئغناپ، سانسئز-ساجاقسئز غنمات باحا داشلارنى، اورآن كان بايلئقلارنى يئغناپ اونگا ايرپيدير، حورماتلاپ، صاپ يۆركدن اوغوز قاغانا سووغات برپيدير، اونگا تابئن بولويدئر. [اوغوز] شۇحراتلى قاهرئمان بيلن دوست بولويدئر، اونى حالاپدئر.

چپ تارايدا «اوروم» آدى يير قاغان بار اكن. اول قاغاننىڭ اورآن كۆپ قوشونى، كان شأحرى بولويدئر.

اوروم قاغان اوغوز قاغاننىڭ بوپروغئنى أسگرمانددير، اونونگ بيلن ييرلشمك ايسله ماندير. «[بو] سۆزلىرى قابول اتمه يارين» ديبپيدير و اونونگ تالابئنا تابئن بولماندئر. اوغوز قاغان، غاچار-غاضابا مۆنۆپ، اونونگ اۆستۆنه [اۆزى] گيتمك ايسلايدير. آتلارنى ايه رلاپ، بايداقلارنى يايئپ، قوشون بيلن يۇرئشه اوغراپدئر.

قئرق گۆندن سونگ اول "بووز داغى" ديبيليان يير داغئنگ اته گينه گليپدير. اول ىرده دۆشلايدير، اووقا گيديپدير.

جاحان ياغئتلاندان سونگ اوغوز قاغاننىڭ چادرئنا گۆنۆنگ شۇحله سينه منگزش يير شۇحله دۆشۆيدير. شول شۇحالانينگ ايجيندن يوغئن بوينوننىڭ تۆي حۆزُرپ دوران چال مۇجك چئقئپدئر. اول مۇجك اوغوز قاغانا: «اى، اوغوز! سن اوروما قارشى يۇرئش اتمكچى بوليارمئشئنگ. اى، اوغوز! من سنيڭ اؤنگۆنگه دۆشۆپ گيده يين» ديبپيدير.

اینه شوندان سونگ اوغوز قاغان چادئرنی یئغناپ، یولا دۆشۆپدیر. قوشونئنگ اؤنگۆندن یوغئن بوینونئنگ تۆپی حۆژژۆک چال مۆجگینگ باریاندئغئنی گۆرۆپدیر. [هممه لر شول مۆجگننگ ائزئنا دۆشۆپ باریار] اکن.

بیرنأچه گۆندن سونگ شول یوغئن بوینی حۆژژۆک تۆبلی اوللاقان چال مۆجک بیردنگ ساقلائئدئر. قوشونلار بیلن بیرلیکده اوغوز هم دورۆپدئر. بو یرده "اتیل" [ولگا] دیبیلیان دریا آقئپ یاتئر اکن.

اتیلینگ کنارئندا، غارا داغئنگ اته گینده سؤوش باشلائئدئر. پیکام آئتئشئپ، نایزالاشئپ و غئلئچلاشئپ گۆره شیدیرلر. قوشونلارئنگ آراسئندا کۆپ سؤوش بولوپدئر، آداملارئنگ یۆرگینده کأن غایغی-غام دؤرأیدیر. غاریئشئقلى سؤوش شئيله بیر غاضابلی بولانسونگ، اتیل دریا ئننگ سووی غئمئزی بویاغ یالی، چئم-غئرئل بولوب آقئدئر.

اوغوز قاغان یئنگیدیر، اوروم قاغان غاچئدئر. اوغوز قاغان، اوروم قاغانئنگ قاغانئغئنی باسئپ آئدئر، آداملاری اسپر ادیدیر. اونونگ اورداسئنا کۆپ سانلی جانسنز و جانلی اولجا دۆشۆپدیر.

اوروم قاغانئنگ "اوروس بگ" دیین بیر دوغانی بار اکن. اوروس اؤز اوغلوئی (جونگ؟) دریانئنگ اورتاسئندا قی بلندلیکده یرلشیان، اونگات برکیدیلن شأخره ایبریدیر. «شأخری غوراماق گرک. سن، منینگ اۆچین شأخری ساقلا-دا، سؤوشدن سونگ دولانئپ گل» — دیبیدیر.

اوغوز قاغان شول شأخره تاراپ اوغراپدئر. اوروس بگینگ اوغلی اونگا کۆپ کۆمۆش و آلتئن ایبریدیر. «ای، سن، منینگ قاغانئم! منینگ آتام بو شأخری مانگا بردی. اول: «شأخری ساقلاماق گرک. سن منینگ اۆچین شأخری ساقلا-دا، سؤوشدن سونگ دولانئپ گل» دیبیب تابئدئر. اگر منینگ آتامئنگ غاچارئ گلسه، [اوندا] من ده انغئتیار غالماسا گرک. منینگ حاکیملیگیم، بایئغئم و پارساتئلئغئم سنینگ

انغئىيارئنگا باغلندىر. بىزىنگ باغتمئز سىنىگ باغتمئگدئر، بىزىنگ اوروغتمئز بولسا سىنىگ شجره داراغتمئگ اوروغتمئگان دئر. عالم حوكمومدارئ سانگا ير اوستى گىنگىشلىكلرىنى تابشئرئيدئر. من سانگا اؤز باشمئى، اؤز باغتمئى باغشلايارئن. پاچ تولۇپ، دوستلوقى تاشلامان» — دىيىپدئر.

"ساقلاو"، "غئىچاق"، "غارلىق"، "آراباچى"، "غانگنگالى"، "غالاچ"

آدلارئ حاقدى

بو ياش يىگىدىنگ سۆزلىرى اوغوز قاغانئنگ گؤنؤندىن تورۇپدئر، اول بگه نىيىدئر، گؤلۇپدئر و «سن مانگا كۇپ آلتىن اىبردىنگ، شأحرى قاوى ساقلادئنگ» دىيىپدئر. شونگا گؤرأدە اونگا «ساقلاو» دىين آت برىدئر، دوستلوقلى آراغاتناشئغى يولا قويۇپدئر.

ائىنحا يىردىنم اتىل[دىيىلىپ آتلاندئرئلىان] دريانئنگ كئارئندا ۇز قوشونئ بىلن اوغوز قاغان[بىدا بولۇپدئر]. اتىل اولئ[درىيا]. اوغوز قاغان اونئ گؤرۇپ: «اتىلدىن نأحىلى گچركاك؟» دىيىپدئر.

قوشوندا يىر دايوا بگ بار اكن. اونونگ آدى "اولوغ اوردو بگ" اكن. پأحىملى، كۇپ زادئ بىليان آدام بولۇپدئر. اول[كناردا كۇپ] سوؤوت لرىنگ و باشغا آغاچلارئنگ باردئغئى گؤرۇپدئر.[ول بگ...]. آغاچلارئ چاپئدئر... شول آغاچلارا مۇنۇپ، دريادان يۇزۇپ گچىپدئر. اوغوز قاغان بگنجىندىن گؤلۇپدئر-دە: «اى، سن بو يردە بگ بول. سن غئىچاق بگ بولارسئنگ» دىيىپدئر-دە، اؤز يولونا گىدىرىپدئر...

سونگرا اوغوز قاغان بوينونئنگ تۇي حۇژرۇك چال مۇجگى گؤرۇپدئر. اول چال مۇجك اوغوز قاغانا: «ايندى، اوغوز قاغان، قوشونئنگ بىلن يولا دوش. حالقى هم-دە بگلىرى بو يره گتىر، من سانگا يول گؤركزىين» دىيىپدئر.

جاحان ياغتئلاندان سونگ اوغوز قاغان يۇرئيشده مۇجگىنگ اييام قوشونئنگ اۇنگۇندە بارىاندئغئى گۇرۇپدئر. اول بگە نىپدئر و اۇنگە گىدئىدئر. اوغوز قاغان اۇز چىپار آتئنا آتلانئىدئر، شول آتئى اول قاتئ قاوى گۇرئار اكن.

يولدا اول آت يىتئىدئر، قاجئپ گىدئىدئر. اول ىردە يىر بىيك داغ بار اكن. اونونگ اۇستى قاتئ سوووق و بوزلوق اكن. سوووق ضرارئ اونونگ دپە سى چوو-آق بولودئر. شونگا گۇرأ-دە اونگا "موز/بوز تاغ" دىلئىدئر.

اوغوز قاغانئنگ آتئ بوزئى داغا تاراپ غاجئپ گىدئىدئر. شول سبألى اوغوز قاغان كۇپ واغتلاب آزاب چكىدئر. قوشوندا قاتئ باتئر يىر بگ بار اكن. اول حىچ زاندا قورقمىار اكن. بو آدم يۇرئىشردە و سوووقدا قاتئ چئداملئ بولودئر. بو بگ داغا گىدئىدئر-دە، دوقوز گۇندن سونگ اوغوز قاغانا آتئى گئىرئىپ برئىدئر. بوزئى داغلاردا بىچاق سوووق ضرارئ قار بىلن اۇرتۇلئىسونگ، اول بگ چوو-آق بولودئر.

اوغوز قاغان بگنئىندن گۇلۇپدئر و «اى، سن بگرىنگ سركرده سى بول، قوى، سنىنگ ابدى لىك آدئنگ "قارلوق" بولسون» دىئىدئر. كۇپ سانئى غئمات باحا سووغاتلار برئىدئر-دە، اول اۇز يولونا رووانا بولودئر.

باربارقا يولدا يىر اگىرت اولئ جايا گۇزى دۇشۇپدئر. بو جايئنگ دپە سى آلتئندان، ائىشگە لرى/ بئجره لرى كۇمۇشدن، قاپئلارئ بولسا دمىردن اكن. قاپئلار قولبئى اكن، [مما] آچارئ يوق اكن.

قوشوندا يىر عاجائپ آدم بولودئر، اونونگ آدئ "تئومئوردئو كاگول" اكن. «بو ىردە قالد، آچ. قاپئى آچئپ، اوردا دولانئىپ گلرسىنگ» دىئىپ، اوغوز قاغان اونگا بوئروپدئر. شونونگ اوچىمن اونگا "قالچ"/"قال+آچ دىين آت برئىدئر و اۇز يولونا گىدئىرئىدئر.

گۇنلرىنگ يىر گۇنى يوغئن بوئى حۇزۇوك تۇبلى چال مۇجك [اۇنگە] گىتمان ساقلانئىدئر. اوغوز قاغان هم دورودئر-دا، اوردا قورودئر. [داس-تۇوره ك] نكئز تارپ

ير اكن. اول يره "جورجيت" دىير اكنلر. بو يردە اگىرت اولى مۆلك ھەم-دە [كۆپ سانلى] خالق بار اكن. كۆپ مال، اۋكۆزلر و كۆپ گۆل، كۆپ آلتىن و كۆمۈش، كۆپ غىنمات باحا زاتلار بار اكن.

بو يردە جورجيدىنگ قاغانى و اونونگ خالقى اوغوز قاغانا قارشى يۇرىشە چىققىدۇر. سۆۈش باشلاندىدۇر، پىكام آتئىشۇپ ھەم-دە غىلئىچلاشۇپ سۆۈشىپىدىرلر. اوغوز قاغان يىنگىپىدىر. جورجيت قاغانى درى-داغىن ادىلىپ، اونى اۋلدۆرىپ، اونونگ كللە سىنى كسىپىدىر. جورجيدىنگ خالقئى اۋزۇنە تابىن ادىپىدىر. سۆۈشدىن سونگ اوغوز قاغانئىنگ قوشونىنا، اونونگ نۆكرلرىنە و خالقئىنا شئىلە يىر كان اولجا يىتىپىدىر، خانداننى اوغوز يۆكلىمك ھەم-دە اكىتمك اۋچىن يابىنلار، قاتىرلار و اۋكۆزلر ازلتىق ادىپىدىر.

اوغوز قاغانئىنگ قوشونىندا يىر اوصوللى، دايوا، اونگات سىراتلى آدم بار اكن. اونونگ آدنىنا "بارماقلوق جوسون بىللىك" دىير اكنلر. بو گۆرمىگى آدم يىر آرابا ياساپدۇر. زاتلارى شول آرابا يۆكلاپ، اونگا جانلى اولجانى قوشوپدۇرلار، اولار آرابانى چكىپ، بو يردىن اوغراپدۇرلار.

نۆكرلر و بۆتىن خالق مونى گۆرۆپ، حوولوقماچلىق بىلن يىننە-دە [كۆپ] آرابا ياساپدۇر. يولدا آرابالار «قانگا» دىين سۆز قىتابداش سىس دىپ چىققىلدادۇرلار. شونگا گۆر-دە اولارا «قانگا/غانگىنگا» دىيىپ آت برىپىدىرلر.

اوغوز قاغان قانگلارنى گۆرۆپ، گۆلۆپىدىر. «جانلى اولجا زاتلارنى، قۇي، آرابالار بىلن سۆيرە سىن. سانگا—«قاغانلوق» —دىيىپ برلن آت، قۇي، سانگا «قانگانى» ياتلاتتىن» دىيىپىدىر-دە، يىننە-دە اۋز يولونا گىدىپىرىپىدىر.

سونگرا يوغىن بوينوئىنگ تۆپى حۆزۇرىپ دوران چال مۇجك بىلن يىرلىكدە ھىندىستانا(؟)، تىب دە و سورىە گىدىپىدىر. كۆپ سانلى سۆۈشلردن و چاقنىشتىقلاردان سونگ اولارنى يىنگىپىدىر، باسنىپ آلتىپدۇر، ايه لآپىدىر، اۋز مۆلكرىنە يىرىكىدىرىپىدىر. ياغنى گۆن/گۆنورتا-دا بارا قا دىيىلىان يوردونگ يىرلىشياندىگى، قۇي،

بیلیمنان قالماستن و همه لره مألیم بولسون. بو یرده اؤرآن بای مۆلکر بار، بیچاق ائسسئ یر. اوندا کییک لر، قوشلار، آلتئن، کومۆش و غنمات باحالی زاتلار کۆپ بولوپدئر. آداملاری نئنگ اندامئ شار-قارا اکن. بو توپراغئنگ حاکیمی "ماسار" آدلی یر قاغان بولوپدئر. اوغوز قاغان اونونگ اۆستۆنه یۆریش ادیدیر. سۆوش بیچاق غاضابلئ بولوپدئر. اوغوز قاغان ینگیدیر. ماسار قاغان قاجئپدئر. اوغوز اونئ درپ-داغئن ادیدیر، مۆلکیرینی باسئپ آلتئدئر، سونگرا گیدیدیر. اونونگ دوستلاری کۆپ شادلانئدئر، دوشمانلاری بولسا غایغئ-غاما باتئدئر. اوغوز [قاغان] اونئ ینگیدیر، سانسئز-ساجاقسئز بایلئغا، یایی سۆرۆلرینه ایه بولوپدئر؛ اونونگ اؤز اؤیۆنه، اؤز مۆلکۆنه گیده سی گلیدیر، [اونسونگ اول] اوغراپدئر.

سونگقئ قورولتای

شونونگ ائز یانئندان اوغوز قاغان حالقئ قورولتایا چاغئردئر. [آداملار] گلیدیرلر، ماصلاحات ادیدیرلر. اوغوز قاغان بییک اوردا-دا.....[ساغ تاراپدا] قئرق قولاچ بییک آغاچ دیکدیریدیر. اونونگ چۆرباشئندا آلتئن تاووق [اوتوردئدئر]، [دۆیبۆنده] بولسا یر آق قویون دانگئپدئر. چپ تاراپدا [هم] قئرق قولاچ بییک آغاچ دیکدیریدیر. اونونگ چۆر باشئندا کۆمۆش تاووق اوتوردئدئر، دۆیبۆنده بولسا یر قارا قویون دانگئپدئر. [ساغدا] بۇزوقلار [بۇز اوق لار]، چپ ده اۆچوقلار [اۆچ اوقلار] یرلشیدیرلر.

قئرق گۆن قئرق گیجه اییبیدیرلر، ایچیدیرلر، شادلانئدئرلار. سونگرا اوغوز قاغان اؤز مۆلکیرینی اوغولارئنا پایلادئر. [اولارا] :

"ای اوغوللار کۆپ من آشتوم [کۆپ یرلره گیتدیم، آشدئم]،

اورشغولار کۆپ من گۆردۆم،

جئدا^۱ بىرلە كۆپ اوق آندوم،
آيغۇر^۷ بىرلە كۆپ يۇرۇدۇم،
دوشمانلارنى يىغلاگوردوم، [آغلاندىم]
دوستلارنىمىن گۆلدۆردىم،
گۆك تانگىرغا من اۆتتىم^۸،
سىزلىگە برە من يوردوم."
— دىيىپىدىر...

گۆك بۇرى نىنگ اوبرازى

اپوسدا اوغوز خان سۇوش ساپارلارنى يولا دۆشيار. آز يۇراپ-كۆپ يۇراپ بىر يردە يۆك يازدئريار. اير بىلن اونونگ غورغانننا/چادئرننا بىر اولى شۇحله دۆشيار. شول شۇحلانينگ ايچىندن گۆك تۆيلى، گۆك ياللى بىر ارىك بۇرى/مۇجك چئقيار. شول بۇرى، اوغوز حانا، قوشوننىگ اۇنگباشچىسى بولوپ برىكديگىنى آيدىپ بريار. اول، اثرده اوغوز حاننىگ اُحلى سۇوش حرىكترىنده قوشوننىگ اۇنگۆنى چكىار. يول گۆركىچى بولوپ، اوغوز حاننىگ يانئندان آيرئلمايار، بيله حرىك اديار. اوغوزناما ابوسننا گۆك بۇرى نىنگ اوبرازى ننىگ گىرىزلىمىگى يۇنه يردن دال. قادمى ميفولوگىيادا بۇرى يا-دا مۇجك اولى رول اوينايدىر. ميلاددان اۇنگ ۷-نجى عاصرا دگىشلى چىن سنه ناماسنىدا شئيله بىر اۆزبولوشلى روايات ساقلانپ قالئىدئر:

«بىر گۆن قادمى "حون" حالقى ننىگ اۆستۆنه كسه يىرلى دوشمانلار
جوزيار. كسه يىرلى لر، حالقى اوچدان توتما غئلئچدان گچيريار. گيدن بىر اولى

^۱جئدا: نايزا

^۷آيغۇر: آت

^۸اۆتمك: سئغنىماق

حالقاندان هيچ زات غالمايار. دینگه بير ۱۰ ياشلنجا اوغلانجنغى الدن-آياقدان آيرنپ، بير توقعات ادیپ، كۆلۆنگ غئراسننا تاشلاپ گیدیأرلر. كسه یرلی لر گیدنسونگ بير انه بۇرى سۇوش یرلیرینی آیلاننپ چئقیار. حألکی اوغلانجنغنگ اۆستۆندن باريار. دۆرلی-دۆمن زات گتیرپ، اوغلانجنغى ایدیریپ باشلايار. اونى يکه قويمايار. اولار شئیدیپ بيله ياشاشنپ اوغرايار. بير گۆن بو آحوالات شول كسه یرلی دوشماننگ حانى نئنگ غولاغئنا دگیأر. حان يتگینجه گى هم بۇرىنی اۆلدۆرمک اۆچین كۆلۆنگ يانننا آدام ايريار. اولار گلیپ يتگینجه گى اۆلدۆریأر. اما بۇرى بير ساو بیلن اولارننگ دمیندن سئپيار. بير داغئنگ غاواغئنا گیریپ گیزلنیأر. شول یرده هم اونونگ يانگقى يتگینجه كدن ۱۰ سانى چاغاسى بوليار. شول چاغالار اۆنۆپ-اۆسۆپ، یرى-یرى بیلن دورموش قوريار. اولار كۆپه لیپ گیدیأر. آدام بیلن بۇرى نینگ غاتناشغئندان بولان چاغالارننگ یرى حاص اردم (باشرجانگ) چئقیار. "آشینا" آدلاندئرلان بو ییگیت اۆزۆنى حۆكۆمدار دییپ جار ادیأر. ياشان اورداسى نئنگ دروزه سى نینگ یۆزۆنده بۇرى نینگ صوراتی شكیللندیرلن بايDAQ دیکيأر.

انه مۇجك اوغلانجنغى امدیريار

بو روایات گتیریلیان چين سنه ناماسئندا آیدئلشئنا گۇرا، تۇركى حالقلارئنگ نسیل داراغئ شو آدام بیلن بۇرى نینگ غاتناشئغئندان بولان چاغلاردان غایئتیارمئش. دیمک، بۇرى، تۇركى حالقلارئ نئنگ توتمی، اولارئنگ قادمقى آتا-بابالارئ نئنگ گلیپ-چئقئشئنا غاتناشان جاندار بولوپدئر.

اوغوزنامادا هم بو توتمیکی ائنانچ دولی شۇحله لئیپدیر. اپوسئنگ باشئندا اوغوز حانئنگ داشقى صئبائی شئیله صوراتلانئدئر: «آداغئ (آباغئ) اود (اؤكۆز) آداغئ دك، بیل لری بۇرى بیل لری دك، یاغرئسئ قوش یاغرى دك، كۆكۆزۆ (گۆوسى) آدئغ (آئی) كۆكۆزۆ دك اردى. بدنى نینگ غاماغئ (حامئ) تۆك (تۆی) تولوغلوق (دولئ) اردى».

گۇرشۆمیز یالی، اپوسئنگ آتورى/مؤلفی، باش قاهرئمانئ آدام شكلینده صوراتلاندرانوق، قاهرئمانئنگ آیاغئئ اؤكۆز آیاغئنا، یاغرئسئئ قوش یاغرئسئنا، دۇشۆنى آئی دۇشۆنه، اونونگ بۇرى بېلینى، اندامئ تۆیدن دولئ ادیلیپ گۇركزلیمگئ، آدام بیلن بۇرى نینگ غاتناشئغئندان بولان چاغانئ یادلادیار. اپوسئنگ باشغا بیر یرینده اوغوز حان "گۆك بۇرى بولسونغئل اۇرن" دییار. شئیله دیمک بیلن ییزینگ اۇره نمیز، اۇنۆپ-اؤسنمیز گۆك بۇرى بولمالئ دیمک ایسلیار. اپوسدا گۆك بۇرى دینگه یول گۇركزیچئ دأل، ایسم كۆپگۇرن، اوغوز حانندان كۆپ یاشان تجریبلی، اونگا ماصلاحاتچئ اوبراز ادیلیپ صوراتلاندرئلیار. بۇرى یا-دا قورت باباتدا تۆركمن فولکلورئندا، گچمیش کلاسیکی ادیبیاتئندا باتئرلئغئنگ، یۆرکلی لیگینگ سیمبولئنا اؤورلۆپدیر. گۇروغلی نئنگ سۇوش أمال لری نینگ بیرى "قورت اوبئئ" دییپ آدلاندرئلیار. بو بارادا "ماغروپئ" نئنگ "یۆسۆپ-آحات" دسانئندا شئیله ماغلمات بار: «القصة، بولار یۆسۆپ حان یوردونئنگ ییگیتلرینی اورش بازلئغا، گۆك بۇرى بازلئغا، باتئرلئغا گۇنۆكدۆرماگه مشغول بولدولار». دساندا یۆسۆپ بیلن آحامادا "بۇرى یۆرکلی" دیلیپ حاصیتلندیرمه بریلیار. حالق آراسئندا بو توتمیکی اوبراز بارادا ایکی سانئ اۇرآن اۇزبولوشلی پأحیم

آيدئىلئىپ گىلىنىيار. اولارنىڭ ايلكىنچى سىندە "قورت گىلى، قوت گىلى" دىيىلىيار. بو يرد گىلىن "قوت" سۆزى، قانئىمى تۆركى دىلىندە باغنت مانتىسنى انگلادىيار. حالىق آراسنىدا يۇرگۈنلى بولان "قوتلى بولسون" سۆزى مونونگ شئىلە دىگىنى تاصىئىقلايار. بىزىنىڭ آتا-بابالارمىز قوردننگ گىلمىگىنى، گۇرۇنمىگىنى باغنت حاساپلاپدئرلار. ايلكىنچى "قوردننگ يۈزى مۇبارك" دىين پۇحىم[غورقوت آتا دىسانئىندا-آ.گلى] هم اۇنگكى پۇحىمنىڭ اۇزبولوشلى غايتالانماسى بولوپ دورىيار. [شئىلە-دە تۆركمنلردە ارىك چاغا دوغاندا، اونگا: «قورت توتدونغىمى، قوتلى بولسون» دىيارلر-آ.گلى]

اپوسدا اوغوز حانننگ انه سى نىنگ آدى "آى قاغان" دىيىلىپ آدلاندئرئىلاندئىغى ايدئىليار. قوليازمادا اوغوز حانننگ شىكى شئىلە دىيىلىپ، اۇكۆزۈنگ صورائى چكىلىپ گۇركزىلىپدئر. قانئىمى ميفولوگىيا گۇرا، "آى"، انه لىك باشلانغىچى حاساپ ادىلىپدئر. اوغوز حانننگ انه سى نىنگ شئىلە آدلاندئرئىلماغى شو ائنانچ بىلن باغلى. ايسىم آى قاغاندان اۇكۆز صىئپاتلى چاغانننگ دۇنيا اينمىگىندە نأحىلى سئر بار؟ عالئملارننگ بللە مىكلىرىنە گۇرا مىلاددان اۇنگ ۳-۲-نجى عاصىرلارداقى ايكى دريا آرالئىغىندا [ماورا-النهر]، اورتا آسىادا، اۇكۆز آيا چوقونىيانلارننگ، آبي حوداى حاساپ ادىئىلرنىڭ اوبرازى بولوپدئر. عومومان قانئىمى ائنانچلارا گۇرا، اۇكۆز آسمان بىلن باغلى بولوپدئر. قانئىمى سومرلرنىڭ گىلغامىش حاقنىداق اپوسنىدا شئىلە بىر دتال بار: «اينىن دىين حوداى غىز اۇز سۇيگۆسىنى قابول ادماندىگى سىباپلى آسماندىن بىر تأسىن اۇكۆز ايندىرىپ، گىلغامىشدىن آر آلماق ايسلە يار. گىلغامىش اۇز ايلاتنا اولى حوووپ بولوپ دوران اۇكۆز بىلن سۇوشە گىرىپ، اونى اۇلدۇرىار». اوغوزناما اپوسنىداق آى-اۇكۆز شئىلە قانئىمى ائنانچلارننگ اۇنۆمى. اوغوز آدى ننىڭ هم اۇكۆز بىلن باغلىدئىغى بىزە اۇنگدن بلى. شوندىن چن آلسانگ، تۆركمنلردە غىزلارا آى بىلن باغلى آدلارننگ قويولماغى، آى ايلكى گۇرنندە اونونگ يۈزە سئىلئىنماغى شول ائنانچلارننگ غالىئىدئىسى اكن. حالىق آراسنىدا اۇكۆز آدىل آداملارا دوش گىلك بولىيار. عالتم زلىخا محمدووانننگ يازماغىنا

گۇرۇاۋكۆز آدلى يىلدنۇز بولوپ [دب اكبر، دب اصغر-آ.گلى] حالق ائنانچى بويونچا اول باحارئنگ گۇنلرېنى دىنگلشديرىچى بولوپ چىققۇش اديارمىش.

«موده آ / مته» حان اوغوزونگ ائنانچلارئ

يىزىنگ ايركى آتا-بابالارمىز حوداي حۇكمۇندە آسمانا [گۇك تانگرا] اويويدنرلار. اوغوزنامادا: «گۇك تانگرتغا من اۇتدۇم» دىين سطر بار. بو يردە اۇتمك، "اۇدە مك" سۇزۇنىنگ قادمى فورماسى بولوپ گليار. شونونگ اوستى بىلن قاهرئمان گۇك تانگرى نىنگ ائنامئى اۇدە دىم دىيمك ايسلە يار. آسمانا ائناماق، اينگ قادمى دۇورلرە دگيشلى. اوغوز حانئنگ ايلكىنچى آيالى نىنگ گۇكدن شۇحله بىلن دۇشندىگىنى آيدىنپدئق. شول غىز اپوسدا شئيله صئپاتلاندىرئليار: «او شول غىز آنداغ كۇركلۇگ [گۇرۇكى] اردى كيم كۆلسە [گۆلسە] گۇك تانگرى كۆله تورار [گۆلۇپ دورار]، يىغلاسا، گۇك تانگرى يىغلايا تورار». بو يردە تانگرى بىلن آدام بيتە وئ، بۇلنۇپ آيرىلمادئق باغدايدا گۇركزىليار. يرى گلندە آيتساق، تۇركمن دىلپىندە مېنىتدارلغئى آنگلادىان "تانگرى يالقاسن" دىين سۇز دۇزۇمى بار. قادمى تۇركى دىلپىندە "يالقاسن" سۇزى يالاسن، سئىپالاسن، اوغشاسن مانئلارئى بريار. اگر شوندان مانى آلسانگ، تانگرى، اسلامداق گۇزه گۇرۇمىان دال-دە، ايسم، اول آدامئنگ يانئندا حركت اديار. اونى يالاپ، سئىپالاپ، اوغشاپ بريار. حالق كۇچۇلگى نىنگ مېنىتدارلغئى بىان اديان بو سۇز، گۇر، حايسى دۇورلردن بارى ياشاپ گليپدير! ايكىنچى تاراپدان مونونگ اۇزى قادمى اپوسدا بىان اديان ائنانچلارئنگ حالقئنگ آراسئندا سونگام ياشاپ گلنديگىنى گۇركزىار.

قادمى چىن چشمە لرىندە يازئلشئنا گۇرۇ، موده-اوغوز ارتير توروپ دوغوب گليان گۇنە، آغشام هم آيا چوقونئپدئر. اول اۇز سۇوش توتوملارئنا يىلدنۇزلارئنگ يرلشيشينه

گۇرا باشلاپدئر. اونونگ آسماندا گۆك شۇحله بيلن دۇشن آيالتندان بولان چاغالارنا گۇن، آي، يولدوز آد داقئلماغى هم شونونگ اۇچين. بيز اوغوز حاننگ ير گۇزليندن بولان چاغالارنا كۆك [گۆك]، تاغ [داغ]، تنگيز [دنگيز] دييىلىپ آد داقئلاندئغنى بللأپديك. اولارننگ آدلارنى اديل اوسدا يازئلشى يالى آماغمئرنگ اوز سبأى بار. اوغوز حاننگ دۇردۇنجى، كۆك آدى اوغلوننگ آدى آسمان يا-دا گۆك رنگك بيلن باغلى دأل. اول "اوت" دييمگى انگلاديار. اينگ قادمى آتا-بالارمئر اودى شو سۇزۇنگ اوستى بيلن بريدير. حاضيركى ديليميزده اول "گۆك يالن" انگلادماسئندا ساقلانئپ غالئپدئر. ديلده ايشجنگ اولانئليان "كؤيمك" ايشليگى هم شول قادمى "گۆك" سۇزى بيلن باغلى. بيزينگ قادمى اجدادلارمئر "تاگ"، حاضيركى آيدئلشى بويونچا "داغ" سۇزى آرقالى توپراغى هم انگلادئپدئرلار. شئيله ليكده اوغوز حاننگ ير گۇزليندن بولان چاغالارى ننگ آدى آرقالى ير اۇتدان، توپراقدان هم سوودان عبارات دييلن دۇشۇنجه برليدير. ايسم اوغوز حاننگ آسمان هم ير بيلن باغلى چاغالارى ننگ ير ماشغالا ييريكديريلمگى نينگ سبأى نامه؟ قادمى ميفولوگيك دۇشۇنجا گۇرا، آسمان بيلن يرينگ سؤيگوسى، نيكاسى بيلن دۇنياده ياشايئش عمله گليدير. اوغوز حاننگ چاغالارى ننگ هم-ده اولارننگ آدلارى ننگ آسمان هم ير بيلن باغلانئغى شو ئنانچدان گليپ چئقيار.

اوغوزنامادا باش قاهرئماننىڭ اۈز نېرە لرېنە گېجە بېلن گۈندۈزىنىڭ چالئشماغىنى
اۈرآن يسرلىك بېلن قادا سالىپ برشىنى گۇرپارىس. اوغوز حاننىڭ يانئندا اوقومئش هم
باھىمدار "اولوغ تۇرۇك" آدى ماصلاحتىسى بوليار. ابوسدا اولوغ تۇرۇك حاقئندا
گۇررۇنگ ادېلىپ، شئىلە يازئلىيار:

«گۈنلردە بېر گۈن اويقودا بېر آلتئن يا [باي] گۇردى، تاغى [داغى] اۆچ كۆمۈش اوق
گۇردى. بو آلتئن يا [باي] گۈن دوقوشدان [گۈندوغاردان] تا گۈن باتوشغاچا [گۈنباتارا]
تېگگن اردى. تاغى بو اۆچ كۆمۈش اوق تۇن [غارانگقى] يانگاقتا گېتە تورار اردى».

بو يردە ياي بېلن اوق سېمبولاشدئرئلىيار. يايئنگ گۈندۈزلىگى، اوقلارئنگ هم گېجە
لىگى آنگلادئپ گلباندىگى آيدئلىيار. اولوغ تۇرۇك دۇيشىنى اوغوز حانا آيدئپ بريار. شول
ياي بېلن اوقى تابئپ آلسا قاوى بولجاقدئغئى آيديار. اوغوز حان اونونگ ماصلاحتىئى
قابول اديار. اوغولارئنى يانئنا چاغئرئپ شئىلە دېيار:

— گۆن، آی، يولدوز تانگ سارنغا، سنلر بارئنگ!

— گۆك، تاغ، تنگيز تون سارنغا سنلر بارئنگ!

اوغوزحانئنگ دانگئنگ آنيان تارابئنا گيدن اوغوللارئ شول گۆندۆزليگي گۆركۆزيب دوران يايئ تاپئپ گليار. تون، گيجه ليك تاراپا گيدن اوغوللارئ هم اوقئ تاپئپ گتيريب، آتالارئنا قاوشوريار. اوغوز حان آلتئن يايئ اؤجه بؤلۆپ، گۆن، آی، يئلدنز آدلئ اوغوللارئنا بريار. اولارا بوزوق [بوز+اوق] ديبيب آت داقيار. سبأي، اول اوغوللارئنا دنگ بؤلْمك اؤچين يايئ بوزمالئ بوليوار. اول گۆك، داغ، دنگيز آدلئ اوغوللارئ نئنگ هرسيئنه شول اوقونگ ييريئ بريار. اولار هم اؤچوق [اؤچ+اوق] ديبيب آد داقيار. شئيله اتمك بيلن هم بوزوقلار گۆنديزليگي، اؤچوقلار هم گيجه ليگي تاپئپ گتيردى ديبيلن دۆشۆنجه بريلمك ايسلنيار. بو-ده هئيز همه سى دأل. اوغوز حانئنگ آلتئ اوغولوندان ۲۴ آغتئغئ بولاندئغئ ييزه بلي. اول هر اوغولوندان ۴ آغتئق گوريار. ديمك، اونونگ بوزوقلئ لاردان ۱۲، اؤچوقلئ لاردان هم ۱۲ آغتئغئ بار. شوندان هم شئيله لوگيكي نتيجه چئقارسا بوليوار:

۱. بوزوقلار - گۆنديزليك. اولارئنگ ۱۲ اوغلئ ۱۲ ساغات. بير گۆن ۱۲ ساغادا بارابار.
 ۲. اؤچوقلار - گيجه ليك. اولارئنگ ۱۲ اوغلئ ۱۲ ساغات. بير گيجه ۱۲ ساغادا بارابار.
- بوزوقلارئنگ هم اؤچوقلارئنگ ۲۴ اوغلئ - بير گيجه - گۆنديز ۲۴ ساغاتدان عبارات.
- گۆرشۆميز يالئ، قادمئ آتا-بابالارمئز شئيله سيمبوللارئنگ اؤستئ بيلن گيجه - گۆنديزئنگ چالئشماغئئ جۆربه-جۆر كسگيتلمگي باشارئپدئر. عالئملارئنگ آراسئندا اؤنگدن يۆرگۆنلئ بولان دۆشۆنچأ گۆرأ، مدنيت، واغئ آئتق كسگيتلمكدن باشلانيار.
- قادم زامانندان باشلاپ آدملار گۆنديز بيلن گيجانئنگ هرسيئنه بير رنگك برييدير. گۆنديزليك آق رنگك بيلن، گيجه ليك هم قارا رنگك بيلن آنكلادئلئپدئر. بو ائنانچ اوسدا هم اؤزبولوشلئ حاصبتده شۆحله لنيپدير. اوغوز حان ساپاردان دولانئپ گلندن

سونگ اولی توی توتیار. توی داباراسئنا باشلامازدان اؤنگونچا اوتوران تاغی ننگ ساغ تاراپئندا غرق غولچلئق آچاچ دیکدیریپ، آغاجئنگ دپه سینده آلتئندان یاسالان تاوق قویبار. آغاجئنگ دویؤنه آق قویون باغلیبار. شول آغاجئنگ آشاغئندا گؤندیزلیگی تاپئپ گلن بوزوقلار اوتوربار. تاغئنگ چپ تاراپئندا هم غرق غولچلئق آچاچ دیکدیریپ، اونونگ اؤستؤنده کؤمؤشدن یاسالان تاوق قویوب، دویؤنده قارا قویون باغلا دیار. بو آغاجئنگ آشاغئندا بولسا گیجه لیگی تاپئپ گلن اؤچوقلاری اوتورتیار. شو دتالارئنگ اؤستی بیلن گؤندیز هم گیجانینگ هر سینه ییر رنگک برمیگی ایسله نیبیدیر. اپوسدا غرق غولچ آغاجئنگ دپه سینده تاوغئنگ/حورازئنگ/ قویولماغی اول دانگئنگ آتئپ گلیانیی ایلکی گؤرؤپ، گیجه بیلن گؤندیزینگی چالئشماغئی حابار بریار دیین دؤشؤنجه بیلن باغلی بولسا گرک. ییزینگ آتا-بابالارمئزئنگ آق هم قارا قویون بیلن باغلی بو ائنانجالاری بیلن اورتا عاصئر آق قویونلی، قاراقویونلی تۆرکمئن دؤولتلی نینگ آدی ننگ آراسئندا ایلتئشگی نینگ باردئغی گؤرنؤپ دور.

اوغوزنامادا طبیغاتی دؤشؤنمک اوغروندا آلادا ادیلندیگی بیان ادیلیار. مسلم اپوسدا دؤنیأ این باش قاهرئمان شئله صوراتلانئبدئر: «او شول اوغولونئنگ اؤنگلیگی (یؤزی)،

چىراغى گۆك اردى، آغزى آتاش غىزىل اردى، گۆزلىرى آلا، قاشلارنى قارا اردىلر اردى». گۇرۇپپاگە بو يردە اۆيتىگە شىك زات يوق يالى. تۆركمىن ادبىياتىندا "غىرمۇزى دوداقلى"، "آلا گۆزلى"، "قارا قاش"، "قارا ساچ" يالى آنكلاتمالارنىڭ يۇرگۈنلىدىگى يىزە بلىلى. يۈنە بو يردە قاهرىمانا شىئىلە آنكلادمالارنىڭ حاتارىندا شو حىلى صىئپاتلاندۇرما بىرلە نوق. اولار قاندىمى آداملارنىڭ اۇنىڭدە گۆرۈنىڭ ادىلن حۇزىماتى نىنىڭ اۇزبولوشلى بىانى بولوب دورىار. قاندىمى آداملار اۇز داش-تۈۈركلىرىنى گۆنۈنىڭ حرىكتىنە گۇرۇ، دۇرت تاراپا بۇلۇپدىرلىر. هر تاراپا بىر آد داقىئىپ، شول آدلاردا اۇزبولوشلى حاصىبىت، نىشان يۇنىڭكۇپدىرلىر. مىثال اۈچىن، چىنلى لىر يىنگ قاندىمى دۇۋۈرلردە گۇندوغارا-گۆك رىنگى بىرىپ، باحارى، گۇنورتا-غىزىل رىنگى بىرىپ، توموسى، گۇناباتارا-آق رىنگى بىرىپ، گۆزى، دىمىرغازغا-قارا رىنگى بىرىپ، غىشى آنكلادىپدىرلىر. اپوسدا آلنان «اۈ شول اوغولوننىڭ اۇنىڭگۇ چىراغى گۆك اردى» دىين سۆزلردن تازە دوغلان اوغلاننىڭ اۇنىڭ باحار، ياشلىق، تىلىك، گۆكلىك مانىلارنى گلىپ چىقىار. بىئىلە كى رىنگىلردن ھىم شىئىلە نىتىجە چىقارسا بولىار. غىزىقلى يىرى، مودە-اوغوز حان اۇز سۇۈش حرىكتىرىنى ھىم شىئىلە اننانچىلار بويونچا آلتىپ بارىپدىر. بو بارادا قاندىمى چىن سىنە ناماسى شىئىلە ماغىلومات بىرپار: «حون لى لارنىڭ آتارىنى گۇناباتاردا آق، گۇندوغاردا مانىڭلايى ساققار چال، دىمىرغازغىدا قارا، گۇنورتالنىڭدا آل رىنگىلى بدۇۈلر مۇنۇپدى».

مدنى قاهرىمانلارنىڭ اۇز قوم لارنى اىلكىنچى مدنى قوراللارنى دۇرە دىپ بىرپاندىگى، اولارنى اىشلىتىمى اۋورتىپاندىگى اۇنىڭدە بىللە نىپىدى. بو باباتدا اپوسدا اىكى سانى اۇزبولوشلى دتال بار. اولارنىڭ اىلكىنچىسى شىئىلە: اوغوز حان سۇۈش ساپارنى دىوام اتدىرپارگا "اىتىل" دىين اولى درپاننىڭ [آقارى نىنىڭ] اۈستۈندىن بارپار. حاننىڭ اۇزى ھىم، اونونىڭ نۇكرلىرى ھىم درپادان گچىپ بىلمان گۇرگا قالىار. اولار درپاننىڭ بويوندا يۆك يازدىرماغا مىجبور بولىار. شول وقت قوشوننىڭ آراسىندان "اولوغ اوردو بك" دىين بىر اذىر

يېگىت چىقىپ، آغاچلارنى يىقىپ، اولارنىڭ ايچىنى كۆۈپ باشلايدۇ. آغاچنىڭ ايچىنى كۆۈپ قايىق ياسايدۇ. اوغوز خاننىڭ قوشۇنى شىئەلە قايىقلار بىلەن دريادان گىچىدۇ. شول ۋاقىت ايچى كۆۈك آغاچا "غىچاق" دېيىپ آد داقىدۇ. سونكى قىيى اوغوزنامالار گۇرۇ، غىچاق لارنىڭ نىسبى شۇ آدمادان باشلانيدۇ.

اپوسىنىڭ شىئەلە اپىزودلارنى اوغوز خاننىڭ مدنى قاهرئمانلىق حاصىبى بىلى درجە دە قاروشىيان يالى بولۇپ گۇرۇيدۇ. سبأى مدنى قاهرئمان ايلكىنچى نوباتدا نىسب باشى بولمىلى. بو ىردە بولسا تازە نىسب باشىلار اورتا چىقىپ قايىق، آرابا، [غانگىغا] يالى مدنى قوراللىرى ياسايدۇ. مونونگ اۋزى اپوسىنىڭ پئىداسىنىدا. بو اپوسىنىڭ كۆپ سانلى قادىمى ميفلرېنىڭ هم رواياتلارنىڭ اساسىنىدا دۇرۇندىگى، اونونگ سورە سى نىنگ يۇنە كى دال- دە، جودا چىلىشئىرئىلمىلىدئىغىنى، اۋزى بولوشلىدئىغىنى علاماتلاندئىرىدۇ.

"من سن لره بولدوم قاغان،
آلىلىنىڭ ياي، داغى قالقان،
تامغا يىزە بولسون بويان،
گۆك بۇرى بولسونغىل اۋرىن،
دىمىر جىندالار، بول اورمان
او ىردە يۇرۇسۇن قولان،
داغى تالاي، داغى مۇرن،
گۆندوغ بولغىل گۆك غورغان".

بو سۆزلر اوغوز خاننىڭ سۇوش ساپارنى چىقىمازدان اۋنگۇنچا اۋز آدمالارنى يۆزلە نىپ آيدانى. شونگا آرقالانىپ، بىزىنىڭ ابكى سانى پىكىرى اورتا آتاسىمىز گلىار. بىرىنچىدىن،

گۇرۇغلى گىرچك سۇوشە گىرمانكا اۇز يىگىتلىرىنە يۈزلە نىپ ناما آيداندىر. اۇز نامالارنى بىلن يىگىتلىرىنى ادرمنلىگە روحلاندىريار. اولارنىڭ گۇبجۇنە گۇبچ قوشىاندىر. دىمك، گۇرۇغلى نىڭ نامالارنى اۇز گۇزباشنى بارىپ اوغوزنامادان آلباندىغىنى گۇرۇيارىس. ايكىنچى پىكىر. كا ماحال اوتروپ اويا باتيارسنىڭ. كۇپ حالقلاردا اۇزۇڭدىن اولى آداما، كۇچۇلىگە "سىز" دىيىپ يۈزلىمك يۇرگۈنلى دۇپ. اما مونونگ ترسىنە، تۇركمنلردە اۇزۇڭدىن اولى آداما-دا "سن" دىيىلىيار. ادلى شونونگ يالى، اوغوز خاننىڭ بو ىردە اولودان كىچا، اھلى آداما "سن" دىيىپ دور. اىسىم، بو سئىلامازلىقىمى، مدنىيتسىزلىكىمى؟ يوق، بئىلە دال. كاشغارلى ماحمىت شئىلە ىر ماغلومات يازىپ غالدىرئىدىر. اونونگ يازماغىنا گۇرا، قاننى اوغوزلار اۇزۇڭدىن اولولار، كۇچۇلىگە "سن" دىيىپ، بئىلىكى تۇركى حالقلار بولسا "سىز" دىيىپ يۈزلىنىمىش. گۇرۇشۇمىز يالى، بو ىزىنىڭ قاندىمدان گلبان مىللى-اتنوگرافىك اندىگمىز بولوبدىر. حالقنىڭ شو مىللى-اتنوگرافىك اندىگى اونونگ قاننى دۇوۈرلردە دۇردىلن اپوسنىندا هم ساقلاننىپ غالئىدىر. اورتا عاصىر تۇركمن شاحىرى "دانا آتا" اوغوزناما پاپاماسنى اۇزۇڭدىن كۇللى تۇركمنە نىشان غالماغى، اونى اوقاپ آداملارنىڭ "آصىل نىسلىرىنى بىلمگى" اوچىن يازاندىغىنى آيدىيار. "دانا آتا"دان حاص ىر زامانلاردا ىر عجاىنىپ سۇز اوسسادى، بلكى-دە اولوغ خان آتا، بو تىمدان شئىلە اۇزبولوشلى اثرى يازىپ گىدىپىدىر. اۇزى-دە بو اثر حالقا "آصىل نىسلىنى" حاص قاوى بىلدىرىيان اثر. اوندا حالقنىڭ گلىپ-چىقىشى هم، قاندىمىتى هم، تارىخى هم، اقبالى هم، دورموشى هم بار. آصلىندا اوغوزناما سوزە سى نىنگ طبىغاقى شئىلە. شونونگ اوچىن هم اول دىنگە چىر قاهرئىمانچىللىقى، قاننى اپوس بولمان، اىسىم، چىر-اتنوگرافىك اپوسدىر. اونونگ هر سطرىندىن حالقنىڭ گچمىش دۇپ-دسورلارنى نىڭ، ائنانچلارنى نىڭ، روحى-پسىگولوگىك اۇزبولوشلىنى نىڭ دى اوروپ دور. ىزىنىڭ شاحىسى ائنانچىمىز گۇرا، تۇركمن قاهرئىمانچىللىق اپىكاسى نىڭ، جودا گىدىپىرسە، اونونگ چىر پىكىرلىشى نىنگ گۇزباشى، اىنە، شو

اوغوزناماچئلىق دأببىندن غايتىديار. يىزىنگ گۆررۆنگىنى اديان اوغوزناما اېوسومئز بولسا شول گۆزباشئنگ اۆزبولوشلى بىر آقاباسى^{۱۰}.

آحات بكمئرادوف

سووت ادببائى ژورنالئ ۱۹۸۷-نجى يئل، ۳-نجى سان.

۱۰ آقابا: كسىلمان آقئب دوران، آقار، سووئنگ آقيان اوغرى.

«اوغوزلارینگ تاریخی و احوالی»

بسم الله الرحمن الرحيم

تۆرك تاريخچئلارنى و سنه يازارلارنى، نوح پىغامبر، ير يۇزۇننىڭ ياشالغان دۇرتدن بىر بۇلگىنى پىزىندىرىنە پاياندا، ماشىرق (گۇندوغار) و تۇركىستان، شول تۇورگىنى "يافت" دىين اولى اوغلونا بردى دىيىپ روايات اديارلر. يافتە، تۇركلر اولجاي^{۱۱} خان لاقامنى بىرىدىرلر. اونونگ يايلاغى و غىشلاغى تۇركىستاندا ايدى: يايلاغى "ايناچ" شأخرى نىنگ آراچاگىندە-اورتاق [اور داغ] و كورتاق [كور داغ] ادا ايدى. غىشلاغى-دا "قاراقوم" آدى بىلن مشهور بولان قاراقومداق "بارسوق" دىين ىردە دى.

بو بىكى آرالنىدا ايكى شأخر باردىر: "تالاس" و "قارى سايرام" آدى، اونونگ قىرق دروزه سى باردى، دىيىسنگ اولى و بىيك شأخرلردىر. ايندى تۇركلر اول توپراقلاردا ياشايلارلر و "كۆنچى" ولاياتنا تابىندىر. اولجاي حاننىڭ پايىتاغى شول ىردە دى.

اولجاي حاننىڭ بىر اوغلى بولدى "دىب يابغو خان آدى. (دىب، تاغىت و جاي دىيمك، يابغو-دا ايلباشى دىيمكىدىر). اول اولى-مشهور پاتىشا بولوپ اونونگ دۇرت اوغلى بولدى: قارا خان، اور خان، گۆر خان و گۆيز خان.

قاراحان، آتاسى دىب يابغوئىنگ ىرىنە، تاغىت و تاجى قابول اتدى. اونونگ بىر آوادان اوغلى بولدى. خان اوچ گۆن، اوچ گىجە انە سى نىنگ سۆيدۇنى امىدى، انە سى اوندان تاماسىن اوژوپ، غايغى-غامدا ياشايدى. بىر گىجە ياتىرقا، دۆيشۇندە اوغلوئىنگ اوژۇنە بىر زاتلار آيدىاندغىنى دويدى. اوغلى اونگا، اگر-دە مانگا سۆيدۇنگى امدىرمك ايسلە سىنگ، يكە هم تاپسىز تانگرا ايمان گتيرىپ، بوپروقلارنى ىرنە گتير دىيىپ آيتدى. حاتون اوچ گىجە لاپ شو دۆيشى گۇردى و حاندىن گىزلىن اولى تانگرا ايمان گتيردى و اللرىنى

^{۱۱} اولجاي: اولى جاي لى، بىيك مرتبه لى، سىلاغلى.

گۆگه آچنپ: ای تانگرم، من بیچارانینگ سۆیدۆنی شو اوغلانجئغم آغزئنا یوقوملی ایله، دیییب دوغا اتدی. ادیل شول وقت، اوغلان اؤز انه سینینگ سۆیدۆنی امماگه باشلادی.

بیر یئلدان سونگرا، اوغلانئنگ آتاسی اونونگ یۆزۆنده ینگینجکلیک و آصلئلق نیشانلارئن گۆردی و اونونگ گۆزلیگینه و آودانلئغئنا حایران غالئپ: بیزینگ ایل- اوروغئمزدا بیله آوادان اوغلان دۆنیاً گلماندی، دیدی.

اوغلان بیر یئلدان سونگرا دیل آچنپ گپلأپ باشلادی و "من بیر حان اوتاغئندا دۆنیاً گله نیم اؤچین، آدئما «اوغوز» داقئنگ " دیدی. اونگا اوغوز آدی داقئلدی. اوغوز حر حیلی علم و هۆنأرده، اوق آتماقدا و آت چاپماقدا عالمه دسسان بولوپ اولادی.

اوغوزونگ آتاسی اونگا اؤز دوغانی گۆزحانئنگ غزئنی آلئپ برمکچی بولدی، اوغوز قابول اتدی و اوندان اولی تانگرا ایمان اتمگینی ایسلدی، یۇنه غز قابول اتمدی، شوندان اؤتری اوغوز اونگا یاناشمادی. اوغوزونگ آتاسی موندان حابارلی بولدی و اوغلونا، اؤز بیله کی دوغانی گۆزحانئنگ غزئنی هم آلئپ بردی، اوغوز اوندان-دا اولی تانگرا ایمان اتمگینی ایسلدی، یۇنه غز اونگا راضی بولمادی و "اگر -ده بو ایشه منی مجبور اتجک بولسانگ، مسئلانی آتانگا آیدارئن و اول-دا سنی اؤلدۆرر" دیدی. اوغوز-دا اونونگ بیلن بولان غاتناشغئنی کسدى. شوندان سونگرا قاراحان، اوغلی اوغوزا اؤز کیچی دوغانی اورحانئنگ غزئنی آلدی، بو غز بیرگۆن اؤز کنیزلری بیلن آقار سوونگ بویوندا گزپ یۆردی و کنیزلر اگینباش یوویاردئلار، اوغوز-دا آودان گلپاردی، ایکیسی گپلشیپ باشلادئلار، شوندا اوغوز اونگا اؤز ماقصادئم: اگر آیدیانلارئما قولاق آسئپ اولاری قابول اتسنگ سنی اؤز حاتونئم ادرین، قابول اتمسنگ بئیلی گلینلر یالی سندن-ده اوزاقدا غالارئن و سندن آیرئلارئن دیییب بیان اتدی. شوندا غز: من سینینگ بیر بؤلگینگدیرین، بویروقلارئنگا باش اگر، سانگا تابئن بولارئن:

«نېردە قالقانگ^{۱۲} بولسا، اول ير مانگا قولاقدر.»

نېردە ساچباغئنگ بولسا، اول ير مانگا باشدر.»

دېيىپ جوغاب بردى. اوغوز بو غزى اۆيه گتيردى و اونگا ياناشدى، اونى كۆپ سۆيدى، آيال-دا اونگا باغلى-وبالى بولدى و اونى سۆيدى. اوغوز اوزالقى ايكي گليندن يۆز اوؤورماگه دووام اديأردى، اولار تازە گلينه گۆريپليک اديأرديلر.

يير گۆن اوغوز اۆز يولداشلارى، دنگ-دوشلارى بيلن آوا چئقئپدى. شول واغت اوغوزونگ آتاسى قاراحان توى توتوپ، اونگا گلينلرينى-ده چاغئردى، ساچباغئنگ باشندا اوتراقلار قاراحان بيردن اوزالقى ايكي گلين، سونگراقى گن گليندن تآمير، آوادان بولسا-دا نأمه اۆچين اوغوز اونى سۆيدىكا؟ ديدى. اوزالقى ايكي گلين: اوغوز بيزدن اولى تانگرا اينانئپ موسولمان بولماغمئزى ايسلدى، بيز اونونگ آيدانئنى اتمه ديك، يۇنه سونگقى گلين اونونگ سۆزلرينى دينگلى و موسولمان بولدى، شوندان اۆترى اوغوز بيزدن داش دوردى و اونگا ياقئنلاشدى، ديديلر. قاراحان مونى سونگقى گليندن سورادى، گلين انكار ادى. قاراحان قاحارلانئپ دررو اۆز قارئنداشلارئى و اوروغئنى يئغناپ، اولارا: اوغولوم اوغوز چاغالئق زامانئمدا چندن آشا گۆونه جاي و باغئتىلى هم-د پاتئشالئغا اوقتئى باردى، اونونگ اۆز دينيندن دؤنئليگيى و باشغا يير تانگري سايلاب آلانئغئنى اشيديارين، بو ايش بيزه عار هم ماسغاراچئلئقدئر، اونگا ناحيلى سس چئقارمان غالئب بولار، دېيىپ يۆزلدى. گنگش گچيريب اوغوزى اۆلدؤرماگه قارار برديلر. اونى ينگىپ بيلجك گۆيچ-قوشون يئغنادئلار. اوغوزى كۆپ سۆيآن كيچى گلين، بو حابارى اونگا يتيردى. اوغوز حابارى اشيدندن سونگرا، اوروشا تاييارلاندى (دوغروسئ، يالانئن تانگري بيلسين).

^{۱۲} قولاق حالقا

اوغوزونگ اۆز آتاسى و آقالارى بىلن سۆشۈپ اولارى يىنگىشى

اوغوز اودان غايدىپ اۆيۈنگ قولايىنا يىتدە، آتاسى نىنگ، آقالارى نىنگ (آتاسىنىنگ دوغانلارى) ھەم-دە قوم-قارنىداشلارى نىنگ، اۆزى بىلن سۆشۈشە تاييار بولوپ دوراندئقلارنى گۆردى. اوروش باشلاندى، شوندا اوغوزونگ آتاسى قاراحان، آقالارى گۆرحان و گۆيزحان اۆلدۈرىلدى و اوغوز، اولارنىنگ يىرىنى توتوپ يىتمىش باش يىللاپ اۆز اوروغلارى بىلن سۆشۈدى. آخىرسونگى اولارى يىنگىپ، آرادان چىقاردى، غالانلارنىئا-دا بويون اگىردى و "قاراقوروما" چىلى بولان يىرلى اۆزۈنە تابىن اتدى. ساغ غالان اوروغلار اونونگ حاكىمىيىتىنى قابول ادىپ: يىزىنگ اصلئىمىز بىردىر و بىر آغاجنىنگ ميوە لرى و بىر كۆكۆنگ شاحالارى دىرئس، يىزى يوق اتمك اۆچىن بىلە تاغالا اتمە، دىيدىلر. شوندا اوغوز اولارا يۆزلىپ: اگر-دە سىزىر تانگرا ائناسانگىز، من سىزە آمان بىرپ، يورت ادىنمك اۆچىن سىزە تۆركىستانى برىن دىيدى. يۇنە اولار، تانگرى و اونونگ بىرلىگىنى قابول اتمكدن بويون غاچىردىلار، اوغوز-دا اولارى قاراقوروما چىلى قالدى. اولار-دا، "توغلا" درياسى نىنگ بويونداق چۆللەردە غارنىلئق و حورلوق بىلن گۆن-گۆزىر گۆرۈپدىلر، شول يىرلر اولارا ھەم يايلاغ ھەم-دە غىشلاغ بولوپدىر. اولار غامغىن بولوپ ياشاپدىرلار. اوغوز اولارا "مووال/موغال" دىيىپ آد داقنىدىر، ياغنى: مىداما غام-غوصصادا، يۆرە گىنگىز غىسئقلىقدا، بىچارلىكدە بولوپ، كۆپك/ات درىسىنى گە يىپ آو اتىنى ايىپ، موندان بىللك تۆركىستانا گلمانگ، دىيىپدىر. شونونگ اۆچىن تۆركمىنلرىنگ ائنامىنا گۇرا "موغوللار" گۆرحان، گۆيزحان و اورحاننىنگ نىسلىدىن اۆنۈپ-اۆسۈپ گۆندوغار تارايلارىنا ايه بولوپدىرلار. "يۇنە اولارنىنگ نامە بولاندئقلارى (اصئل گلىپ-چىقئىشلارى) آنىق بىلى دال.

بىلىكى ايكى گلنىنگ، تانگرى نىنگ بىرلىگىنى قابول ادىپ-اتمىدىكىرى و اوغوزونگ اولارى-دا ياننىئا آلئپ-آلماندىغى بىلى دال. بو سۆشلردن سونگرا اوغوز، آئىندان

دۆشندە بیر آلتۇن اۋى سالنماغىنا بويروق بردى، شول یرده اۋز تاراپدارلارنى هم دوستلارنى بیلن بیر توى توتدى. اۋزۈنه یاردام اتمک اۋچین گلیپ بیرگن بیر حالقا "اویغور" آدئنى بردى. اویغورنىڭ مانئسى: ائزئندان گیدن، اویان، آق ماصلاحاتدان چئقمايان دىیمکدیر.

یئنه بیر حالقا، دوşمانلارنى تالاپ اولجا آلناندا، مال-قارالارنىڭ اولارنى داشئپ یتیشیپ بېلمیأندیکلری ضرارلى "غانگلا-آرابا" یاسادى، شوندان اوزال آرابا هم اونونگ تیگیرى-تیگیرچى یوقدى و بو زاتلارنى ایلکینچى بولوپ شو حالق دۇرتدى، شونونگ اۋچین اوغوز اولارا غانگاکلى (آرابالى-آراباچى) آدئنى بردى. "تالاس"، "سایرام" و شول تاراپلارنىڭ قوشونلارنى اوغوزونگ اۆلكسینه گلیپ ترسلیک، دیکباشلىق ادیدیرلر. اوغوز اولارنىڭ اۆستۈنه یۇریش گچیریپ، اولارنى ینگیدیر و تالاس هم سایرامدان باشلاپ ماورائى النهرى، بوچارا و حورزمه چنلى بولان یرلری ایه لآیدیر. اوغوز شول تۇوركده اوتوران اۋز اوروغلارنى بیلن تآزه ائلالاشئقلار باغلاشئدئر و: "سېز منینگ مال-مۆلكیمه آرالاشمانگ و یاقن-یادئما ال غاتمانگ، من جهانى ایه لآپ آماغا آیاق باسدئم" دىیپ اولارا آیدئدئر.

اوغوز بۆتین عالم اطرابئنا ایلچیلر اییریپ، جهانگیرلىک داواسئن اتدیگی

اوغوزونگ اوروغلارنى ننگ آراسئندا آغزالائىق یرنه آغزئیرلىک آرالاشاندان سونگ، اول هیندیستانا ایلچیلر اییریپ، اوندان پاچ و مال ایسلدى. حیند حالقى و اونونگ اولولارنى یامان و گۆدک جوغاپلار بردیلر. ایلچیلر غایدئپ گلیپ، حیندلرینگ قارشى دورجاغئنى اوغوز غاشئندا بیان اتدیلر.

اوغوز حیند قاصتئنا آتلانئپ، یولا روانا بولدى و بو یوردى ایه لآپ باشلامغى گۆندوغار تاراپدان باشلادى. اولوداغ ولایاتئنا یتندن سونگ، یر نیچه گۆن اول یرده

بولدى، اوندان چىقنىپ ايكاريا [آدلى ير] باردى. اول اولى دريا بيلن بوغتا و بلنت قالارنىڭ آراسىندا يرلشن ير داغدىر. چىچ كيشى اوندان اۆتۈپ بيلمە يار. اوغوز سالار ياساماقلىقى بويوردى و [اولارنىڭ كۆمى] بيلن دريادان اۆتدېلر. بو حيل بيلن [اوغوز] ايكاريانى آلدى.

چىندىڭ گۆندوغار غىراسىندا ير اولى ولايات باردى. پادىشاسى اوسىچى اوغول نومان حان آدلدى. اول اوغوزونىڭ احوالىنىڭ اگا بولوپ، بويون بولدى. اوغوز اونونىڭ يوردوندىن چىقىدىغى بادىنا اول ترسلىك ادېپ، پىتنە قورناپ، غارشى دورماغا باشلادى. اوغوز مۇنى اشىتىگچ، قايدىپ [اىزىنا دولانىپ] اونى توتدى و هلاك اتدى. بو يورتدان اۆتۈپ حايىسى ولاياتا يتدىگى، اولارى ايه لاپ، اۆز مۆلكۈنە قوشىاردى. بو حاساپ يىرلە تامام چىن و ماچىن و تانكاس دىيارنى توتوش بويون اگدىردى. اولاردان كۆپ مال و اولجا يىرلە اۆز ولاياتى بولان تۈركىستاندا دولاندى. اول اور_تاغ و آلا_تاغ دا منزل مەكان توتدى. آلمالنىق [شأحرى نىنگ] ياقىنىدا تۈركۈنلى_داغ و تۈركۈنلى_داغ آدلى ايكى بلنت داغ باردى. تۈركۈن و تۈركۈن—ايكى [سانى] اوتدىر، اۆزلىرى حم بو داغدا بيتىنىدېر. بو يره يتىپ دۇرت گۆنلۇپ بولدى.

اينال حان، اول بو تۆۋە ركلرىنگ پادىشاسى اردى، اوغوزونىڭ قارشىسىنا لشكر يىغىپ گەلى و سۆۈش اتدى. ايكى تاراپدان حم كۆپ آدم اۆلدى. آحىر سونگى، سكىز گۆن قاتى اوروشىپ، اوغوز حان اينال حانى توتوپ اۆلدۈردى. اونونىڭ مۆلكۈنى حم اۆز اىنە آلنىپ، يىر نىچە وقت اوندا بولدى، سونىڭ اۆز ير-يوردونا دولاندى.

آتالار سمرانلرىندىن سونىڭ، اوغوز دىمىرغازنىڭ يىرلشن يورتلارى باسنىپ آلماغى يۆرە گىنە دۆۈدى. يولدا امىرلر يىرلە گىنگىش قورادى. شئىلە قارارا گەلدىلر: آموى [امى] درياسىندىن اۆتۈپ ھمە ولاياتلاردا ايلچى اىپىرلى، اگر بويون بولوپ مال برسە لر— قاوى، يوغسا سۆۋە شىپ آلارنىس.

باشدا "غارجستانا" قوشون چكپ، ایلچی اییردی. اولار اوغوز مۆلكۆننگ ایلچیلرینی حززت و حورمات بیلن قارشئلادئلار، بویون سونماقلئق قوشاغئنی بیللرینه باغلادئلار و اوغوزا حزمات اتمآگه باشلادئلار. مونی گۆرۆپ تمام ولایات: غور، غارجیستان و غازنا، زابل و کابل بویون آگپ، مال برمکلیگی قابول اتدیلر.

اوندان سونگ دمیرغازئقدا یرلشن یورتلاری آلماغا اوغراپ، "باشغوردا" بارئپ یتدیلر. اول برک و بلنت قالا اردی. اونونگ حأكیمینه "قاراشیت یاغی" دیر اردیلر. اول اوغوز بیلن سؤوش اتدی ولی اوغوز اؤستۆن چئقئدی و اول تۆوه رکلری ایه لدی.

اوغوزونگ رأحیمیلدیگی و یۆرگی نینگ یومشاقئنی اۆچین یاشولولئلار و قارئ کیشیلر شول واغتدا اونگا "اوغوز آقا" آدئنی داقدئلار.

قارق و باشغورد ساپارئنا اوغراندئا مۆنگ اؤیلی اوغوزا گلیپ قوشولدئلار. اولارئنگ آراسئندا قارئ کیشیلر بار اردی، اجیزلیک و سووقدان یانگا اولار اوروشماقدان غالئدئلار. اولار اؤز آحوالارئنی اوغوزا بیان اتدیلر. اوغوز دیدی: "بارچانگ موندا ماكام [مسکن] توتونگ!"

اول یر آقغایا یرلیگینده بولوپ، آلمائئق تۆورگینده بولمائی.

اولارئنگ آراسئندا بیر دورموشی گۆرن، حۆشگآر و عاقئللی بیر ادام بار اردی. اونونگ آدی "بۆشی حوجا"، [اوغلوننگ آدی] قارا سۆلۆک. آتاسی اوغلئنا دیدی: "سیز بیلمه یان یولونگئزا باریارسنئگئز و آرانگئزدا بیر دانا قارئ کیشی یوق، اگر باشننگئزا بیر مۆشگیل ایش دۆشسه، اونی سیزه چۆزۆپ برر یالی، منی اؤزۆنگیز بیرله ساقلانگ! بیر گۆن ایشه یارارئم بار."

اوغلی دیدی: "ای آنا! نیچیک اوغوزونگ سۆزۆننگ ترسینه گیده یین؟! «یؤنه آحئر سونگوندا اونی بیر ساندئغا سالتپ، دؤیا یۆکلاپ، اؤزی بیرله [نیرأ بارسا] التیأردی»^{۱۳}.

^{۱۳} تورکمن ارته کیلری نینگ بیرینده بو گوررونگ ساقلانئدئر.

قارق و باشغوردا يتديلىر. اولار جبرى كۆپ و عيار-حيله گار قوم اردىلىر. گدملىك و تكپىرلىكرىندىن يانگا اولار هيچ بىر (اۆرگه) پاتئشاغا باش اگمأندىلىر. اولارئنگ پاتئشالارى نئنگ آدى قارا شىت دى. اونى اوغوز توتدى. قارق و باشغورد ايل بولوپ، مال برمگى بويون آلدئلار.

اول يرلرئنگ اۆستؤندن اۆتۆپ بارىاردئلار، بىر چۆلؤنگ اۆستؤندن باردئلار، بىر دامجا سوو تاپئلمادى. قارا سۆلۆك اول سووسوزلئق حالئى آتاسئنا بيان اتدى. بۆشى حوجا دىدى: "بىر نأچه سئغرى بىرى-بىرىنه باغلاپ، كۆپ يۆورديپ قوپىرئنگ. بىر ىردە اول سئغئرلار دورارلار، آياقلارئى ىره اورارلار. سىز شول ىرى غازئنگ، شول ىردن سوو چئقار".

قارا سۆلۆك شئيله-ده اتدى، سوو چئقاردى و بارچا حالئىق شاد بولدولار. اوغوز بو ايشى گۆرۆپ، اونگا كۆپ سۆيؤرغاللار [مال-مۆلك] بردى، ايله يورتجئسى اتدى. اوغوز اويلاندى: "بىز جهانى ايله مك اۆچين عالمئنگ اُحلى اترابئنا قادم قويدوك. يوردومئز بولسا اوندا ايه سىز غالدى. اگر دوشمانلار گليپ اؤيلرئمىزى تالاسالار، بىز بدنام[ماسغارا] و دوشمانلارئمئز شاد بولدوغى باردئر. نسيه اومئت اۆچين ناغئى الدن برمك بولماز".

شول سبأپدن اوغوز ىر-يوردونا دولانئپ، اول يرلردە كۆپ عماراتلار بنا اتدى و عيش-عشرت بىرله آندا گۆنؤنى اۆتؤرئاردى.

اوغوزونگ قىلباراق قومی بیلن ادن سۇوشى

قىلباراق ولاياتى دىيىلى، قارانگقتلىق تاراپىندا يرلىشيان بىر اولكه دىر. بو حالقنىنگ اركلكرى قارا رنگلى و گلشيكسىز صوراتلى، ايتە منگىز، آياللاى بولسا آوادان تامين يوزليدىر.

اوغوز اولارنىنگ قولايىنا باراندا دوقوز آلتىنى ايلچى اديپ اولارنىنگ ياننا اييردى و: "يورتلارنىنگ كۆپوسى يىزه بويون اگىپ ايل بولدولار و مال بريارلر، سىز-ده ايل بولوپ سالغىت تۆلمكلىگى قابول اديپ سۆز برسنگىز نه ياغىش، قابول اتمىسنگىز-ده سۇوشە تاييارلانئېرىنگ، يىز دررو گلرپس"، دىيدى. قىلباراق يلچيلره شئيله جوغاپ برديلر: سىز دوقوز ادامسنىنگىز، اگر يىزىنگ ايى آدمىمىز بىلن دنگ گلىپ دۇوشىپ بىلسنگىز، يىز مال-سالغىت برماگه راضى بولوپ بويون بولارنىس، اگر-ده سىز يىنگىلسىنگىز، بو يردن انزىنگىز غايدىپ گىدينگ. ايلچيلر بئيله دۇوشىمى عار-نامىس بىلپ اولارا شئيله جوغاپ برديلر: يىزىنگ ايى آدمىمىز سىزىنگ ايى آدمىمىز بىلن سۇوشىس.

قىلباراقلى لارنىنگ عاداتلار شئيله دى: دۇوش اديلجك واغتى ايى حووز دان بىرىسىنى آق يلىم/چسب/، بئيله كىسىنى-ده قارا يلىم بىلن دولدوريارلار. دۇوشدن اوزال، آق يلىملى حووزا گىريارلر، يلىم اولارنىنگ غىللارنى ياپئشيار، شول حووزدان چئقئپ-دا قومدا آغىنيارلار-توغالانيارلار، سونگرا غارا يلىملى حووزا گىرپ چئقئپ يىنه قومدا آغىنيارلار. بو ايش اوچ يولا غايتالانيار و شوندان سونگرا اولارنىنگ انداملارنىا حىچ حىلى ياراغ تائير اديپ بىلمىانمىش.

قىلباراقلى لاردان ايى آدم شئيله اديپ اوغوزونگ ايى ايلچيسى بىلن دۇوشە باشلايار. قىلباراقلى لارنىنگ آدمالارنى ننىگ انداملارنىا حىچ حىلى ياراغ تائير اديپ بىلمان دوران و شول ايى آدم، اوغوزونگ ايى ايلچيسىنى اۆلدوريارلر. قالان يدى آدم، غايدىپ گلىپ بو بولان زاتلارنى اوغوزا آيدئيدىلرلار. اوغوز بو سۆزلره قولاق آسمان،

گیدیپ قیلبارقلی لار بیلن سؤوشه گیریشدی، دوشمانلار اؤستون چئقدنلار و اوغوزونگ قوشونلارئندان كان آدام اؤلدؤریلدى، غالانلارئ-دا دارغادئ. اوغوز بو ایشده سؤوشینگ پئیدا برمجکلېگینه گؤز يتيردى، ائزنا غایتدی و یولدا اولی بیر چایئنگ باشنا گلدى، اوندان سال و گامی بیلن گجدى، عسگرلردن چایی یؤزؤپ گچنلر- ده بولدى. اوغوز اؤز دارغان قوشونلارئي یئغناماق ماقصادئ بیلن ایکی سوو آراسئندا دؤشلىدی.

اوغوزونگ آداملارئندان بیرىسى قئلبارقلی لارئنگ تاراپئندا، آیالارئنگ آراسئندا گیزلنیپ غالئبڈئر. بو حائئنلارئنگ اړلری کیرلی-حاپا یؤزلی و ایت یالی بولاندئقلاری اؤچین آیالار اوغوزونگ بو عسگرینی بگندیلر، و همه سی اونونگ یانئنا یئغناندنلار، اونگا یاناشماق ایسله دیلر. بیر ساوغات حؤکمؤند اونئ "ایت باراغ" ئنگ (قئلباراقلارئنگ سرداری) آیالی ئئنگ یانئنا التدیلر. حائئنگ بو ارکک بیلن سؤزلمشگی و اونگا یاناشماغئ اونئ حوشال اتدی، چؤنکی اؤزی، اری بیلن سؤزلیشیپ اونگا یاناشئپ بیلمه یأردی و شونونگ اؤچین کؤپ غامغئئدی. ایت باراغئنگ حائئنی بو عسگرینگ ایشلرینی و حرکتلرینی گؤرؤپ اونونگ سرکرده سی-اوغوزا داشدان عاشئق بولدى.

ایت باراغئنگ حائئنی یاشرئئلئقدا اوغوزا ایلچى یوللادئ و: "اگر-ده دوشمانئ ینگىپ اؤلکه سینی آلماق ایسله یان بولسانگ دمیردن تیکن لر یاساپ هر کیشی اؤچ یانئنا باغلاسن، اوروش واعئ شول تیکنلری دوشمانئنگ اؤستؤنه سپسینلر. سپیلن تیکنلردن آت لانگئزئنگ آیاقلارئنا زیان یتمز یالی مئناسئپ نال قاقسئنلار. دوشمانئنگ یؤزؤنه- یلیم دگمه دیک یرلرینه ئئشانا آئپ، اوق (یاغمئر یالی) یاغدئرئنگ.

اوغوز بو حابارئ اشیدىپ کؤپ حوشال بولدى و بو ایکی سوو آرالئغئنی اؤزؤنه قرارگاه ایدندى و اون یدى یئللاپ شول یرده غالدى. گامیلر یاساتدی و گلشیکلی بیگیتلری، ایت باراغئنگ حائئنلارئنا ایلچى ادیپ یوللاپ دوردئ. حائئنلارئنگ کؤپ یاردامئنی گؤرن بو ارککلر، اوغوزا گرک بولان همه اوق-یاراغ (اسباب-شایلاری) ییواش-یوواشدان ایله دیلر

و اولارنى اوغوزا يوللادىلار. كاپىر حاتتىلار-دا، بو ارىكلرى اۇران كۆپ سۇيندىكلرى اۆچىن اولار بىلەن بىلە اوغوزونىڭ ياننىغا غايتدىلار. شۇندىن شول اۆلكە قولا سالدى-ايە لىدى. اوغوز بو يردە اون يىل غالىپ دم-دۇنچ آلدى، اۆز اوق-ياراغلارنى تازە لىدى. شو واغتنىڭ دووامىندا بۇبىلر اولالنىپ ياش-يتكىنىچك بولوپ يتىشىلەر. اوغوزونىڭ-دا بىر آيالىنىدان دۇرت اوغلى بولدى، اولار-دا اولالدىلار.

شو ارالنىڭدا، اوغوزونىڭ عىسگرلىرى نىنىڭ بىرىسى نىنىڭ آيالى گۆرە لى بولدى، اونونىڭ ارى سۇوشدە ھلاك بولوپدى. شول سۇوش ميداننىدا آيالىنىڭ اۆز بالاسىنى دۇنيا كىتىرىچك واقىتى قولايلاشپاردى. قولايلاشپ اىچى اويولان بىر آغاچ باردى، شول آيال، شول آغاچنىڭ كۆوگىنە بارىپ اول يردە بۇبىلنى دۇنيا كىتىردى. بۇبىل، اوغوزونىڭ ياننىغا آلنىپ گىللىرىندە، حال-ياغدايى اونىڭ آيتدىلار، اوغوز بۇبىلنىڭ آدنى غىچاق قويدى (غىچاق دىيىپ اىچى اويولان-كۆولن آغاچا آيدىلار و تۆركىلنىڭ بىكىرىنە كۆرأ اھلى قىچاق حالقى بو نىسىلدىن اۇندىر).

اوغوز قىلباراغى آلاندىن سونىڭرا، يىنە اىكى يىللاپ شول اۆلكە دە غالىدى. حر كىمى قانولار بىلەن تىتىپ-دۆرگۆنە سالدى. بىرگۆن، قولايلىقداق قارانىقى-ظولمات ولاياتىغا تاراپ يولا دۆشدى. (الله و اعلم: دوغروسىن حوداى بىلسىن).

اوغوزونگ ظولمات اولكه سینه ساپاری و اول یرینگ آحوالاتی ننگ بیانی

اوغوز قاراقولون (قارا-حولون) سرحدینه یاغنی ظولمات اولكه سینه باراندا، غارانگقنلق سبألی اونگا گیرمک قتن بولدی. اوغوزونگ یاقنلاری و عاقئلدارلاری گنگش ادیب ماصلاحاتلاشسالار-دا اول بئیدا برمدی. شوندا "قارا سؤلوک" آتاسنا گنگشه باردی و قتن ایشی اونگا آیتدی، شوندا آتاسی بۆشی حوجا: "دۇرت کۆرره لی غئسراق/یای، دوقوز کۆرره لی اشک بیلن گیدینگ، یۇنه کۆرره لرینی یاغتئلئقدا باغلاپ گیدینگ، اولاری مۆنۆپ ظولماتا (غارانگقنلغا) گیرسینلر، ماقصات حاصئل بولاندان سونگ ائزلارئنا دولانسئنلار، اول غئسراقلار و اشکر اؤز کۆرره لرینی ایدآپ یولی یالنگئشمان چئقارلار" دئییب آیتدی. قارا سؤلوک بو حالی اوغوزا بیان اتدی و اول اوغوزا ماقول گلدی. اونونگ بویروغی بیلن ظولماتا گیریب، اۆچ گۆن یول یۇریدیلر. بیردن ده ساغ (ساغ هم سول) تاراپدان سسلر گلیپ باشلادی: "هر کیم بو ظولماتدان (اؤز یانی بیلن) نامه گۆترب چئقسا اؤکۆنر، هیچ بیر زات آلمان چئقان-دا اؤکۆنر". ظولماتا گیدنلرینگ کۆپۆسی هیچ زات آمادئلار، کأبیرلری آز-دا بولسا بیر زاتلار آلئپ چئقئدلار. آیدئنگئغا گلنلرینده، آلمان زاتلارئنگ همه سینینگ غئمات باحا زاتلار (داشلار)، جؤوهرلریدیگینی گۆردۆلر. شونگا گۇرا آلان-دا پئشمان (آز آلدئم دئییب) آمادئق-دا (زات آمادئم دئییب) پئشمان بولدی.

اول یردن قیلباراق بیلن اتیل (ایتیل) آراسئندا یرلشیان سسسیز-اؤینسیز بیر صأحرا اۆلكسینه تاراپ حرکت اتدی، اولار بیلن سؤوشدی و حؤكۆمداری شول یرده اؤلدۆریلدى. شول یوردی آلئپ، یوردی ترتیب-دۆزگۆنه سالماق، سالغئت دۆزگۆنینی یولا قویماق ایشلری بیلن اوغراشتئپ، اۆچ یئللاپ اول یرده غالدى. اول یردن حازار دربندینه گۆچدی. بو دربندینگ سرحدلرینه گلن واقئی اوشی حوجا (بۆشی حوجا) اوغلی قارا سؤلۆگ: "قوشونئمز بیر گزک ینگیلیبیدی، بو حابار ایله و یاغللارا یتیبیدی،

شونونگ اۆچين يۆز چمه سى آلتىنى يوردومىزا يوللايلى، اولار يېزىنگ ساغلىغىمىزنى، اوروشلاردا غازانان اۆستۆنلىكلىرىمىزنى، اۆيلرمىزە و يوردومىزا يتيرسىنلر، اوروغ و عسگرلىمىز اشىدىپ بگنسىنلر، دوشمانلارنىمىز-دا غىنانسىنلار، اليمىزە گچن همه حازىنلارنى-دا اۆيتسىنلر، آد-آبرائىمىز عالمە يايراسىن" دىدى. قارا سۆلۆك بو گنگشى اوغوزا يتىردى، اول-دا موندان گلجك پئيدالارنى بىلىپ، ماصلاحات گۆردى و قارا سۆلۆكە ساوغاتلار بردى (اۆز حالاتىنى-دا اونگا بردى).

يۆز غانگلى (آرابا) آدمى بو ايشە بلدى، همه حازىنلارنى و بايلىقلارنى اولار بىلن ايدردى. اوغوزونگ زامانىدا آلتىن اوچلى اوق و ياي باردى. اوغوز اۆز ايكي آلتىن اوچلى اوق و يايىن، اۆزۆنىنگ علاماتى حۆكمۆندە اولارا بردى. غانگلى لار حر بير ولاياتا بارانلارنىدا شول اوق-ييالارنى گۆركىزىلدىلر، حالق-دا اولارنىنگ مال-قارالارنى و اۆزلىرىنە گرک ايمىتلىرى برىپ اولارا حىزمت ادباردى.

غانگلى لارنىنگ باشنىدا ب"ارماقلىق چوسون بىللىگ" باردى. اوغوز بولارا اۋى، حازىنغا برىپ اوروغىنگ اۋزى غايدىپ بارىنچا قۇراپ ساقلماقلىغى بوپروق بردى. يىننە يىدى گۆنلۇپ اول يردە غالاندان سونگرا اوغوز، درىندە تاراپ گۆچدى. بو يىرىنگ حالقى غالتامان-اوغوردنلار. يول كسىپ يولاغچىلارنىنگ ماللارنى تالاياردنلار. اولار، اوغوزونگ عسگرلىرى نىنگ كۆپۆسى نىنگ آتلارنى-دا اوغورلادىلار. اوغوز قارا سۆلۆكى چاغرىپ: "بو ير بىزە دار و كۆپ حووپلى گچلگە لى، بو يره بىزى سن گتىردىنگ هم-ده بو يردە اوغورلار كۆپ، اولارا قارشى نأحىلى چاره گۆرمىلى" دىدى. بو يىرىنگ ير تاراپنىدا دنگىز بىلكى تاراپنىدا-دا حووپلى گچلگە لى بار. قارا سۆلۆك-ده مونىنگ چۆزگۆدۆنى آتاسىندان سورادى. ياشولى آدم شئىلە دىدى: "درىند ولاياتى نىنگ دۇرت بورجوندا اكيلىپ قويلان اكيلىرى و بار بولان آغاچلارنى حاراپ-ويران اتملى، بو ولايات اۇرۇن داردىر، ير تاراپنى دنگىز، ير تاراپنى-دا داغ بولاننى اۆچين، همه ادىلجك ايشلر شأخرىنگ غولاينىدا (داس-تۆوره گىندە) ادىلملى، تا، ولاياتىنگ ايلاتى اجىز غالىپ بويون

اگماگه راضئ بولانا چنلى". قارا سۆلۆك ماصلاحاتي بولشئ يالى اوغوزا آيتدى. اوغوز-دا اونونگ آيدانلارئن قبول ادپ، اولارئنگ ولاياتلارئنى حر تاراپدان تالاپ، ويران اتدى. توموس آيلارئندان باحارا (يازا) چنلى اول يرده غالئپ دريندى غابادئلار. دريند حالقئ بو ايشلرينگ قارشئسئندا چاره سيز غالئپ-حورلاندئلار، اؤزارا گئنگشديلر و اولار دوقوز آت يۆكلى پشگش بيلن اوغوزونگ حئزمائتئا گليپ اونگا بويون اگديلر. اوغوز، اولارئ گؤرؤپ، دوقوز غئراآئ-دا قبول ادپ: "نأم اؤچين مونچا وقت بيز بو يره گلنيميز بأرى، بيزه بويون اگمان، بيزه قارشئلئق گؤركؤزپ باش غالدردئنگئز" ديبپ سورادئ. اولار اوغوزونگ جوغابئندا: "بيزينگ آرامئزدا كؤپ ديوانا -دألى و عاقئلئ كيشيلر باردئر. شو وقتا چنلى ديوانالارئنگ سؤزونه عمل قيليپ گلديك، يۇنه يالنگئش ايش ادنيميزي بيلديك. ايندى عاقئلئ كيشيلر بيزه نصيحات اتديلر، بيز-ده قوللوق كمرينى بيليميزه قوشاپ حئزماتا گلنديريس" ديبپ جوغاب برديلر.

اوغوز اولارا يۆزلىنيپ: "سيز اؤز گؤنألرينگيزه بويون بولان بولسانگئز-گؤنألرينگيزي قبول ادن بولسانگئز، من-ده گؤنألنگيزي گچپ هممانگيزي باغئشلادئم، يۇنه حالقئنگئز بيزينگ ايكي آتمئزئ اوغورلاپ گيديديلر، من شول ايكي آقئ كؤپ سؤييارين-قاوي گؤريارين، اگر-ده شول ايكي آقئ تاپئپ گئيرمسنگيز، بيزينگيزي-ده ديري قويمارئن" ديدى. اولار اوغورلان اتلارئنگ همه سبني اوغوزا گئيرديلر، يۇنه شول ايكي ات اولارئنگ آراسئندا يوقدى. اوغوزونگ گؤوني شول ايكي آتدادئ. اوغوز اولارا كؤپ قاحارلاندئ، يۇنه اولار يئنه بير آي مؤحلت ايسله ديلر و اوغوز اونگا راضئ بولدى. آخئرسونگئ شول ايكي آقئ تاپئپ اوغوزونگ حوضورئنا گئيرديلر، اوغوز بگئدى و اولارا سؤيگي-ماحير گؤركؤدى.

اوغوز رايانئ قوراپ ساقلاپ و مال (سالغئت) جملأپ بيلجك شأحنه لر /قاراووللار بلدى و اؤزى شيروان و شاماحئ تاراپلارئنا اوغرادئ.

اوغوزونگ شاماحى و شىروانا ايلچى يوللاماغى

اوغوز درىند ولاياتئندا ايشلىرىنى قوتاراندا سونگرا شاماحى و شىروانا ايلچى يوللاپ شو حابارى بردى: "بو يره گلە نيمىزى اشيدنسىنگىز، يتىپ باران هر يير ولاياتئمىز، يىزىنگ بو يروقلائمىزا بويون بولوپ، آيدانلارئمىزى دىنگلە دىلر، يولومىزئنگ اوغروندا يىزه تابئن بولمادئق يورت، بويون بولمان، طاقت-قوللوغى قابول اتمە دىك يير حۆكۆمدار قويمادئق، اگر-دە ايندى سىز اۆز ايسلىگىنگىز بىلن يىزه ايل بولسانگىز، جوغاپ يوللاپ قوللوق گۆركىزمىگىنگىز گىرگ، اگر-دە بويون غاجئىرئپ دىكباشلىق اتجك بولسانگىز، سۆوشە تاييار بولونگ، يىز-دە شو ايلچىلرىنگ ائزئندان دررو گليارىس." بو حابار اولارا يتندە، اوغوزونگ ايلچىلرىنە كۆپ حىزىت-حورمات اتدىلر، طاقت-قوللوق يولى بىلن، ساوغات ادىپ-دە دوقوز قئرات يوللادئلار، اۆزلىرى-دە شأخرىنگ داشئنا چئقئىپ اوغوزى قارشى آلماغ تاييار بولدولار. اوغوز، شاماحا باراندا اون دۆرت گۆنلأپ اول يردە غالدى. شو گۆنلردە "شابران" (شىروان) ولاياتى نئنگ ايلاتى اۆز سالغئتلارئن گتيرىپ حازئنا تابشئردئلار، يۆنە شاماحى نئنگ ايلاتى سالغئتلارئن تابشئرماقدا گىچأ غالدئلار، ائلالاشق يولوندان آيرئلىپ يئنە دوشمانچئلىق يولون توتدولار و قارشئلىق گۆركىزىپ باشلادئلار. اوغوز هر كىمىنگ يير غوجاق اودون گتيرىپ شاماحى غابئسئنا و تۆورگىنە يئغناماغى ياساق (بويروق) اتدى. عسگرلرىنگ همە سى گىدىپ هر غايسى يير غوجاق اودون گتيردى، اولار ياقئلدى. غاپى و قاللار ياندى، سۆوۋە شىپ شأخرى آلدئلار هم-دە تالادئلار. شوندا شاماحى نئنگ ايلاتئندان آيال هم اوغلانلارنى (اركك-غئز) آلىپ گىتدىلر. ايلاتئنگ ياشولولارنى اۆز ادن ايشلرىندن پوشمان بولوپ، شأخرىنگ غابئسئندا اوغوزونگ حوزورئنا گلىپ، اۆزلىرى نىنگ باغئشلانماغئنى حايئش اتدىلر.

اوغوز، ايلاتى اۆز سالغئتلارئنى برمگىنى، دىكباشلىق اتمزلىكلرىنى شرط قويوپ

ایلاتئنگ حور یاغدايئنی گورۆپ آیال و اوغلانلاری آزاد اتدی (ائزنا بردی)، یؤنه سالغئت آلدی، شأحنه/حأکیم بلله دی، اول یردن-ده "ارران" و "موغان" تاراپارئنا یولا دؤشدی.

اوغوزونگ ارران و موغان تاراپئنا یوریشی

اوغوز شیروان تاراپارئندان یولا دؤشۆپ ارران و موغانا گلدی، شول وقت توموس آیلارئندی، هوا قاتی غزغئندی، شونونگ اۆچین اول یرلرده غالماق مۆمکین دألدی، انلالاشئپ یایلاغی داغلارا گیتدیلر. غئش گلنده یئنه بو یرلره گلیپ بو ولایاتی-دا آلارئس دیدیلر. توموس آیلارئندا بو ولایاتئنگ یایلاغ و داغلارئنا، سبه لان[ساوالان] داغلارئنا، آلداغ هم "آغدی بؤری" داغلارئنا غار یاغدی (روایاتلار گورأ، آلداغ آدئنی اولار قویویدئرلر و سبلان دییپ-ده اولار آتلاندئرئیدئرلر. تۆرکچه ده اورتا چئقئپ دیک دوران زادا سبه لان دییرلر). یایلاقدا قالان وقتلاری، بو تۆرۆکده بولان همه اۆلکه لری قولا گچیرپ اۆزلینه تابئن اتدیلر. آذربایجان ولایاتئنی-دا آلدئلار. اۆزلینه درک آتاری، مال-قارالاری، اوتلاغلاری (اؤری میدانلاری) گیینگ بولان "اوجان" صأحراسی نئنگ اوتلاغئندا بسله دیلر. شول یرلردا کیلره بیر گۆن، هر کیمینگ بیر ائک توپراق گتیرپ شول یرده بیر دپه اتمکلیری بویروق بردی، ایلیکی باشدا اؤزی (اوغوز) بیر ائک توپراق گتیرپ دؤکدی. اولی بیر دپه بولدی. بو دپانینگ آدئنا آذربایجان دییدیلر (آزر تۆرکچه ده بییک دییمکدیر، بايجان-دا بايلارئنگ-اولولارئنگ یری دییمکدیر). بو اۆلکه شئیدپ مشهور بولدی. بو گۆن-ده آذربایجان دییمکلی نینگ سبأبی یئنه شودور. شول توموس مۆوسیمینده اوغوز آلداغدا یایلاغ اتدی، اول یردن بغداد، گۆرجۆستان، دیاربکر و راقعا تاراپئنا ایلچیلر یوللاپ، "گلیأرین" دییپ حابار بردی. گلیشیندن حاباردار بولماقلاری و اونگا نأحیلی جوغاپ بریأندیکلرینی بیلجک بولدی. اگر-ده باش اگیپ ایل بولسالار و

سالغىتلارنى ھەر يىلى بىزىنگە ھازىرغا كىرىپ بىر نە يىغىش، اول يىرە قوشون گىتمىز، اگر-دە اۇز پىكېرىنە مېناسىپ جوغاپ بىر نە يىرە، اولارنى يولا گىتمەك اۋچىن حۇجۇم اتچىدى. ايلچىلەر شول تۇرۇگە يوللانانلارنىدىن سونگرا غىش، ارران و موغان تاراپلارنى گىدى. كۆر و آراس چايلارنى نىنگ آراسىندا يورت ادىنىدى، غىشى شول يىرە گىچىدى. شول تۇرۇگىنگ ھەمە حالقلارنى اۋزۇنە ايل ادى (تابىن ادى). ياز گىندە-دە، دۆرى اولكە لىرىنگ حۇكۇمدار و سولطانلارنى يوللان ايلچىلەر غايدىپ گىدىلەر. دىاربىر، راقغا و بىغدادا گىدن ايلچىلەر، بو تۇرۇگىنگ حۇكۇمدارلارنى "اوغوز بىر گىلىن گۆرە يىلى، اوروشارسىمى يا-دا ايل بولارسىمى شول وقت جوغاپ بىرىس" دىدىلەر. دىيىپ ھابار گىتىدىلەر. گۆرجۇستانا گىدن ايلچىلەر، اول يىرىنگ حۇكۇمدارنى نىنگ "بىز اوروشا تاييار" دىيىپ آيداندىغىنى بىان ادىلەر.

اوغوز اولزى بىلن گۆرجۇستانا ھابار يوللاپ، دررو گىلارنى، تاييارلىغىنگىز بولسا گۆرۇبىرىنگ، سونگرا اوغوز دويدانسىز-ھابارسىز گىلىپ چوزدى دىيىمىنگ، دىيىپ اولارا دويدورۇش بىردى. اوروش ميداننى-دا سىز بىلى ادىنگ، نىردە تاييار بولسانگىز بىز شول يىرە بارارنىس، دىيىپ، اوغوز غايغىسىز گۆردى. ياز گىلىپ آتار سىمراندى اوغوز گۆرجۇستانا تاراپ يولا دۆشدى، گۆرجۇستاننىڭ قولايلىرىغا باراندا، گۆرجۇلر ۳-۴ گۆنلۇك يولا اۋنگ گىلىپ سۆوشە تاييار بولۇپ دوروبىدلرلار.

دررو سۆوش باشلاندى. اوغوزونگ قوشونى اۆستۆن چىقىدى. ايكى گىجە-گۆندىز دووام ادىن اوروشدان سونگرا گۆرجۇلر غاچىدلرلار. يۇنە اولار يىننە يىغىنانىپ غايتا اوروشماغا باشلادىلرلار. امما اوغوزونگ قوشونلارنى نىنگ قارشىسىندا چىداپ بىلمە چىكىلرېنە گۆز يىتىرىپ، اوغوزونگ حوزورنى گىلىپ ايل بولدىلرلار. تۇرۇگە ھاط-پىرمانلار يوللاپ، غورقوپ دارغان ايلاننى يىغىنماغا و اوغوزا سالغىت تۇلماگە چاغىدىلرلار. اوغوز بىر آى اون باش گۆنلۇپ گۆرجۇستاندا غالىدى. سونگراقنى توموس مۇوسىمىندە آلاداغا چىقىدى. آلاداغا يىتىپ بارماغا بىر نأچە گۆنلۇك يول غالاندا

گۆرجۆلرینگ سالغنت تۇلمانی، اوغوزونگ بللأن شأحنه سینی اۆلكه لریندن قاووپ، یاغی بولاندئقلاری بارادا حابار گلیپ قوووشدی. اوغوز بو حاباری اشیدنده اۆز آلتی اوغلوئی چاغئردی و اولارا شئیله دیدی: "من بو قومی-گۆرجۆلری سیناپ گۆردۆم، اولارننگ ناحیلی آدامدئقلارنا قادی گۆز یتیردیم، اولار بیر حۆجۆمدن کانینه جئداپ بیلمز، اولارننگ اۆستۆنه اولی قوشون یوللاماغا یا-دا منینگ گیتمگیمه گرک یوق". هر اوغلوئا ایکی یۆز عسگر بریب اولاری گۆرجۆلر بیلن سؤوشه یوللادی. گۆرجۆلر بیلن سؤوشده اوغوزونگ اوغوللاری، اولاری ینگدیله. شول وقت اۆز آتالارنندان (اوغوزدان) ایلچی گلدی و همه عسگرلرینگ شول توموس اییچک-گه یچکری نینگ گۆرجۆلردن یئغناماغی بویروغئنی گتیردی. بو حابار اوغوزونگ اوغوللارنا گلیپ یتنده اولار تالانگی گۆچلندیردیله و کۆپ موقداردا اییمیتلری یئغناپ آتالارنا گتیردیله. شئیله-ده شأحنه لرینی بللأپ سالغنتلارننگ موقدارئنی آیتدئلار و آلاداغا غایدئپ گلدیلر. اولار، یاغشی ایش ادندیکلری اۆچین اوغوز اولاری سئلاغلاندئردی و "من دیریکام ادن اولی هم بئیدالی ایشلرینگیز و آد-آبرای غازانماغئنگئز، من اۆلمدن سونگرا-دا یریمی آلاماغا لایتدئغئنگئزی گۆرکزدی" دیدی. سونگرا ایلچیلر یوللاپ همه غئشلاقلارداق عسگرلرینگ یئغناماغئنی و کۆردۆستانا تاراپ یولا چئقئلماغئنی ایسلیدی.

اوغوزونگ دياربكر و شاما يۇرىشى

اوغوز اۋز عسگرلىرىنى چاغترىپ يىغناندان سونگرا كۆردۆستانا تاراپ يولا دۆشدى و اۋچ يىللاپ كۆردۆستانىنگ داغلارنىدا ياشادى. بو داغلارنى غالتامانلاردان آراسسالاپ، اولارنىنگ بارىنى-يۇغونى تالادى، شأخرىنگ ايلانى حم-ده صأحرالاردا ياشايان حالقى اۋز تاراپلارنى چكىپ اولارا سالغىت بللدى. اوغوز اول يردن-ده دياربكره گىتىدى و اربىل، موصل و بغدادنىنگ ياشولولارنى اونونگ حضورنا گلىپ ايل بولدولار، اونگا دۆرلى سووغاتلار بردىلر.

اوغوز شول غنىش مۇوسىمىندە دجله نىنگ بويوندا غنىشلاق اتدى، ياز گلندە-ده شاما تاراپ اوغرادى و اۋز آلتى اوغلونى مانگالا [حابارچى] ادىپ اۋنگدن يوللادى، اۋزى-ده اولارنىنگ ائزىندان يۇرىدى. "رافعا" گىلرىندە، شأخرىنگ أهلى ياشولولارنى اولارنى قارشى آماق اۋچىن داشارى چىققىلار. اوغوللار، اۋز آتالارنى نىنگ ائزدان گلىأندىگىنى آيدىپ، ياشولولارنى اونونگ اۋنگۆندن چىقماغا يوللادىلار. اولار، اوغوزونگ حضورنا باردىلار. اوغوز اولارنى گۆرندە اولارنى سنىلادى و بىر شأحنه بللاپ شأحرلىرىنه اىيردى. شونلوقدان اوغوز شام اولكه سىنىنگ نىره سىنه بارسا، حالق، اۋز ايسلگ-آرزوولارنى بىلن ايل بولدى. يالنگىز تۆركرىنگ "باتاق" شأخر دىيىپ آدلاندىرىان و اۋچ يۆز آلتى قابىسى بولان "آنتاكيا" شأخرى اوغوزا قارشىلىق گۆركىزىپ باشلادى. اول بىر يىللاپ سۇوشدى، آخىرسونگى اول-دا بويون بولدى. اوغوز شأخره گىردى و بىر آلتىن تاغت قوروپ اونگا چىققى. ياننىداق توغسان مۆنگ عسگرىنگ همه سىنى، آيال-اوغلانلارنى بىلن بىرلىكدە شأخره اكىتىدى و اول يردە اوتوردى. سونگرا "دمشق-آ (شام) و مصره اۋزۆنىنگ گلندىگىنى بىلدىرمك اۋچىن ايلچىلر يوللادى. حر بىر ايلچى نىنگ يانى بىلن بىر يۆز سانى عسگر-ده يوللادى. شوندان سونگرا اوغوز اۋز قوشونى نىنگ حر

بۆلۈمىدىن بىر يۈز عىسگر آيۇردى و اولارنى آلتى اوغلى بىلن بىرلىكىدە تىكفور^{۱۴} حانا ايىردى. اوغوزونىك اوغوللارنى اول يره قولايانلارنىدا تىكفور اولارنىك عىسگرلىرى نىنىك ياغداينى بارلاماق اوچىن ايلچى يوللادى. اولارنىك داپ-عاداتلارنى گۇرا ايلچى بولوب كىنلره حىچ حىلى زىان يىتىلمىياردى. اوغوزونىك اوغوللارنى تىكفوردان كىن ايلچىلىرى گۇرۇپ اولار بىلن سۇزلىشىلر. اولار غايدانلارنىدا، اۇز ايلچىلىرىنى-ده اولار بىلن بىله يوللادىلار، و "آتامنى بىزى حابارىچى (مانگالا) اديپ دوقوز مۇنگ عىسگر بىلن يوللادى، اۇزى-ده اولى بىر قوشون گۇچى بىلن كلىار، اكر-ده ايل بولوب سالغىت تۇلمىگى قابول اتىسنىك و اونى حر يىل حازنى ايرىنلىكىنىكىزى بىلىسك سىزه هجۇم اتمىس، سۇوش ايسلىان-ده بولسانگىز بىر يرى بلۇنگ و اوروشماق اوچىن اول يره كلىنگ" دىيىپ تىكفوره حابار برديلر.

بو آلتى اوغولدان اينىك اولوسى نىنىك آدى گۇن حان، ايكىنچىسى نىنىك آدى آى حان، اوچۇنچى سى نىنىك آدى يىلدىز حان، دۇردۇنچىسى نىنىك آدى گۇك حان، باشىنچىسى نىنىك آدى داغ حان، و آلتىنچىسى نىنىك آدى-دا دىنگىز حاندىر. بو اوغوللارنىك ايلچىلىرى تىكفورنىك ياننى بارانلارنىدا تىكفور: "ارتىر پىلان يره كلىنگ سۇوشىلىنىك" دىيىپ جوغاپ برىدير. ارته سى گۇن شول يره گىتدىلر، سۇوشدىلر و تىكفورنى يىنگدىلر. تىكفورنىك قوشونلارنىدان كۇپ اداملار اۇلدۇرىلدى. اولارنى ايكى گىجه-گۇندىز تىكفورنىك شأخرىنه بارىنچالار قاولادىلار. شأخرىنىك قولايلارنى كىندىه ايلات اۇزارا ائالاشنىپ تىكفورنى توتوپ اولارا برديلر. اولار-دا تىكفورنى يىتمىش ادام بىلن بىرلىكىدە، آنتاكيا (اوغوز آقانىنىك ياننى) ايىردىلر. پابتاغنى و يوردى ايه لىدىلر، يۇنه تالانگىلنىغا و ايلاتنىك اۇلدۇرىلمىگىنه يول برىديلر.

اوغوزونىك اوغوللارنى شأخرىنىك داشنىدا دۇشدىلر و اۇز آتالارنى اوغوزا ايلچىلر بىلن

^{۱۴} تىكفور: بىزانس، روم سلطانى نىنىك برلى حاكىملىرى نىنىك لىقى.

شئیلە بیر حابار یوللادئلار: اگر-ده تکفورئ اۆلدۆرمک نیتینگیز بار بولسا، بیزه بو یروق برینگ یوردئ تالاب سیزه مال-حازئنا یوللایلئ، بو مسئله بارادا بیر اۆم-اشارات برسنگیز یترلیکیدیر، اگر-ده اوئی باغئشلاپ گوناسینی و قانئئی گچیان بولسانگئز اوئی اۆز یوردونا یوللانگ، حۆکۆمدارلئغی اونگا برمک ایسله یان بولسانگئز مال حم سالغئدئئ-دا بللاب اوئی ائزئنا ایبرینگ، شئیدیپ ییز حالقئنگ ائنامئن قازانارئس، بو یروغنگئزا بویوندئرس. ایلجیلر، تکفورئ اوغوزونگ حضورنا گتیرنلرینده اوغوز اونگا سؤویشینگ ناحیلی دوام ادندیگی، اۆزی بیلن اوغوللارئ آراسئندا ناحیلی واقعالارئنگ یۆز برنلیگی سورا دی. تکفور بولان زادلارئ بیرین-بیرین آنگلادئ، سؤوشده اۆز قوشونلارئ نئنگ ینگلیشه اوغراندلئغئ، اوغوللارئ نئنگ اۆزلرینی پایتاغتا چنلی قاولاندئقلارئ، پایتاغتننگ یاشولولارئ نئنگ اؤزارا ائلالاشئپ اوئی اوغوللارئنا تسلیم ادندیکلرینی بیان اتدی. تکفورئنگ سۆزی غوتارانندان سونگرا اوغوز اوندان، اۆز اوغوللارئ نئنگ شأحری تالاب-تالاماندئقلارئ سورا دی، تکفور، اولارئنگ تالانگچئلئق ادندیکلرینی گۆرمأنلیگی آیتدی و "بیلمه یارین من اول یرده کام حیچ یری تالامادئلار، شأحردن داشاردا چۆلده غالدئلار" دیدی. اوغوز، شأحرلری تالامازلئق بارادا اوغوللارئنا قاتی تابشئرئق برنلیگی آیتدی، اولارئنگ-دا شئیلە ادندیکلرینی اشیدنده اونگا کۆپ حوشحال بولدی. اللرینی آسمانا ساری غالدئرئپ، یۆزۆنی تانگرا تاراپ چۆوۆردی و اوغوللارئ نئنگ اۆز سۆزۆندن چئقماندئقلارئنا و اولارئنگ اۆز باشارجانگئلقلارئ بیلن، آتالارئ نئنگ یرینه گچماگه مئناسئدئقلارئنا شۆکۆر اتدی.

اوغوز شوندان سونگرا تکفورا یۆزلنئپ: "سن ایلیکی مانگا تابئن بولمان قارشئلئق گۆرکن-ده بولسانگ، سؤوشن-ده بولسانگ، بار گونألرینگی باغئشلادئم، سنی اۆز یوردونگ باشئنا غایتا یوللاپ سلطنتی سانگا برجک. موندان بئیلآک دوس-دوغری و یۆره گینگیزی تأمیز ادیپ بیزه تابئن بولونگ، حر یئل منینگ یاشایان یریمه پول (حازئنا) و مال ایبرینگ. تکفور بو سۆزی اشیدن واقئی باشئن یره قویوپ، قوللوق شرطلرینی و

دوغاسئى يېرىنە يېتىرىپ شئىلە جوغاپ بردى: "أهلى يورتلار سىنىڭ امرىنىڭدە و
حاكىمىيىتىنىڭدە دېر، مىنىڭ يالئار و مىندىن حاص قاوى مۇنگ- مۇنگچە آدم، سىنىڭ
بويروغىڭ آستىندا. سىنىڭ بويروغىڭغا قارشى گىلمك اۋچىن مىنىڭ يالئارنىڭ
گۆيى-قوۋاڭ يوقدور. هر نه امر اتىنىڭىز قابول اديپ بويون اگه رين. اگر-دە (اوغوز)
مرحمت اديپ مى باغىشلاساڭىز قوللوق ادر و هر يىل سانگا مال-حازىنا يوللارنى و
قوللوق دوغروسىندا حىچ حىلى كم دورمارىن."

بو ياغداى يېر يۈزلى بولاندان سونگرا اوغوز، تىكفوردان روم و فرىڭ اۆلكه لرى نىنىڭ
ياغداي، قوشونلارنى حم ياشايان يىرلى، اولارنىڭ اۆستۈنە قوشون يوللاچاق بولسا،
اول يىرلى ناھىلى قول سالتىپ بىلچىلىگى بارادا سورادى. تىكفور-دا جوغابىندا فرىڭ
اۆلكه سىنى آلماغىنىڭ يولى: "ياغىشنى حالاتلار-ساوغاتلار بىلن اول يره ايلچىلر يوللانگ،
اولولارنىڭ گۆۈنىنى غازاننىڭ، ايلچىلر اولارا حالاتلار گىدىرسىنلر و سالغىت تۆلمىلرى
گركىدىگىنى آيتىسنلار، من-دە ياشرىنىلغدا اولارا يېر حاط يازىپ اۋز ايلچىمى ايبىرىن و
شو مىسئالنى ياغىش بىلىنىڭ! بو قوم قاتى گۆيچىلدىر، گۆشىنىڭ دوغان يىرىندىن بو يره
چىلى حر يىر اۋزلىرىنە تابىن ادندىرلر و حىچ يېر جانلى اولارنىڭ قارشىسىنا چىقىپ
بىلمىز، اينگ ياغىشى، مىسئله سۆۈش بىلن غوتارمانقا، آدمالار اۋلۇپ يورت
حاراباچىلغىغا آيلانماقا بويون بولونگ، بىرچك سالغىتلارنىڭنى بلانگ، اولار سىزىنىڭ
سۆزۈڭىزە اتنانىپ حازىنانى قابول ادلر، اولارا تاراپ عىسگر يوللاماغىنىڭ گره گى يوق
دېرىن" دىيدى.

تىكفور يىنە شئىلە دىيدى: "يۇنە روم اۆلكه سىنە گىنىڭىزە؛ اولارنىڭ غىشلاغى
دىڭىزە قولايىدر و قاتى اتسى بولار، اولار بارادا-دا شئىلە اتىلىسىڭىز: اولار غىشلاغا
اينىپ سونگرا يايلاغا چىقماق ايسالارلر، اولار يايلاغا گىلمىدىن اوزال، عىسگرلر گىدىپ
اولارنىڭ يايلاقلارنى ايه لملى و غىشلاقلارنىدان چىقماغا يول بىرلى دال.
غىشلاقلارنىدا اتسىدىن حم مۇر-مۇجىكدن اوتورماق مۇمكىن بولماجاغانا گۇرا،

اجیزلۇپ سىزىنگ بىلن ايل بولماغا بويون بولارلار" دىيدى.

تکفورئنگ بو سۆزلىرىنى اوغوز اوغون گۆردى و اوئى اۆز يوردونا و سلطنت مرکزىنه غايىتا يوللادى. اۆزى بىلن يىرلىكده گن ايلچىلىرى و اوئى يوردونا التىپ تاغئىنا چئقارچاق الى سانى آلتئىنى حم يانئىنا قوشدى. اۆز اوغلانلارئىنا-دا قوشونلارنى بىلن يىرلىكده ائزلارئىنا گلماگه بويروق بردى. اوغوزونگ اوغوللارنى آتالارنى نئنگ حضورونا گلدىلر. تکفور، اوغوزا كۆپ ساوغاتلار يوللادى. اۆز بايتاغئىندا اوتورئپ اوغوزا قوللوق اتمآگه باشلادى. تکفورئنگ يوردى شئىديپ اوغوزا تابئن بولاندان سونگرا، اول فرنگ و روم دىيارئىنا تاراپ اوغرادى.

اوغوزونگ، اوغوللارنى قوشون بىلن فرنگه و روما ايرىمى

تکفور اوغوزا ايل بولدى. اول اوندان پرنگ(فرنگ) و روم احوالئىنى آنتق دىنگلاپ اۆچ اوغولم: گۆن، يىلدئز و دنگىزى(حانلارنى) دوقوز مۆنگ آدام بىلن روم يوردونا ايردى. بئىلىكى اۆچ اوغولنى، آى، گۆك و داغى(حانلارنى) دوقوز مۆنگ آدام بىلن پرنگ دىيارئىنا ايردى. تکفور بولار بىلن بيله گىتىدى و اولارنى دريا غئراسئىندا بير ياغئى يرده يرلشدىردى. اولارم اۆزلىرىنه حم مال-غارالارئىنا اوغون ير بلدى. پرنگه-ده ايلچىلر يوللادى. ايلچىلر اول يره بارانلارئىندا اوغوزونگ يوللان حالاتلارنى تابئىشردنلار و اولارنى اولولارا (ياشولولارا) گىدىردىلر. تکفور ايلكى اۆز يلچىلرىنى يوللاپ، حال-احوالى اولارا بىلدىرىدى و اوغوزونگ سۆزۆنى دىنگلاپ اونگا تابئن بولماقلا ئىنى تابئىشئىپدى. اولار-دا قارشىلىق گۆركزمان بويون بولدولار. مال-حازئىنا يىغناپ اوغوزونگ اوغوللارنى نئنگ يانئىنا گتيردىلر، يۇنه اولار قابول اتمآنى: " اوغوزونگ يانئىنا-قاپئىسئىنا بارماق گرگ" دىيدىلر. اولار-دا ماللارنى و حازئىنالارنى آلتپ اوغوزونگ حزماتئىنا اوغرادنلار. اوغوز بو حابارى اشيدىنده: "مۆنگ-مۆنگ عسگر ياراغلانئپ اولارنى يوللارنى نئنگ اوغوروندا

دورسونلار، پرنګى لى، چرىكلى-عسگرلى گۆرنده، گۆزلىنه ايكي اسسه كۆپ گۆرۈنسىن" دىدى. پرنګدن گن توپار اوغوزونگ حوزورننا باراندا اوغوز اولارا: "بو سىزله قارشى ايرن قوشونننگ باشدئر، اون اسسه كۆپ قوشوننم باردئر، اگر شول قوشونلار قارشئلق گۆركىزىپ بىلسنګىز، يىزىنګ بىلن اورشارسئنگىز، يوغسا-دا اگلىشىك يولون توتوپ، بىلملى مالى-حازئنائى آنقلاپ يئلدا-يئلا ايرىپ دورارسئنگىز. ياغشى بىلىنګ، يىزىنګ قوشونلارنمىز سىزىنګ حئىال-بىكىر اديئىنګىزدن آرتقئدئر. دريالاننګىزدان-دا حىچ قورقئمىز يوق. چۈنكى يىز چئقئپ گن يوردومىزدان بارى، نيچه اولى دريالاردان گچىپ بىلندىرىس. سىزىنګ بو دريانگىز يىزىنګ عسگرلىمىزه اولى باسگل دال. اولار، آتى سالى يرينه و غامچئى-دا كۆرك يرينه اولانئپ يىر سالى ياسارلار-دا، گچرلر و يوردونگىزى-دا اغدار-دۆنگدر ادزلر" دىدى. اولار بو سۆزى اشىدىپ اوغوز آقا يىزه يىر شأحنه/حوكومدار بلله سنګىز-ده يىز اونگا مال-حازئنا گتيرىپ تابشئرايلى دىدىلر. اوغوز-دا اولارا يۆزلىنپ "اۆز مه يلىنګىز بىلن سالغئت تۆلماگه كلىشىسئنگىز، تكفور حانننگ يانئندا بللان شأحنامىز سىزه-ده يتر، حر يئل سالغئتلارى اونگا التىپ برىنګ، اول مانگا يوللار، حر ايكي يئلدا يىر يولا اوروغئنگىزدان يىر آدم يانئما گلسىن، من اونگا حالات برىپ انئزنا يوللارن" دىدى. بو سۆز غوتارانئان سونگرا اولارا بو يورتدا يۆرگۈنلى عاداتا گۆرأ سالغئت بللدى و اولارى انئزنا يوللادى. بو ايلچىلر باشغا يىر واقت حضورا گلچك بولانلارئندا، شو گزك دىشى يالى يئنه شئيله ادىلسىن و اولار اوغوزونگ قوشونى نئنگ نأحىلى اولودغئنا گۆز يتىرسىنلر و اۆز يورتلارنغا غايدىپ بارانلارئندا پرنګ پاتئشاسئنا آنكلاستئنلار دىيىپ اوغوز بو يوق بردى. ايلچىلر اۆز باشلارئندان گچنلرى پاتئشلارنغا آنكلاستئنلار و اول چونگنګور بىكىره بانئپ، مه يلىتىن مال برمگى قابول اتدى و اوغوزا بويون بولدى. اوغوز پاتئشا بولوپ ياشان واقتى حر كىم اونگا و سونگرا اوغوللارنغا سالغئت تۆلدى، تۆلميانلر بىلن سؤوش ادىلدى.

اوغوزونگ روما گیدن اوغوللارئ نئنگ سؤوشلری نینگ بیانی

اوغوزونگ اوغوللارئ عسگرلر بیلن روما یتیب بارانلارئندا روملار اۆچ یرده اولار بیلن سؤوشدیلر، یۇنه همه سینده ینگیلدیلر. آخیرسونگ رومئنگ یولباشچئلارئ، اوغوزونگ اوغوللارئ بیلن سؤوشیب بیلیمجکدیکرینی آنگلانلارئندا، یئغانئپ اولارئنگ یانئنا گلدیلر. حر یئل مال-حازئنا یوللاپ دورجاقدئقلارئی آیدئپ، اوغوزا و اوغوللارئنا غامئش قولاق آتار ساوغات بریدیلر. اوغوزونگ اوغوللارئ، گن یولباشچئلارا نامه اۆچین ایلیکی باشدا تابئن بولمان اؤزلی بیلن سؤوشندیکرینی سورادئلار، اگر-ده ایل بولوپ بویون اگن بولان بولسانگئز مونچا آدام اؤلمز و یورت ویران بولمازدئ، دیدیلر. اولار، سیز بیلن اوروشانلار دیوانا آداملاردئ، ییز بولسا دۇنیأ گۆرن و اونونگ ائسسئ سئ نئنگ، سوووغئ نئنگ تاغامئنی دادان آداملاردئئس، سؤوشی بس ادیب بویون بولماقئغئ ماصلاحات گۆردۆک، قابول یا-دا رد اتمک سیزینگ بیلن، دیدیلر. اوغوزونگ اوغلانلارئ، اولارئنگ تأمیز یۆرک بیلن اؤزلینه ایل بولاندئقلارئنا ائنانلار و اولارا: آتامئز ییزه، کیم ایل بولسا اونگا آمان برینگ و اؤستلرینه هجۆم اتمانگ دییب تاپشیراردئ، ییز-ده اونونگ سؤزۆندن چئقان دأل، یوردونگئزئنگ یر چتینده اوتوریارئس، حیچ حاجان یوردونگئز هجۆم اتمریس، سیز-ده یر یاشولئ توپارئ آتامئزئنگ(اوغوز آقائئنگ) یانئنا ایرینگ، اول نامه دیبسه اول ییزه بویروقدیر، دیدیلر. یاشوللار توپارئ بیلن اوغوز اوغوللارئ نئنگ ایلچیلر-د اوغوزونگ یانئنا گیتدیلر. اوغوز اولارئ گۆرنده ادیلن سؤوشلر بارادا، اوغوللارئ نئنگ یاغداي بارادا اولاردان سورادئ، اونگا بولئشی یالی آیدئلدئ. اوغوز یاشوللار حورمات اتدی و حر یئل بریلجک مال-حازئنا بللندی. اؤز قوشونلارئ نئنگ پرنگیلرله ناحیلی گۆرکز بولسا، اولارا-دا گۆرکزدئ. اوغوز ایلچیلرله حالات بریب یولا سالدئ. اوغوللارئ اؤز عسگرلری بیلن آتالارئ نئنگ یانئنا گلدیلر. اوغوز، اوغوللارئ نئنگ باشاران ایشلرینه بگندی و یر توی

توتدئ، حر اوغلونا بیر آلتئن كۆرسی بردی. اوغوللاری بیلن بیلە گیدن امیرلرە-ده حالاتلار بردی و اؤز اوغوللارنا كۆرسی بریب سیزلر حالات گیدیرمگی مینگ سبأبئی بیلأرسینگیز؟ دییب اولاردان سورادی. اوغوللاری و امیرلر "اونئ اینگ یاغشی سیز بیلأنسنیگیز، یز نأبیلی " دییب جوغاب بردیلر. اوغوز-دا: آلتئ اوغلومی بیر گزك شاما ایردیم، اولار یاغشی ایشلر اتدیلر، ایکینجی گزك اؤچ اوغلومی پرنکه، یئنە اؤجوسینی روما ایردیم، یئنە یاغشی ایشلر بیتیدیلر. حاتدا باسئلپ آنان اولکه لری تالامالئق بارادا چئقاران بویروق و پرمائلرئی بیرکمسیز یرینه یتیدیلر، منینگ سؤزؤمدن داش چئقمدئلار، اؤز بیکیرلینی-ده مانگا آیتدئلار، اینە شوندان اؤتری اولاردان و سیزلردن گؤنؤم حوش، اولارئنگ پاتدشالئغا، سیزلرینگ-ده امیرلیگه لاینقدئلارئنگئزا گؤز یتیردیم، شونونگ اؤچین-ده اولارا آلتئن كۆرسی و سیزلرە-ده حالات بردیم" دییدی. شوندان سونگ پرنکه، روم و آنتاکیا ایشلرینی دؤزگؤنە قویماق اؤچین یئنە اؤچ یتلاپ اول یرده خالدئ، سونگرا دمشق طارابئنا یولا دؤشدی.

اوغوزونگ بار قشونی بیلن دمشق طاراب یؤریشی

اوغوز، روم، آنتاکیا و پرنکه ولایاتلاری بیلن باغلی ایشلرینی یولا قویاندان سونگ، دمشق ولایاتئنا طاراب یولا چئقدئ و دمشق شأحرینه گلدی. دمشق لار اونونگ بیلن سؤوشمک نییتینده دیلر. یؤنه اوغوز بو بارادا مه ییلی دألدی. دمشق شأحری نینگ قولایئندا دؤشلأپ اؤچ گؤن اول یرده خالدئ و سؤوشه گیریشمدی. اوغوللاری اونگا، اوروش بارادا سس چئقارمان اوتورماغئنگ سبأبئی سورادلار. اوغوز اولارا شئیله جوغاب بردی: "سیز آدم(ع) بو توپراقلاردا یاناندئئنی بیلمه یأرسینگیز، شونونگ اؤچین من حایران قالب اوتئرئن و سؤوشه راضئ دأل، ایلجی-ده اییرمک ایسلمه یأرین، گؤره یلی ایش نیرأ باریار و اولار نامە ادرلرکأ؟" گلنینه اؤچ گؤن بولان-دا بولسا اوغوز اولارا حیچ بیر ایلجی یوللامان، اؤز اوروش تکلیپلرینه-ده حیچ حیلی جوغاب

برمأنسونگ، دمشقلی لار اوغوزا ایلیجی یوللادئلار، اونونگ یانی بیلن-ده اون اشک یۆکی-
 خروار(حر خروار-ده ۳۰۰ کیلوگرم آغئرلئغا باراباردئر) یای-دا ایپردیلر. ایلیچیلر
 اوغوزونگ حضورونا گلدیلر و آیتجاج زاتلارئی آیتدئلار، اوغوز-دا شئیله جوغاب بردی:
 "سیزینگ و یاشولورئنگئزئنگ-یولباشچئلارئنگئزئنگ سس چئقارمان دورماقلاری
 نئنگ سبأی نامه؟ نامه پیکیر ادیارسینگیز، من بو یره گلنیمدن باری ایندی-شو گون
 یانئما گلدینگیز؟ اگر-ده اوروشماق ایسله یان بولسانگئز، آنتاکیا قشونئندان گویچلی
 دألدریسینگیز، قشونلاری نئنگ همه سی بو یره گلیپ یتمأندیکلری اؤچین من صابئر
 ادیب اوتئرئن، شوندان اؤتری-ده سیزه حیج کیمی یوللامادئم، اینگ یاغشئسی سیز
 گیدینگ و اولولارئنگئز، بو حال-احوالی آیدئنگ، گلیپ بویون بولسونلار، بیز مصره
 طاراپ باریارئس و سیزینگ بیلن سؤوشمک ایسلمه یاریس، آصلئندا سیزینگ بیلن
 سؤوشمگینگ بیر مانئسی یوق، سیزینگ برجک مال-حازئنانگئز درک شو یایلاری قبول
 ادیارین، اوندان باشغا بیر زات برمگینگیزی-ده ایسلأموق" دیدی.

دمشق ایلیجیسی ائزنفا غایتدی و اوغوزونگ آیدانلارئی هم اؤز اولولارئی آیتدی. بو
 سؤزلر اولارا-دا ماقول گلدی و قبول اتدیلر. یۆز اشک یۆکی یای جملأپ، اولارئنگ یانی
 بیلن بیرناچه عاراپ آتئی-دا آلتپ اوغوزونگ حضورئنا گلدیلر و ایل بولوپ اونگا تابئن
 بولدولار. اوغوز اولاری گۆلر یۆز بیلن قارشئی آلدی، حورمات اتدی و شئیله دیدی:
 یوردونگئزئنگ یایلاری دییسنگ یاغشئی بولانی اؤچین، عسگرلریمیزه گرکدی، ناچه یای
 گتیرن بولسانگئز اولاری عسگرلره پایلانگ، حر بیرینه اؤچ یای برینگ، اگر-ده همه سینه
 یتسه، اوندا اولاری شو یئلئنگ مال-حازئناسی (سالغئدی) دییپ قبول ادیارین. ایندی
 من مصره طاراپ یولا چئقماقچی حوش-ساغ غالئنگ، تانگری یول برپ ساغ-آمان
 غایدئپ گلسم، سیزینگ اؤز راضئچئلئغئنگئز بیلن تۆله جک مال-حازئنانگئزی بللأریس.
 اول یئنه بیر آیلاپ دمشقدا قالدی، بیر آیدان سونگرا اؤز قشونلاری بیلن مصره طاراپ
 یولا دؤشدی.

اوغوزونگ مصره طاراپ يۇرىشى و اولارنى اۇزۇنە تابىن ادنلىگى

اوغوز، دمشقى ايه لاندن سونگ مصره طاراپ يولا دۇشدى. اۆچ گۇنلۇپ يول يۇرىپ بىر يردە ايگى گۇنلۇپ دۇشلە دىلر. حر مۇنگ كىشى نىنگ گىجە ايگى-اۆچ يولا ائزىنا غايدىپ، گۇندىز گۇچ دىپ قوشونا بىرىكمىلرېنى بوپروق بردى. شىئىدىپ قوشونلارنىڭ سانغى، بولشوندان كان گۇركىزىك بولپاردى. سونگرا مصرىنگ نأحىلى آلئىنجاقلغى، اولارنىڭ نأحىلى ايل ادىلجىكلىگى بارادا گنگش گچىردى. اۆچ اوغلۇنى دوقوز مۇنگ آدم بىلن اۇنگدن اىپردى. بىر اوغلۇنى يىنە دوقوز مۇنگ آدم بىلن اولارنىڭ ائزىندان اىپردى، اۇزى اولى قوشون بىلن اولاردان سونگرا يولا دۇشدى. اۇزى يولا دۇش گۇنى، قوشا ات بىلن ايلچى يوللاپ، اوغوللارنى شىئىلە قوشون بىلن اىپردىم، اۇزۇم-دە اولارنىڭ ائزىندان اولى قوشون بىلن بارپارنى دىيىپ حابار بردى. ايلچىلرى يولا سالئىپ اۇزى شول يردە قالدى، اوغوللارنى اۇزىلرېنە برىلن قوشون بىلن گىتدىلر. اوغوز دمشق و گوتا تۇوركلرىندە، قدس و حالئل ولاياتىندا و شول اۆلكە لردە غىشلاق ادىندى و آو اولاپ يۇردى. دمشقلى لار-دا مصره بىر ايلچى يوللاپ، اوغوزونگ قوشون ياغداينى و اولار بىلن سۇوشىپ بولماجاقلىغىنى بىلدىردىلر. بو سۇزلر، مصرلى لره اولى تاثير اتدى. اوغوزونگ اوغوللارنى مصرىنگ قولايلارىنا بارانلارنىندا، مصرىنگ همه اولولارنى اولارنى قارشىلايدىلار، اولارا ساوغاتلار برىپ تابىن و بوپون بولدولار. حازىنا اىپرىلجىك مال بللندى و اوغوزونگ اوغوللارنى بىر يىللاپ مصردا غالدئىلار. عسگرلرىنگ حىچ كىمىنگ جانىنا، مالنىنا و نامىسنىنا دگملىكلىرى بارادا بوپروق چىقارلدى. يۇنە حر يىل گلمك قىن بولار دىيىپ، اۆچ يىلنىڭ سالغىنىنى اوزالدىن تابىشماقلارنى قارار ادىلدى، ياغنى آلتى يىلنىڭ سالغىنىنى ايگى گزىكده برىنگ دىيىلدى. شول يىل، اۆچ يىلنىڭ سالغىنىنى آلانلارنىندا سونگرا اوغوزونگ بوپروغى بىلن اوغوللارنى غايدىپ گلىپ آتالارنى نىنگ حضورنى چىقىدىلار. اوغوز يىنە بىر يىللاپ دمشق ولاياتىندا غالدى، شوندا دمشقونگ

تۆلجک سالغئى-دا بللندى. آدام (ع) مازارئ نئنگ شول یرده دیگینی اشیدیپ، مکه و مدینا ایلیچیلر یوللاپ اول یرلردن بیرآز توپراق گتیریلمگینی بویروق بردی. ایلیچی گیدیپ توپراغی گتیردی. اوغوز شول توپراقلاردان بیر موقدارئنی اؤز اؤستۆنه سپدی و تانگرا شوکۆر اتدی، اوغولارئنا و بگربنه(امیرلرین): "آدام توپراقدان یارادئلاندر، ییز-ده هممأمیز توپراق بولجاقدرئس، انسان نأحیلی گۆیجلی بولسا-دا، مونى یاتدان چئقارمالی دأل و یاغشئلق اتملیدی، یامانئلق دأل" دییپ، آیتدی. شوندان سونگرا یازدا "بالبک" داغلارئندا، سالقئم هوالی یرلرده یایلاغ توتدی. توموسدا بغدادا بارماق قئن بولار، بیرآز واقت گچیپ هوالار سالقئنلاشاندا بغدادا طاراپ اوغرئس دیدی. یاز-توموس اول یرده خالدی و هوالار سالقئن بولاندا بغدادا طاراپ یولا دۆشدی.

اوغوزونگ بغدادا و بصره طاراپ گیتمگی

اوغوز، بغدادا طاراپ یولا دۆشۆپ دیاربکره باراندا، بغدادئنگ یاشولولارئ حضورا گلیپ بویون بولدولار. اوغوز بغدادا باردی و بیر آیلاپ اول یرد خالدی. یوردونگ اولولولارئ اونونگ بیلن بیله دیلر. سونگرا شأحردن چئقئپ تا هوا ائسسئ بولیانجا غئشلاق توتدی. اوندان سونگرا کۆردستان داغلارئنا بارئپ اول یرد یایلاغ قئلدى. گۆیز گلنده بصرا طاراپ اوغرادی. بصره حالقئ-دا بئیلیکی ولایاتلارئنگ حالقئ یالی بویون بولدولار، ایل بولوپ سالغئت تۆله دیلر. اوغوز اول یردن خوزستان طاراپلارئنا گیتدی و شول تۆوره گینگ همه ولایاتلارئن اؤزۆنه تابئن اتدی. همه سى مال-حازئنا بردیلر. اوغوز سونگرا "لر" (لرستان) داغلارئندان گچیپ اصفهاننا باردی، اصفهانلی لار بویون بولمادئلار، ایاق دیرآپ اوروشا گیریشدیلر، اولار اصلا غالالاردان داشرائق چئقماذلار. اوغوز اصفهانئنگ اؤنگۆنده اون مۆنگ آدامدان عبارات بیر قوشون قویدی و اصفهانلی لار غالالاردان چئقئپ سؤوشمک ایسلسه لر، سؤوشینگ دیدی. اوغوز بللی

آرالئقلاردا اۇنگكى اون مۇنگ آدمى ائزئنا چاغئرئپ تازە قوشون يوللاياردى، بئىلىكى عسگرلر اصفهان شأخرىنى تالاياردى. اوغوز اۆچ يئللاب بو ولاياتدا غائئب همه شأخرلرى تالادى. اۆچ يئلدان سونگرا همه عسگرلر اصفهان غالسى نئنگ اۇنگۇندە يئغنادى، ىدى گيجە-گۇندىز اصفهان قشونلارنى بىلن اوروشدئلار، يۇنە نئىجە برمدى. آخئرسونگى، "قارا سۇلۇك"، آتاسى "وشى" حوجانئنگ يانئنا گىتدى، اونگا گنگشدى، ول-دا "قشونئنگ يارئسى گىزلىسنىن، گالان يارئسى سۇوشسىن، اگر اصفهانلى لار غالادان چئقماسالار، اولارئنگ، شأخرىنگ داشئنداقى همه باغ-باغجالارئن، اۇليرىنى ديوارلارئن يئقئب ويران ادىنگ، سونگرا عسگرلرئنگىز حامانا ينگىلن يالى بولوپ غاچسئن، اولار-دا سىزىنگكىلرئنگ ائزئنا دۇشرلر، مازالى شأخردن اوزاقلاشانلارئندا، سىزىنگ گىزلىنىپ اوتوران قشونلارئنگئز اولارنى ائزئندان غاباسئنلار، اينە شول وقت، اصفهانلى لار ينگىلرلر، ائزلارئنا غايدئپ شأخرە گىرملرئنه يول برمائنگ، همه سىنى اۇلدۇرىنگ" دىيىپ ماصلاحات بردى. قارا سۇلۇك مونى اوغوزا آيتدى، اوغوز بو اوغرى بگندى و اوغوللارئن قئرق مۇنگ عسگر بىلن گىزلىدى، اللى مۇنگ آدم بىلن-دە قارا سۇلۇگى شأخرىنگ دروزه سىندە اصفهانلى لار بىلن سۇوشە يوللادى، تۇورە گى ويران ادىپ ياقماقلارئن-دا بوپروق بردى. شول حال-احوالى گۇرن اصفهانلى لار، آلدانئپ غالادان چئقدئلار و اوغوزونگ قشونى بىلن سۇوشە گىرىشدىلر. اوزالقى حىلا گۇرا اوغوزونگ قوشونلارنى ينگىلن يالى بولوپ غاچماغا باشلادى، اصفهانلى لار-دا اولارئنگ اۇكجە سىنە دۇشدىلر و شأخردن مازالى اوزاقلاشدئلار، ادىل شول وقت گىزلە نىپ ياتان اوغوزونگ اوغوللارنى قئرق مۇنگ عسگر بىلن اولارنى غابدئلار، شأخردن چئقانلارئنگ يكجە سىنى-دە شأخرە سالمادئلار، بارئنى غئردئلار. شئىدىپ اصفهانلى آلدئلار.

شوندان سونگرا اوغوز، اوغوللارنى نئنگ دۇردۇسىنى پارس و كرمان طاراپلارئنا يوللاپ، شول ولاياتلارنى تابئن اتمكلرئنى بوپروق بردى.

اوغوزونگ اۆز اوغوللارنىڭ پارس و كرمان اولكه لرینه يوللاماغى

اوغوز اۆز اوغوللارنىڭ دۇردۆسىنە پارس و كرمانا گىدىپ شول يورتلارنى قولغا كچىرەلمەسكە بويۇق بردى. اوغوللارنى اۆز اتالارنىڭ بويۇقى بىلەن شول ديارا طاراپ يولا چىقىپ، ايلكى كرمانا بارىپ اول يردە سۆشىدىلەر. اصفهانى نادىپ آلان بولسالار، كرمانى-دا شىئەلە ادىپ آلدنلار، يۇنە كۆپ زأحمت چىكىملى بولدولار. اول يردە اۆز ايشلىرىنى قوتارىپ آزاد-راحت بولانلارنىڭ سونىغا پارس ولاياتىغا گىدىلەر، ايلكى شىرازى آلدنلار، بىر يىل چەمە سى بو ايش دووام اتدى و اوغوز اوغوللارنى اول يردە غالمالى بولدولار.

حر طاراپى آلانلارنىڭ سونىغا اۆز اتالارنىڭ حابار يوللاپ، شوندا سونىغا ادىلچىك ايشلىرى و ايلاتا ناخىلى چىقىدىكىلەرنى سورايدىلار. اوغوز اولارا شىئەلە بويۇق بردى: "بو اولكه آلنىپ تابىن ادىلەن بولسا، اولارنى تالامانگ، بىرچە سالغىتلارنى بىلەپ، اۆچ يىلنىڭ سالغىتىنى اۇنكۆندىن ائىزنىڭغا غايدىنىڭ". اوغوزونگ بويۇقى بىر كىشى بىلەن يىرىنە يىرىلدى و اوغوزونگ ياننىغا غايدىپ كىلدى. سونىغا اۆچ يىلنىڭ سالغىتى تۆلمە واقتى كىندە پارس و كرمانا قشون يوللاندى و اول يىلر قولغا سالدى، سالغىتلار بىلەندى و شأحنە لردە/حاكىم سايلاندى. اوغوز شول واقتا چىلى اصفهاندا قالدى و اول يردىن ايرىلمادى.

اوغوزونگ اۆز اوغوللارنى غايدىپ كىندى سونىغا، عراق عجمى آلماق نىيىتى باردى. شول يوردونىڭ ايلاتى نىڭ حال-أحوالارنى بارلاپ كۆرەپ اۆچىن اول يردە ايلچىلەر يوللادى.

اوغوزونگ عراق عجم طاراپئنا ایلچیلر یوللاماغی

اوغوز، بو آدی آغزالان یورتلارا ایه بولاندان سونگرا عراق عجمی قولا گچیرمک ایسیدی. ایلیکی ۲۰۰ آدمی اول یره یوللادی. بولار، شول یرلردن حابار ییغناپ، پاتشالار حم قلالار بارادا سره سایی بولمئلار. اوغوز اولارا، آلابیلجگینگیز کیچی یرلری آلتنگ، اما اولی و برک یرلره هجوم اتمانگ، دیییب تابشردی. بو ایکی یوز آدمانگ باران یرلرینده: ری، قزوین، همدان و بئیلیکی شأحرلرینگ حالقلاری اوغوزونگ و اونونگ قشونی نئنگ گویج و قودراتئندان اوزال حابارلی بولوب، اولاردا اوغوزا اولی حورمات و سنلاخ دویغوسی اوینئدیر. اول یرینگ ایلاقی، اوغوزونگ اؤستونه عسگر یوللاپ، آداملار اولوب اولکه ویران بولمازدان اوزال، اوغوزونگ حضورئنا گلیپ، تؤلنجک سالغئتلاری بللأپ، اونی حر یئل حازئنا اییرمکدن باشغا بیر یول گورمأندیله. بو بارادا عراق عجم حالقی، اوغوزونگ یانئنا بارئپ، تؤلنجک سالغئتلاری بللأپ، اونونگ راضئچئلغی بیلن یورتلارئنا دؤنماگه اوزارا ائلالاشدئلار. اولار اوغوزونگ یانئنا باران واقتلاری بهار باشلانئدی، اوغوز اولارئنگ یورتلارئنا طاراپ یولا چئقچاق بولوب تاییارلانیددی. شول واقت یانئنا باران یرلی لر بیلن ائلالاشان اوغوز اولاری ائزئنا یوللادی. اوغوز سونگرا دماونده طاراپ اوغراددی. اول یرده یایلاغ قورجاقدی. یولدا شئبله بیر حادثا بولدی: گوره لی غارتانگ بیر آیالئنگ اوغلی بولوپدئر، یونه اییماگه بیر یاپراقلاری-دا بولمانسانگ آچ غالئپدلار. اوزی بیر زات اییپ اوغلانئنا سؤیت برر یاغدایدا دالیدی، اوغلان-دا آچ غالئپدی. ۲-۳ گون سونگرا بیر سؤلگون توتان شاغالئنگ اؤستوندن باردئلار، آیالئنگ آری شاغالی اوروب سؤلگونی آلتپ، بیشریب آیالئنا بردی. بیر ناچه گون سونگرا اوغوزونگ ائزئندان یتدیله. آدام اوغوزونگ حضورئنا گلنده، اوغوز اوندان نیرده دینگ نامه اوجین ائزا غالدئنگ دیییب سورادی، آدام آیالی نئنگ اوغلانی بولاندئغئی و شوندان اوتری گیجأ غالاندئقلارئی آیتدی، یونه اوغوز اونونگ

بو سۆزۈنى حالامادى، آيال، اوغلان دوغوردى دىيىپ انزا غالماق بولارمى؟ دىيىپ اونگا قاحارلاندى و سىز شئيله سىباب بىلن انزا غالدئنگىز اوندا سىز بو يردە غالتئنگ دىيىپ آيتدى (ياغنى بو يردە قال-آچ). اولار-دا شو تايدا غالدئلار و واقتئنگ گچمگى بىلن شول سۆز قالاچ-حالاچ بولدى و حالاچ نىسلى شول آدمئنگ نېرە لرى دىر، دىيىلار. سونگرا اوغوز دماونده گىديپ يازى اول يردە گچىردى، گۆيز گلندە-دە مازندران و شول تۆورە كلرى آلماغا نىيتلندى.

اوغوزونگ مازندرانى، گۆرگى، دحيستانى، حوراسانى، كۆهستانى قولا گچىرمگى

اوغوز، دماوندن مازندران (آمل، سارى، آسترابادا) طاراپ يولا دۆشدى. بو ولاياتئنگ دۆرلى شأحرلرئندن كآيرلرى مە يلىتىن بويون بولدى، كآيرلرى-دە سؤوش بىلن قولا گچىرىلدى. اوغوز، غئشى اول يردە گچىردى و دۆرلى يرلرە شأحنە لر بللدى. توموس گلندە دماونده گلىپ يايلاغ قئلدى. گۆرگن، دحيستان و شول تۆوركلرە ايلچىلر يوللاپ، اولارئنگام يولباشچئلارئى-اولولارئى بويون اگىردى. بو اولكە لرئنگ ايلاتى-دا اوغوزونگ حضورئنا گلىپ بللنن سالغئتلارنى قبول اتدى و اوچ يئلئنگ سالغئدئى يىردن تۆلمى بولدى. اوغوز سونگرا حوراسانا طاراپ يولا دۆشدى و اسفراين، كران و سبزوار ايل بولوپ اونگا تابئ بولدولار. نيشابورئنگ ايلاتى بويون بولمان سؤوشە تايباردئقلارئى بىلدىردى و شأحردن داشارئق چئقمادئلار. اوغوز بو اولكە دە غئشلاق قئلدى. باحار(ياز) گلندە-دە، نيشابور و طوس شأحرئنه يۇنە لىپ اولارنى آلدى، توموسى شول يرلردە گچىردى، غئش بولاندا-دا ابيورد (باورد)، سرخس و مارنى تۆوركلرئنه گلىپ اول يرلرئنگ ھمە سىنى بويون اگىردى. اولاردان اوچ يئلئنگ سالغئدئى اؤنگۆندن آلدى. توموس ھراتا گلىپ اول يردە يايلاغ قئلدى، ھراتئنگ سالغئدئى بللأپ ايلاتدان آلدى. شئىديپ كوهستان ولاياتئى و شول تۆورە كلرى آلئپ سالغئتلارنى بللدى و حر اوچ

يىلدا بىر يولا، اۆچ يىلئىنگ سالغىندى نىنگ تۇلنىمى قارار ادىلدى. گۆيزده هراتدا بولدى. بىر اوغلوئى اول يردن (أحتياچ اۆچىن) دوقوز مۇنگ عىسگر بىلن بىره طاراپلارنى يوللادى. بو، ايلاتنىگ حر حايسام-دا بولسا بىر يول بىلن اۇز سۇزلىرىدن دانىپ، بللن سالغىتلارنى تۇلمكلىگى گىچا قويمازلىغى اۆچىن، پاتىشا اوغوزونگ اونچاقلى اوزاقدا دالدىگىنى انگلاتماق مقصادىندا ادىلن ايشدى.

اۆچ يىلئىنگ سالغىندى آلئىدى، سونگراق اۆچ يىلئىنگ سالغىندى-دا بللدى، اوغوز من-ده گىدىارىن دىيىپ بىر حابار يىرادىپ اوغوم دوقوز مۇنگ عىسگر بىلن حر كىمدن قالان اۆچ يىلئىنگ سالغىندىن آماغا يوللادى. اوغوزونگ اوغلى آتاسى نىنگ بوپروغى بىلن بىره طاراپلارنى يۇنلدى، باران يرلىرىنده اۆچ يىللىق سالغىتلارنىگ همه سىنى آماق اۆچىن حابار يىرادىپ تۇوره گە ايلچىلر يوللادى. بو سالغىتلارنىگ همه سىنى يىغناپ اۇز آتاسىنا كىدىپ بىلمك اۆچىن، اولارنىگ عراق عجم ده يىغناماغى قارار ادىلدى. اوغلى اولارنى يىغناپ آتاسىنا التىپ بردى. شو گچن اۆچ يىلئىنگ اىچىنده اوغوز، هرات، سرخس و بادغيسدا اوتورۇپدى.

اوغوزونگ اۇز يوردونا دولانئشى و عۇمرۆنينگ سونگقى يىللارنى

اۇز اوغلى يانئنا گلندە اوغوز اۇز ولاياتئنا-يوردونا (اور_ تاق و كۆر_ تاغا) گيتماگە قارار بردى. باسئم بارئپ بيلمك اۆچين-ده غور و غرجستان يولوندان گيديلمگىنى بوپروق بردى. يولدا اولى بىر داغا بارئپ يتدى، شوندا شئيله بىر حادثئا بولدى: بو داغا كۆپ غار ياغئپدى و شونندان اۆترى-ده اوغوزونگ قشونئندان ايكى-اۆچ ماشغالا انزا غالئپدى. يۇنه چىچ بىر جانلى ئننگ قشونندان انزا غالماغا حاقى يوقدى، اوغوز بو حابارى اشيدندە " شئيله غار ياغدى دىيىپ نأ حىلى بوليار- دا يولدان غاليلارلار " دىيدى. اونسونگ شول بىرنأچه ماشغالا قارلوق ياغنى غارلىق لاقامئنى بردى. حأصبركى قارلوق-قارلىق ايلاتى، شول ايكى-اۆچ ماشغالادان اۇنۆپ-اۇسنلر (قوم لار) بولمالى.

اوغوز شول داغدان اۇتۆپ آموبيا(آمى) درياسئنا يتىپ (بو سمرقندە طاراپ آقئپ باريان دريادئر) اوندان-دا گچىپ بوخارا سرحدىنداكى يالغوز آغاچا بارئپ اول ىردە دۆشلىدى. اول ىردە بىرنأچه گۆن غالئپ سونگرا اۇز يوردونا طاراپ يولا چئقدى. بو يولاغچئلئق (اۇز يوردونان چئقئپ يئنه اونگا گلگى) ۵۰ يئل چمه سى وقت آلئپدى. اۇز يوردونا يتىپ باريارقا، اوزال اوندان آيرئلئپ غالان غانگنگلى لار gaňnaly و

اويغورلار اوغوزى قارشى آلماک اۆچين دوقوز گۆنلۆک يولا چئقئپ اونگا ساوغاتلار برديلر. اوغوز ساغ-سالامات يوردا غايدئپ گلنى اۆچين توغسان مۆنگ قوچ بيلن دوقوز يۆز غئسراق کسيلمگينى (اۆلدۆريلمگينى) بو يروق بردى، اولى توى توتولدى، آلتنن اۆي سالدئردى.

بو تويدان سونگرا اۆزى بيلن بيله جهانگيرلىک ساپارئنا چئقان، اۆزى بيلن بيله ساغ-سالامات غايدئپ گلن اوغوزونگ اوغوللارنى بير گۆن آوا گيتديلر. شوندا آلتنن بير ياي بيلن اۆچ آلتنن اوق تاپدئلار، اولارنى آتالارئنا گتيريب برديلر، اول-دا ياي اۆچ بۆلۆپ اينگ اولى اۆچ اوغلونا و اوقلارئنگ حر بيرينى-د بئيلكى كيجى اوغوللارئنا بردى و يايلىرى برن اوغوللارئندان اۇنۆپ اۇسنلر "بوز_اوق"، اۇزلىنه اوق برن اۆچ اوغوللارئندان اۇنۆپ-اۇسنلر-ده "اۆچ_اوق"لار ديبلسين ديبپ قارار اتدى. يئنه ياي برن اوغوللارنى اولى مرتبه لى بولوب، اوق برنلىرى كيجى بولارلار، شوندا اۇترى، ياي، پاتئشادئر و اوق بولسا ايلچى دير، ديبپ آيتدى. شئيله دۆرگۆن بيلن يورتلارئنى-دا بلله دى، ياي برنلىنه ساغ طاراپنى و اوق برنلىنه سول طاراپنى بللاب بردى.

اوغوز تويدا ادن چئقئشئندا، من اۆلمدن سونگرا اگر-ده گۆن حان شول وقت ساغ بولسا همه يريم-يوردوم و تاغئتما اول ايه بولار ديبدى. غارا-سۆلۆگى-ده كۆپ اؤودى و اوندا يول بوينى برن ماصلاحاتلارئنى كيمدن اؤورننديگينى سورادى، اول-دا، غاررئلارنى يولا چئقارمانگ ديب-ده بولسا اوغوزونگ سۆزۆنينگ ترسينه يولا چئقاران اۆز آتاسئندن اؤورننديگينى آچئق-عيان آيتدى. اوغوز "وشى حوجانى" يانئنا چاغئردى، اونگا حالاتلار-ساوغاتلار بردى و غارا-سۆلۆگه-ده اميراعظم (اولى بگ) لاقامئنى بردى. بو زاتلارئنگ همه سى شول توى ماحالئندا بولدى. سونگرا اوغوز اۆز يوردونا ايندى، اونونگ مۆنگ ياشانئغى آيدئليار.

شوندا سونگرا اۆز قوشونى بيلن شول يرده ياشاپ باشلادى. يۇنه آيدئشلارئنا گؤرا

بیر گزک "غئلباراق" یاغئ بولوپدئر و سالغئت اییرمکدن ساقلانئپدئر. اوغوز غئچاقلارئ اول یره یوللاپ "اتیل" و "یامان-سو" بویلارئنا چنلی بارئپ اوتورماقلارئ و اول یری اؤزئرینه یورت ادینمکلرینی بویوردی. غئچاقلار، غئلباراق، دربند و شول تئورکرده بولان اولکه لرینگ سالغئتلاارئ یئغناپ حازئنا اییردیله. شونونگ اؤچین غئچاقلار اول یرده غائپ یورت ادیندیله. اوغوز مؤنگ یاشاندان سونگرا وپات اتدی.

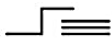

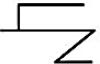

اوغوزونگ اوغلى گۆن حانننگ پاتئشالغى

اوغوزدان سونگرا اولئ اوغلى گۆن حان اونونگ يرينه گچدى. اول تاغتا اوتوران وقتئ يتميش ياشئندادئ و يتميش يئلاپ-دا پاتئشالئق اتدى، اوندان كۆپ ياشامادئ. اوغوزونگ وپاتئندان سونگرا، اونونگ "ينگى كنت"/تأز شأحر آدئندا ير شأحر سالدئرالنغئ بللى بولدى. بو شأحرينگ حأكيمليگينى عاقتلئ ييرآدام بولان"ئرغيل حوجا" برىيدير (ئرغيل، ير زادئ اؤزؤنگه چكمك/ ائرماق و حوجا-دا اولئ، دانا دىيمكىر) .

ئرغيل حوجا ير گۆن گۆن حانا: "اوغوز حان اولئ ير پاتئشادئ، ير يوزؤنى اؤز اركىنه آلئپ كۆپ حازئنا و سانسز مال-غارا يئغناپدى، حأضير اولارئنگ همه سى سيزينگكىدير، سيز آلئى دوغان بولوپ حر يرينگيزينگ-ده دؤرت اوغلونگئز بار، اولارئنگ آراسئندا سونگرا آغزالالئق چئقماغئ مۆمكىن، شونگا گؤرا اولارئنگ حر ييرى نينگ آدى، لاقامئ، درجه سى/اورنى و ايشى بللسين، حر ييرى نينگ-ده ير تاغماسئ بولسون، شونونگ بيلن تانئلسئ و اؤزآرا آغزالاچئلئق-دا بولماسئ، اولارئنگ اوغلانلارئ-دا اؤز يرلرئنى بيلسينلر، شئيله اتمك، دؤولتئينگ ائزئگيدرلئليگى اؤچين حم-ده اوروغننگئزئنگ آد-آبرائى اؤچين گركدير" دىيدى.

بو سؤزلر گۆن حانننگ حوشونا گيتدى و ائرغيل حوجا، آيدانلارئئ يرينه يتيرمگى بو يروق بردى. ائرغيل حوجا اؤجوقلاردا، بوزوقلاردا (۲۴ پرنزنده) تاغمالار بللدى، اولارئنگ لاقاملارئئ-دا آيتدى، ماللاردان حايسى لارئ نئنگ اونغون(آذئق) بولجاقلئغئئ-دا بيلدىردى. اونغون، قوتلئ-مؤبارك بولسون دىيمك بوليار.

ÖĖZ BOYLARININ TAMGALARI

GÜN HAN (BOZ OK)	KAŞĖARLI KAYI	KAŞĖARLI BAYAT	KAŞĖARLI ALKAEVLI	KAŞĖARLI KARAEVLI
AY HAN (BOZ OK)	KAŞĖARLI YAZIR	KAŞĖARLI DÖĖER	KAŞĖARLI DODURGA	YAZICIOĖLI YAPARLI
YILDIZ HAN (BOZ OK)	KAŞĖARLI AVŞAR	YAZICIOĖLI KIZIK	KAŞĖARLI BEĖDİLİ	YAZICIOĖLI KARKIN
GÖK HAN (UÇ OK)	KAŞĖARLI BAYINDIR	KAŞĖARLI BEÇENEK	KAŞĖARLI ÇAVULDUR	KAŞĖARLI ÇEPNİ
DAĖ HAN (UÇ OK)	KAŞĖARLI SALUR	KAŞĖARLI EYMÜR	KAŞĖARLI ALAYUNTLU	KAŞĖARLI YÜREGİR
DENİZ HAN (UÇ OK)	KAŞĖARLI İĖDİR	KAŞĖARLI BÜĖDÜZ	KAŞĖARLI YIVA	KAŞĖARLI KINIK

گۆن حانندان سونگراق اوغوز يابغولارنى

گۆن حان يىتمىش ياشىندا تاغتا ايه بولوپ يئنه يىتمىش يىللاپ پاتىشا بولاندا سونگرا آرادان چىقىدى. گۆن حاننىڭ اوغلى دىب يابغو پاتىشا بولدى. اۇز آتاسى نىڭگ آدى داقتلان "دىب يابغو"، امىرلردن و ارکان ايه دۇولتدن: "اوغوز آتام شئيله كۇپ اۆلكه لرى ناھىلى آلئىدئر، نىردن-نېرأ بارىانچا ايه لئىدئر"، دىيىپ سوراى. شولارنىڭ آراسىندان "اولاش" و "اولاد" آدلارنىدا، سالور/سالئر قوموندان ايكي (آتا-اوغول) آدم اۆنگه چىقىپ، ديزه چۆكۆپ، سالاملاب: "گۆندوغاردان گۆنبا تارا چىلى بولان همه اۆلكه لرى سىنىڭ آتانگ-آتالارنى ايه لئىدئرلر، يىز-دە سىنىڭ بىلن بىلە بولوپ سانگا قولداو -يىردام بررىس، سانگا قارشى گلىپ سالغىت تۆلمچىلر بار بولسا، شئيله بىر قارشىلىق برىپ يوق ادىپ، سىنىڭ آتالارنىڭ و آتانگ آد-آبرائى باقى قالار يالى ادرىس"، دىيدىلر. "ھىچ بىر كىمىسە، سانگا سالغىت تۆلملىك ادىپ سانگا قارشىلىق گۆرگىزىپ بىلمىز" دىيدىلر.

دىب يابغو بو سۆزلىرى اشىدن واقى كۆپ بگىندى و اۋزى-اۋزۇنە: يوردى بولشى يالى ساقلاپ بىلمك، شو ايكي عاقىللى آدمىنىڭ سۆزلىرىنە غولاق آسماق بىلن مۆمكىن بولار، دىيدى. اولارا كۆپ سىئلاغ اتدى و سىز، يىزىنىڭ بىلن بىلە بولجاغىنىڭىزنى آيتىدىڭىز، بئيله كى قوم لار-دا شئيله ادرلرمىكا؟ دىيىپ دىب يابغو سوراى. اولار "يازار (يازىر) قومىندان آلان آدنىدا بىر بگ بار، اونونگ-دا "بولان" آدنىدا بىر اوغلى بار، اولار يىزىنىڭ بىلن بىلە دىرلر، يئنه "دىب چىكىشو (چىشكو) و اوغلى دۆركش (دركش)، باشىك (داشىك) و اوغلى بالغو بىك (بابغو بىك) بولار "دۆگر" لردن بولوپ يىزىنىڭ بىلن بىلە دىرلر و بايىندىلاردان تۆلۆ (قولو) حوجا-دا يىزىنىڭ يانئىمىزداىر، دوشماننىڭ بولان حر يره يىزىنىڭ بىل گۆچرلر و سىنىڭ اۋچىن-دە اۋرلر "دىيىپ آيتىدىلار. دىب يابغو بو سۆزلىرى اشىدىنە كۆپ بگىندى و مونچا قوم يىزىنىڭ بىلن بىر بولسا ايشلر ياغشى بولار دىيىپ

اويلاندى. شوندان اۋترى، آدى اغزالان قوملارنىڭ بىگىرى نىڭ اتالارنى اۋز ياننى چاغرىپ، اولارنىڭ اوغلانلارنى ايلچى اديپ ك.ر.ل. (كارك)، شام، باشغورد، پارس، كرمان، اصفهان، بغداد و بصره ايدردى. اولاردان، بو يورتلاردان اۋچ يىللىق سالغىتلارنى آلپ گىمكىرىنى ايسلىدى. اولارنىڭ باران يورتلارنىداق يولباشچىلار بويون بولدولار و تۋوركداكى خانلار -دا تابىن بولوپ سالغىتلارنى تۋلدىلر. يابغو نىچە واقتلاپ پاتىشالىق اتدى، يۇنە "اد.ن.ى.م.كان" اونگا ياغى بولدى و شول يوردونگ حالقى تابىن بولماياردى. بو ير، گۈندوغاردا بىر ولاياتدى، آدنىا يىمكىن (بىمكىر) دىيىلدىلر. ياغى گۈچلى-قواتلى انسانلار بولوپ اولاردان ابكى آدام، بئىلە كى اون آدام بىلن دىنگىدى. اولاردا، گۈنش دوغان واقتى لانگىنگىرا چالماق عادىتى-دا باردى. دىب يابغو خان، اولارنىڭ اۋستۈنە ھىچم اتدى، اولارنى موغىرا گىتىرىدىن سونگرا ائزىنا غايدىپ گلدى. يۇنە اول تقديرا بويون بولماي بولدى: آتى نىڭ آياغى بۇدراپ يرە يىقىلانىدا بوود سۈنگى دۋولىپ، وپات بولدى.

اوندان سونگر "كوس (كورس) يابغوى" اونونگ يرينە پاتىشالىق تاغىنىنا اوتوردى، اونونگ اورونباسارى "آلش اوغلى بادىن اولسون"دى. كورس، حر ايشىنى اونگا گىگىشىاردى. اول اوتوز يىل پاتىشالىق قىلدى، سونگرا اوغلى "كوروس ياساق يابغوى خان" اونونگ يرينە پاتىشا بولدى. اول-دا توغسان يىللاپ پاتىشالىق اتدى.

اوندان سونگرا اوغلى "اينال يابغوى خان" يرينە گچدى. رواياتا گۇرا اول يۈز بىگىرى يىللاپ پاتىشالىق اتدى. حۇكمروانلىغىنىدا اول، اۋزۈنىڭ وزىرى، اورونباسارى حم بىگىرى بولان "قارو (قاي-بايات) "دە دە كرنجۈك" سالىرلاردان دا"مكاك" و يىنە سالىرلاردان "اۋكىسى" بىلن گىگىشىپ، ماصلاحتاشىاردى. شول واقتلار ھمە يرده آسودالىق برقراردى. اونونگ پاتىشالىق واقتى غوتاراندىن سونگرا اوغلى "اينالسىر يابغوى" خان، يورتدا ترتىپ-دۈزگۈنى يولا قويوپ ادىل ۷ يىللاپ پاتىشا بولدى. وزىرى سالىرلاردان اۋكىسى حوجا بىلن "ايبوا"لاردان "شابان حوجا"دى. يدى يىل دووام ۱ دن پاتىشالىقى

واقتىندا اول، اۋز اوغلى" آلا آتلى غىش دونلى قايى اينال خان"دان راضىدى. شونونگ اۋچىن اۋزى ياشاپ يۇرگا، پانتشالغى اونگا بردى و اونى پانتشالغى تاغتنى اوتورتدى. يىننە شول وقت، محمد پىغمبر دۇنيا اينىار و اول، بايات دە دە كرنجۆگى حضرت رسولننگ ياننى ايلچى اديپ يوللايار و موسولمان بوليار. كرنجۆك، غورقوت-بايات نسليندن بولان قارا حوجانننگ اوغلى، اول كۆپ عاقىللى، بىلگىلى حم كراماتلى دىر. اينال خان سىر ياوگۇنى زاماننىدا اورتا چىقيار. بو سۆزلىرى روايات اده نىنگ سۆزلىرىنە گۇرأ، اول ايكي يۆز توغسان باش يىل ياشايدىر. اونونگ آيدان دانا سۆزلىرى، كراماتلارنى، اونونگ حاقنىدا آيدىلان كۆپ حكايالارنىڭ سانى كاندىر. شول وقت، اۋز آتاسى نىنگ بلانن اورونباسارلارنى و اونگا ياردام ادنلر آرادان چىقيار، اولارنىڭ يىرىنە باشغا نايب/آداملار و وزير بللنىار. شولاردان يىرىسى بايىندىرلاردان بولان "دۇنكر" و بئىلە كىسى-دە ايكىدىرلردن "دۇنك" بولوپ، بو پانتشا آرادان چىقياچا نايب لىك حم وزىرلىك اولارنىڭ قولونداى.

قايى اينال خان آرادان چىقاندا "يوق آشى" داباراسى اۋچىن آتاسى نىنگ اورونباسارى بولان بايىندىر دۇنكرىنگ اوغلى "اركى" اولى يىر تۇى بردى. ايكي گۇل دن يىرىنى يوغورت(آيران) بئىلە كىسىنى-دە قىمىز بىلن دولدوردى. شئىلە كۆپ قويون، سىغىر و بايتال اتى يىغنانئىدى، مېشى داغ يالى. نأچە ايل بار بولسا اولاردان آداملار گلدى و اولارنىڭ ھمە سى ناحارلاندىلار، گىدنلرىندە-دە اۋزلىرى بىلن بىلە آزىق-ايىمىت اكىتدىلر، يىننە اول آرتىپ قالىدى. قايى اينال حانننگ اوغلى يوقدى، يۇننە سونگقى واقتلاردا حاتنى گۇورە لى بولدى و اۋلن واقتى اونونگ يىر اوغلى دۇنيا گلدى. بو اوغلان دۇنيا گن واقتى غورقوت و اركى (حر ايكىسى) بو اوغلانننگ آدى "تومان" (دومان-اۋمۇر) بولسون دىيدىلر.

ياشولولار، تومان(دومان-اۋمۇر) قارانگقلىق دىيمكىدىر و بو پانتشالار گلىشمىچك آد دىيدىلر، خاص ياغشى آد داقماق گرگ دىيىپ اولار آياق دىرە دىلر. شوندا غورقوت

شئيله دىيدى: دومان-اومور بولاندا حاوا غارانگقى بولياندر ولين، يۇنه گۆك اۋنوملر اۋچين گرک بولان چيغى اۋزى بيلن گتيرر، بو اوغلاننگ آتاسى ننگ آرادان چنقماغى بيلن حالقننگ گۈۈنى سئندى يۇنه دومان دارغار، ائزندان گۈنش گۈرنر و آيدننگلق بولار، گۆك اۋنوملر كۈپلر و حر كيميگك ايشى اونگون بولار، شونونگ اۋچين ييز-ده شئيله آدى سايلاپ آلدق. يابغوى حان، اوغلى آلا آتلى كىش (غئش) درنكى (دۇنلى) قايى اينال حانى اۋز يرينه سايلاپدى. اول ديريكا همه حايوانلارنى توتوپ اۋلدۈرپ، ديلبريني كسيپ يير قوطى يه قويوپ ساقلاپدى. يير اوغوم بولسا، حايوانلارننگ ديليني آنكلار يالى دىيپ اونگا برينگ دىيپ وصيت اديدى.

شول قوطنى تومان حان دۇنيا گنده تاپدئلار، ايچينداكىلرينگ همه سيني يوووپ تومان حانا برديلر. شونونگ اۋچين اوغلان اولاندا، بارچا حايوانننگ ديليني بيلپاردى. شونان سونگرا اولى -كيچى حر كيم يئغنائپ، تومان حان اولانا چنلى پاتشالغى كيمه برملى دىيپ ييرى-ييريلى بيلن ماصلاحتالاشدئلار. غورقوت همه حالقننگ اورتاسئندان چنق قاتى سس بيلن: "پاتشامز اۋلن واقى، حر كيم بيلپاندير كى "اركى" اونونگ حزماتئندى و اول اۋزۈندن ياغشى آد قالدئردى، چندن آشا ياغشى حزماتلار اتدى، ايكي گۈل دن ييريني آيران بئيله كيسيني-ده قئمئز بيلن دولدورئدى، اۋران اولى توى برىدى، اونونگ يالى ايشى حنيزه چنلى حيج كيم ادن دالدير، اونونگ شئيله حزماتى بولانسونگ، زاماناننگ شرطلرينى ناظارا آلتپ، "تومان" حاننگ انىك كيچى اوغلاندىغنى گۈز اۋنگۈنه گتيرپ، اونونگ پاتشالغى وظيفه سيني آلتپ بارئپ بيلمكلىگى بيلپ، پاتشالغى شو اوغلاننگ آدى اۋستۈنده اتلاشلسين، يۇنه اول جاحللق-يتگينجنگلىك ياشنا يتنه چنلى، اونونگ اورونباسارى دىيپ "اركى" نى بللايلىنگ" دىيدى.

غورقوت بو سۆزلرى آيدانان سونگرا همه حالىق اونونگ بيلن اتلاشدى، تومان حان پاتشا بولدى و اركى-ده اونونگ اورونباسارى بولوپ ايشه باشلامالى اديلدى. شئيله

اولى حىزىمات ادنى اۆچىن-دە اركى نىنگ آدئى "گۈل اركى (كۈل اركى) دىيىپ بللە دىلر. گۈل اركى حان دوقوز يىللاپ پاتىشاللىق تاغىتىندا اوتوردى. تومان حان يىگىت چاغىنا يىتىندە، پاتىشاللىق اونونگ حاقىدى و يىغىنانان اۆچ يۈز چمە سى آدامىنىگ اۋنگۈندە تاغتا چىققاقدىغىنى مالمىم اتدى. گۈل اركى حان بو سۈزى اشيدىندە غورقىدى و غايغا باتدى. اول، حاننىگ اورونباسارلارنى يۈزلە نىپ: "دوقوز يۈز غويون و دوقوز غىسراق كسىنىگ اونگا تۈى توتونگ و تومانا، اول (گۈل اركى) آوا گىتىدى دىيىپ آيدىنىگ" دىيدى. بو تۈى واقتىندا، كاسە توتولۇپ باشلاندى، مونونگ اۆچىن-دە اۆچ مۈنگ غويون و اوتوز غىسراق كسىنىگ دىيىپ بويوردى. شو آرادا غورقوتنىگ ائزىندىن بىر آدام يوللادى و "دۈولتىنىگ دىرە گى سن سىنىگ، ايشلر شىئىلە راك-بىئىلە راك دوام ادندىر، يۈنە تومان حاننىگ حاقلىدىغىنا گۈرۈنگ يوقدور، تاغت و يورت اونونگ اركىندە دىر، گلسىن، نامە آيتچاق بولسا آيتسۇن، بىز-دە شونگا گۇرا اۋزۈمىزى-ايشىمىزى بللايلى" دىيدى.

غورقوت بو حابارى اشيدىندە اول يره گلدى. گۈل اركى حان، تومان حانا تۈى توتدى و غورقوت-دا كاسە توتدى. ايمىكلر كىتپىلدى و آش ايبىلدى. شول واقت ياشلى-قاررى بىر غورودنىگ سسى اشيدىلدى. تومان حان ھمە حايوانلارنىگ دىلىنى بىلىۋىلىگى اۆچىن، بو غورودنىگ نامە دىيىۋىلىگىنى-د انگلادى. اول: "حايپ قاررىندىم، آو لارنىمىنىگ ائزىندىن يۇرتىپ يىتىپ بىلمە يان، يىتىپ بىلىم-دە اونى توتوپ بىلمە يان، توتسام-دا اونى بۈلك-بۈلك ادىپ ايبىپ بىلمە يان دىيىۋان". قاررى غوروت سۇزۋى غوتاراندا، اۆچ سانى ياش غوروت اونگا شىئىلە جوغاپ بردى: سن قاررى، گۈچسىز بولسانگ يىزىنىگ گۈچۈمىز بار. ياشلار، ياشولولار ياردام اتمسە لر، اونونگ نامە غىمماق بولار. بو گىجە اۋمۇر-غارانگقى، گۈچلى بىر آپى-توپان تورچاق، شوندىن پنىدالانۇپ تۈى اۆچىن كىتپىلن حايوانلارنى بۈلك-بۈلك ادىپ سانگا برىس، اولارنى راحت ايرىسىنىگ، بىز سانگا مىنداما ياردام ادرىس.

اولارنىگ غولايىندا، طبلە دكى غويونلار گۇز-غولاق بوليان گۈل اركى حاننىگ، "قارا-

باراق " آدئندا بىر كۆپىگى باردى. بو كۆپك: اگر-دە پاتئشا مانگا ئىسسئ-ياغلى بىر غويروق
 برسه، سىزلردن حىچ بىرىنىگىزىنىگ بىر غوزا-دا ال اوزاتماغا يول برمرين " دىيىپ غوورتلارا
 جوغاپ بردى. پاتئشاننىگ اوغلى تومان بو حال-ياغدايى گۆرئدە، بيشن-تاييار آشنىگ
 ايچىندن بىر غويروق آلئپ شول كۆپگە طاراپ زىنگىدى. يانئنداقتلار، بىر كۆپگە-دە
 شئىلە غويروق برىلرئى؟ دىيىپ سوراڭلار، اول-دا شئىلە جوغاپ بردى: اونى يىزىنىگ
 بىلن گۆل اركى (اركىن) حان آراسئندا آغزالالئق چئقماسن دىيىپ برديم، حم-دە: بىرىنە
 صداقا برچك بولساڭ اوزالى بىلن كۆپگە بر، دىيلىپ آيدئلىاندئر، يىز غايغئسئز بولار
 يالى، كۆپك-دە غايغئسئز بولمالئدئر، شوندا اۆترى برديم. شوندا سونگ آش ايىدىلر
 و ياتدئلار. گىجانگ يارئمئندا تومان حان اويانئپ يانئنداقتلار: گۆرؤنگ، داشاردا يل
 اۆسئارى-اۆسمە يارى؟ دىيىپ بوپوردى. اولار گۆرسە لر حر طاراپ غارانگقى، غاقى يل
 اۆسئار اۆستە سىنە ياغئ-دا ياغيار. بو حابارى گلىپ تومان حانا آيتدئلار. تومان حان،
 غوورتلارنىگ سۆزؤنىنگ دوغروئغئنا گۆز يتيردى. جهان ياغئالئپ، يل حم ياغئش
 دوران واقئى كۆپكى گۆزلە دىلر، غويونلارئ-دا گۆرمە دىلر. تومان حان، قارا-باراغئنگ
 سۆزؤندە دوروپ دورمايانلئغئنى بىلمك ايسلە دى. يانئنداقتى اۆچ يۆز ادامدان، قارا-
 باراغئنگ و قويونلارنىگ نىردە دىگىنى بىلمكلرئنى ايسلە دى و اولارى چارطاراپا يوللادى.
 گۆرسە لر، قويونلار غوورتلاردان اۆركۆپ قارا-باراق بىلن بىلە، انزلارئندان غوورتلار
 گلياركا " آغلى " آدئنداقتى گچلگا طاراپ گىديپدىلر. قارا-باراق غوورتلار بىلن چە
 يئشىپ، گچلگانىنگ آغزئنى توتوپ غوورتلارنىگ قويونلارا هجۆم اتمكلرى نىنگ
 اۆنگۆنى آلئپدئر. تومان حان بو حال-آحوالى اشيدن-دە، دررو آتئنا آتلائئپ اول يره
 گىتدى، حال-ياغدايى گۆرؤپ غوورتلارنىگ ھمە سىنى قوودى. بو كۆپكىنگ-دە اۆز برن
 سۆزؤندە دورمايانلئغئنا ائنادى. قويونلارنىگ اركى حاننىگ يانئنا اكىدىلمگىنى ايسلدى.
 اركى حان، تومان حاننىگ گليانلىگىنى اشيدندە اونى قارشى آلماغا چئقدى. تومان حان
 بىلن گۆل اركى حان غوجاقلاشدئلار و بىلە اوتوردئلار. گۆرؤنگلشكىدە گۆل اركى حان،

تومان حانا شو قويونلار اۆچين بير شازادانئنگ شئيله يورولماغنا گرک بارمی؟ اگر شو قويونلار، حاتنا-دا مۆنگرچه سی اۆلسه نام بولار، بيز هممأمیز سنینگ قوللوقچنلارئنگ و نامأمیز بار بولسا-دا اولار سنینگکيدير، چۆنكى سن ييزينگ حانئمئزئنگ ديدیدی. تومان حان اونونگ جوغابئندا“ اصلئندا قويونلارئنگ اونچاقلى اهمييتی يوق، اولارئنگ شئيله هلاک بولماقلاری آد-آبرائئمئزا ياغشی بولمازدی، آدمالار سونگرا، تومان حانئنگ آياغی دۆشمیدی، اۆزی اۆچين بريلىن تويونگ قويونلاری شئيله حارام اۆلدى دييرلر ”دييىپ آيتدی.

شئيدىپ توييا باشلادئلار و اول يدى گيجه يدى گۆنديز دووام اتدی. تويىدا حر گۆن توغسان قويون بيلن دوقوز غئسراق كسيلدى. شول وقت غورقوت اورتا چئقئپ تومان حانا: آتانگ آرادان چئقان واقى سن كيچى-بأبك بولانئنگ اۆچين، پائئشانئنگ يرينه سن اولاليانچانگ گۆل ارکى حانا بره يلى دييىپ گنگش گچيرديک، ايندى سن اولالدئنگ و حايئرلى بو درجا يتدينگ. گۆل ارکى حان قاررئدى، اونونگ بو گۆنلۆكمى-ارتيرليکمی ديگى بللى دال، شو وقت سن اونى اۆز وظيفه سيندن چتلىشديرسنگ حالق گنگ گۆرر و بو ايش حورمات-سئلاخ بيلن-ده باداشمايار، دييىپ آيتدی.

"اينگ ياغشئسى سن اونونگ غئرئنى آل و اول-دا همه مال-حازئناسئن سانگا برر، بيرنأچ گۆندن سونگرا اۆلنده تاغت همه زاتلاری بيلن سانگا غالار" دييىدى.

تومان حان، گۆل ارکى حانئنگ غئرلارئن تويىدا شراب كاسه سيىنى توتاندا گۆرؤپدى. بير غئرئ بگنيپ اونگا غوداچئلئغا اييردى. بو ايش اۆچين-ده بير آيلاپ تويى-توماشا توتولدى. اونونگ اوتاغئن بئيله كى اؤيلرينگ اؤنگۆنده سالئپئدلار. تومان بير گۆن تاغتادا اووقلاپ غالاندا، داشاردان گچىپ باريان بير آيالئنگ سۆزلىرى غولاغئنا گلدى:“ آينى حان اوغلى اوجه حان، تومان حانئنگ آلان گۆل ارکى حانئنگ غئرئنى من آلباقدئم، يۇنه اول (تومان حان) آرا گيرىپ غئرئ النيدئر، گيديپ اونونگ بيلن سؤوه شىپ غئرئ ائزئنا آلارئن”، دييىپدير. تومان حان بو سۆزلىرى اشيدئندن سونگرا حيچ بير زات

اشیتمدیک یالی بولوپ گزمکلیگی اؤزۆنه کملیک بیلدی، دررو قالب عسگرلیرینی جاغرئپ یئغنادی و اوج حان بیلن اوروشا گیتدی.

تومان حان اول یره باراندا آینی حان گلمدی، اوغلی اوجه سؤوشمک اۆچین قارشئ چئقدی، تومان حان اونونگ بیلن سؤوشدی و اوئی ینگدی، ایکی گۆن ایکی گیجه اوئی پایتاغئنا چنلی قووالادی. آحئرسونگی اؤز یۆز آئلئسی بیلن اونونگ قشونئنی یئنه بیر گزک ینگدی، اوجه حان توتوپ ائزئنا غایتدی و اؤز قشونونا بیریکدی. اولارئنگ یوردونئنگ سرحدینده بیرنأچه گۆنلأپ اوتوردی. اوجه حانی حضورئنا جاغرئپ اوندان آیدان سؤزلی و نأمه لر پیکیر ادبأئلیگینی سورادی، یؤنه اول بو مسئله لر بارادا حیچ بیر زات آیتمایاردی. اؤزی طاراپئندان آیدئلان و تومان حانا اشیتدیریلن سؤزلی-ده قبول ائمدی. یالنگیز جوغاپ ادیب: آرامئزدا بولان سؤوشینگ سبأی، سنینگ ییزینگ یوردومئزا چوزوپ گلمأنگدیر، ییز-ده سانگا قارشئ دورماغا مجبور غالدئق، اونونگ باشغا سبأی یوق، دیدی. تومان حان اونونگ حیچ بیر زادی قبول ائمان، انكار ادیب اوتورئشئنی گۆرئنده اونونگ اؤلدۆرئلمگینه بویروق بردی و بو یرده یئنه بیر یئللاپ غالدی. گۆل ارکی حانئنگ غزئی بولان آیالی، تومان حانئنگ اول یرده یئنه بیرنأچه وقت غالجاقدئغئن اشیدیب اول یره گیتدی. آیال شول وقت گۆورلی بولوپ آئی-گۆنی قولایلاشئبدی، یولدا اونونگ بیر اوغلی بولدی، بو حال-یاغدایی گۆل ارکی حانا حابار بردیلر و حر ایکیسی-ده اونگا طاراپ ایپردیلر. گۆل ارکی حان اوغلانی یانئنا آئپ توی توندی و اونگا "قای یاوغو" حان دییپ آد داقدی. غزئزئن تومان حانئنگ یانئنا یوللادی، اولار بیر-بیرلیرینه قاووشدئلار. تومان حان سونگرا آینی حانا قاراپ: "آتا -بابالارئنگئز مئداما مینگ آتا-بابالارئما بو یون بولدولار، یؤنه سنینگ اوغلونگ ییزه قارشئ یامان پیکیرلر ادنی اۆچین اوئی اؤلدۆرماغه بویروق بردیم. ایندی سن یۆره گینگ بیلن منی اونگالیان بولسانگ، اوزالقئسی یالی ییزه بو یون بولوپ اؤز سالغئتلارئنگی کمسیز یوللارسننگ، من-ده بو اۆلگانی سانگا برین" دیدی. آینی حان بو یون بولوپ، اونگا یۆره

گى بىلن باغلندۇغىنى گۆركىزىدە، تومان خان بو يىرلىرى اونگا بردى. اونى اۋز يوردونا يوللاپ اۋزى-دە پايىتاغىنا غايىتىدى. اۋز اوغلون گۆرىدە كۆپ بگىندى. شوندىن سونگ بىر مدت گۆل اركى خان بىلن بىلە ايشلىشىدى. سونگرا اوغلى قايى ياوغو خان اولالنىپ يتكىنجىكلىك چاغىنا يتىدە، بىر گۆن سوو كىنارنىدا بىر اوغلان بىلن اوينايدى، اغىزلارنى آلاندا اول، اۋز يولداشنى اۋلدۆردى.

قايى ياوغوى اينچە و باشى اۋچ يۆزلى بىر اوتى/جىيوئىغى آلنىپ اونونگ بىلن اۋز يولداشنى اوران واقىى اول، ايكبا بۆلۈنىپىدىر، چۆنكى بو اوتونگ تىكنلىرى ادىل آلماز يالئمىشنى. مونگا حر كىم حايىران غالىپدۇر. تومان خان بو حابارى اشىدىدە "منىنگ اوغولم تانگىرىدان گۆيىچ آليان بولمالى" دىيىپ اونونگ آدى تىكن بىلن آدام بىچن (اوران-كسنى) قايى ياوغوى خان بولسون دىيىپ بوپوردى. سونگرا تومان خان بىلن گۆل اركى خاننىگ بىلە لىكدە تاغىدا اوتوران واقىى گچىرىلن بىر تويدا، تومان خاننىگ اوغلى-دا اول بىردە دى. اول، شول آداملانگ آراسىندا گۆل اركى حانا: بو تاغىدا اوتورماق منىنگ آتامنىگ حاقىدۇر، كۆپ واقت بارى سن اونگا ايه بولدونگ، آتام اولان-دا بولسا تاغىدا اوتورۇپ بوپروق بىر ماقصادى بىلن اجه مى اونگا بىردىنگ، ايندى من-دە اولالدىم، سن مازالى قارىدۇنگ، تاغىدان دۆشۈپ اونى اۋز ايه سىنە بىر مگىنگ واقى-زامانى گىمە دىمى؟ اولى-كىچى حر كىم بىلىدۇر تاغىنىگ يىزىنگىدىگىنى، موندان بىلاك تاغىدا چىقما، طاراپلار آراسىندا قى دوستلۇغى دوشمانچىلۇغا آيلاندۇرما دىيىپ آيتدى. گۆل اركى خان بو سۆزلىرى اشىدىدە بىراز دوردى، سونگرا شىلە دىيدى: بو سۆزلىرى منىنگ اوزال انگلاماغىم، آيتماغىم و ائلايتا-دا سىنىگ بىر تىكىلى اوت بىلن بىرىنى ايكبا بۇلن گۆنىنگ تاغى سانگا بىر مگىم گىركىدى، يۇنە سن مىندىن اوزال ايشە گىرىشىدىنگ و دوغرى آيدىارسىنگ، حاق سۆزۈنگ قارشىسىندا من نأمە دىيىپ بىلركام؟

ارتىسى گۆن گۆل اركى خان اولى بىر توى توتدى، تومان خاننىگ آتالارىندان قالان اۋىلىرى بىلە كى اۋىلر بىلن بىلە قوردولار. گۆل اركى خان، غورقوتى، اوغوزونگ ھمە

اوروغنى، اولولارنى و بئىلە كى آدى-آبرايلى آداملارنى يىغناپ شئىلە دىيدى: "اوتوز ايى يىلدا بۇرى بو تاغدا اوتورىارن، بو گۆن حا ق توما ن حاننگىقندىر و اونگا-دا اۆز آتاسىندا يىتىدىر. اكر يىزىنگ اوروغىمىزنگ پانتشا بولما ق يالى يىر ھۇوسىمىز بولاندا-دى بو يالنگىز يىر بوش ھۇوس بولاردى. پانتشالىق تاغنى، بو ايش اۆچىن اولى تانگىرى طاراپىندا ن بللنلر بىلن اولارنىنگ نسليندن گلنلر لايىقندىر. البتە بو اوروغدان گلنلر حىچ واقت يالنگىش ايش اتمىزلر، يۇنە من يالنگىشئىپ بىلرىن. شوندا ن اۆتىرى حىزە چىلى، تاغدا اوتوران ۳۲ يىلئىمىنگ دووامىندا يىر آدامىنگ مىندن گۆۋنى غالان بولسا آيتىسن. اول يىردە يىغنانانلار يىر آغزىدان "يىز-ھىمما مىز سىنىنگ ادن ھىمە ايشلىرىنگىن راضىندىرس، سىدن يىزە حىچ واقت زىان گلدى" دىيدىلر. سونگرا تاغنى توما ن حانا تابىشردى و : "شو تاغنى بىراىن، يۇنە اولارنىنگ، آتالارى نىنگ ادىشلىرى يالى ادىپ، عادالات و حاقتاندا ن آيرىلمازلىق شىرى بىلن. يىز-دە شئىلە يول بىلن گىدىدىك" دىيدى. آخىرى دگىشما سالىپ آغىنى قايى ياوگوا: اى مىنىنگ غىزىمىنگ اوغلى، آخىرسونگى مانگا ياغى بولدو نىگ، ايندى گل مۇباركلىك بىلن تاغتا چىق-اوتىر "دىيدى. اوغلان-قايى شول واقت دو قوز ياشىندا دى و: "مىنىنگ بو مىسئە دە آتام بىلن سۆزۈم-گىشىم بار، ارتىر يىزىنگ گۆنىمىزدىر، نامە اتجىلگىمىزى بىلىارىس، سىنىنگ آيدىانلارنىنگ-ماصلاحتىنگ ما تىچ دالىدىس " دىيىپ جو غاب بردى. تويا گلنلر، انزلارنى غايىتماگا تاييارلانيارقالار، آغشام قايى حان آتاسىنا: "آتا بارقا آقا ياش، آقا بارقا اينى ياش" دىيدى و سن يىر توت-دا اۆزۈنگ تاغدا اوتىر، من سن قارىيان واقتىنگ، سىنىنگ بو يروغىنگ بىلن تاغتا چىقارن " دىيىپ سۆزۈنى بىتىردى.

آتاسى اونونگ بو سۆزۈنى قبول ادىپ بگىدى و شول گىچانىنگ اۆزۈندە آتاسى حاكىمىيت باشىندا قا ايشلاپ يۇرن امىرلىرى، ايشكارلىرى و بئىلە كىلىرى چاغىرتدى و يىغنانىپ گلملرى اۆچىن ايلچىلر يوللادى. ھىر كس گلندن سونگرا تويا باشلاندى. شئىلە يىر قاوى توى توتولدى، اونگا ايل حايران قالىدى، اوزال شئىلە توى گۆرۈلماندى.

بو توی اون اۆچ گۆنلۇپ دووام اتدی. ایلکینجی گۆن تومان حان تاغتا چئقئدی. یۆز گۆن گچندن سونگرا اۆز راضئچئلئغی بیلن تاغئدان دۆشۆپ اۆز اوغلی "تیکن" بیلن آر بیجن قایی یاوگویی تاغتا چئقاردی. بو حان توغسان یئللاب پاتئشالئق اتدی. دیپسینگ قاهرئمان و آراسسا یۆره کلی و نامئسلی بولانی اۆچین یوردی قانونلارا تابئن اتدی، یر یۆزۆنینگ حر طاراپئندان اونگا سالغئت-حازئنا گلئیاردی.

توغسان یئللاب پاتئشالئق ادندن سونگرا قایی یاوگوی حان آرادان چئقئدی، اونونگ اوغلی "اولادمور یاوگوی حانی"، یاس-ماتام غوتارانندان سونگرا بیر توی توتولئپ تاغتا چئقاردئلار. اونونگ "قارا آلب" آدئندا اۆزۆندن کیچی یر دوغانی باردی. حۆکۆمدارلئغی نئنگ ۱۵-نجی یئلئندا اوغوزلارا تابئن و بویون بولان "اویغور" قومئندان "آرتقلی آرسلان" حان یاغی بولوب اوغوز یابغولار حاکیمیتینه قارشى غوزغالانگ گۆتردی. اولادمور یاوگوی حان عسگر یئغناپ اونونگ بیلن اوروشمالی بولدی. اولار آراسئندا "تالاس" تۆوره گینده سۆوش باشلاندى و اول اۆچ گیجه-گۆندیز دووام اتدی. اولادمور ینگیش غازاندى و آرتقلی آرسلان اۆز امیرلری بیلن بیله شول سۆوش وقتئندا اۆلدۆریلدى. اوزال اولارا بریلن اۆلکه غایتارئپ آلئندی، غئلئچدان حالاص بولانلار، مال-قارا و ساوغاتلار بیلن گلیپ اۆز گۆنألرینی بویون آلدئلار. اولادمور یر یئللاب شول اۆلکه ده قالدی.

آرتقلی آرسلان حانئنگ یر یاشاجئق اوغلی باردی. یر گۆن اونى اولادمور یاوگوی حانئنگ یانئنا گتیردیلر، اولادمور اونگا باقئپ راحمی گلدى و گۆزۆنه یاش آیلاپ: حایئب، بو اۆلکانی آتامئز اویغور قومئنا برییدی، اگر آتاسی یالنگئش ایش اتمانده دی بو یاشاجئق اوغلان شئيله بویئ بوروق-یتیم غالمازدی. اوغلانا "آلی (آلب) تاوواچ حان" آد قویوپ، شول اۆلکانینگ پاتئشالئغئن اونگا بردی و: "آتا-بابالارئمئز همیشه سیزه یاردام ادیپ سیزی قولداندئرلار، من-ده موندان بئیلأک شئيله ادیرین، سیز آراسسا یۆره ک بیلن ییزه بویون بولوب گزینگ، یۆنه ترسلیک اتسه نگیز، شئيله ادنلرینگ باشئنا

گلنر سیزینگ- ده باشئنگئزا گلر " ديبىدى. شوندا ن سونگ اؤز پايئاغئئنا غايئدى.
آئاسئ و ارکان ايە دؤولئ اونگا ئوى ئوتدولار، شوندا اويغورلاردان گئيريلن اسيرلرى
باغئشلادئلار و اولارئ ائزلارئنا اييردیلر. يورت آبادان و پاراحات بولدى. اؤز آئاسئ ئيكن
بيلىن ار بيچن قايئ ياوگوى ارادان چئقاندا اولادمور ياوگوى حان ۷۵ يئىلاب پائئشا
بولدى، يۇنه اونونگ اوغلى يوقدى، اوندان سونگ قايئ ياوگوى حانئنگ بئيله كى اوغلى
قارا آلى (آلب) باشا گجدى. بو اوغلان، اؤز آئاسئ ئئنگ اورجا (اورجا حان) بيلن سؤوشى
ماحالئندا، اونونگ ياغى طاراپئندان ساللانچاقدان اوغورلانىپ اكيديلىپدى، يۇن اول اؤز
آئاسئ (قايئ ياوگوى حان) ديريكا غايدئپ گليپ اونى گؤرؤپدى. قارا آلى (آلب) حانئنگ
پائئشالئغى ۲۲ يئىلاب دووام ئدى.

پاتئشالغئنگ اولادامور يابغو حان اوروغى نئنگ قولوندان چئقئپ، قارا حان اوغلى بوغرا حانئنگ پاتئشالغئ نئنگ باشلانماغى و يوردونگ تاغئنا چئقماغى

ياوگولارئنگ نسلى غوتاراندا قارا حان اوغلى بوغرا حانى پاتئشالغئا گئيرديلىر. توغسان يئلدان سونگرا اوچ اوغلى بولدى. اولوسى "ايل نكئن" (نكئن)، اورتانجاسى "قورى نكئن" و اينگ كيچيسى "بک نكئن". نكئن ينگ مانئسى گؤزل يؤزلى (آوادان-گلشيكلى) ديممكىدئر. "بوغرا حان آشى" دييليان اييميت/نهار اونگا ماخصوصدئر. رواياتا گؤرا: بير گؤن عسگر آچ غالئدئر و حايئسى آشى بيشيره يلى ديببى سورايدئرلار. او-دا تيز بولسون ديببى، بيرآز حامر آلئپ اللرى نينگ آياسئندا يايрадئپ غازانا سالئيدئر. شوندان سونگرا شول آش (نهار) حالىق ايچينده مشهورلىق قازانيدئر.

بوغرا حانئنگ دؤورؤنده اديم- قئلئم لار/عرف-عاداتلار، دوغرولق بيركمسىز يرينه يتيريلياردى. حر كيم اؤز حاقئنا راضئدى، حيچ كيمه ظلوم اديلمزدى. بولچولئقدى، همه زات آرزاندى. اوچ اوغلونئنگ- دا انه سى بولان "بايئر حاتئن" آدئندا عاقئللى بيلگيلى و اوقئپلى بير آيالى باردى. يوردونگ مسئله لرى بارادا-دا كأوقت اول قارار بربياردى. بير گؤن شول آيال آرادان چئقدى. بوغرا حان اوچ يئللاپ ياس توتدى، اوؤوندن داشارئ چئقمادى و ساچئنى سئردئرمادى. اول غاررئپ، حورلانئپ ييواش-ييواشدان ايشدن -گؤيچدن قالدى. اونونگ بو حال-احوالئن گؤرن بگئر اوندان اوچ اوغلونگدان حايئسى ييرينى اؤز يرينگه حان اديپ بلله جك، ديببى سورادئلار. بوغرا حان: ماصلاحات گچيرينگ و بگئر حايئسى ييرينى لايئق گؤربان بولسالار شونى سايلانگ ديببى جوغاب بردى. بگئر بير-بيرلرى بيلن ماصلاحاتلاشدئلار و بوغرا حانئنگ يانئنا بارئپ، اوغلانلارئنگ اوچؤسى-ده تآجى تاغئى ايه لمآگه ميناسئيدئر، يؤنه قارارى سيز برينگ ديبديلر. بوغرا حان: حر زادئنگ اورتا-ميانه سى ياغئشدئر، ديببنده بگئر اونونگ اورتانجا اوغلونى "قورى نكئنى" سايلادلار و يدى گؤنلآپ توى توتدولار.

قورى تگين اۋز آتاسى-بوغرا حانئنگ يانئنا گليپ: نيچه يئلدان بارى اۋيۋنگ يير چتئنده اوتورئپ اجم اوچين ياس توتيارسينگ، بو ايشدن نه پئيدا؟ دىيىپ اونى يانئنا آلدئى و بيله آوا چئقدئلار. شوندا قورى تگين يير داغ كييگينه اوق آتدى. "سارئغول" آدئندا يير آدام بو اوقى تاپدى و اونى قورى حانا گتيرىپ بردى. قورى حان، اول اۋز دوغروئغى و مانگا بولان انئامى بيلن شول اوقى گتيردى دىيدى و اونگا سئلاخ اديپ ياراغلى گۆيچلرينگ سرکرده ليگيني بردى. يير گۆن قورى حان آتاسئنا، سنيىنگ حئزمائئنگى ادر يالى يير غئز آلايئن دىيىپ بوغرا حانا يۈزلئدى، اول-دا گۈزۈنه ياش آيلاپ: حايسى غئز-آيال سنيىنگ انه نك بايئر(بايان) حانئئنگ ييرنى توتوپ بيلر؟ حم- ده گن حانئن آرامئزى دگر، ييز آتا-اوغلى يير-ييريميزدن آيرار دىيدى. شئيله-د بولسا قورى تگين، "كۈنجه (كۈلچه) بگيىنگ غئزئنا قودالغئا ايردى. راضئچئلئق بيلن شول غئزى بوغرا حانا آلدئلار.

يير گۆن بوغرا حانئنگ آيالى، قورى تگين يالنگيزقا اونونگ يانئنا بارئپ گل سنيىنگ ساجئنگى دارايئن دىيىپ اونگا يانشيار. اول-دا انه مينگ يرينه گن آيال، داراسا-داراسئن دىيىپ اونگا ساجئن داراتيار، شوندا آيال، منى قارى آتانگ اليئده اسير اتدينگ، اۋزۈنگ مانگا حيچ باقمايارسئنگ دىيىپ اونگا يانشجاق بوليار. اونونگ بو يامان پألينى انگلان قورى تگين غاچارلانئب ارتير آتام بيلن گنگشپ، سنيىنگ پنديىگى برين دىيىپ اول يردن آيرئليار. آيال بولسا بو حال-احوالدان حر كيميىنگ حاباردار بولجاقئلغئن گۈز اۋنگۈنده توتوپ، يير هيلگارليك ائماگه باشليار. قورى حانئنگ اۋيۋندائى غئزلاردان ۳- ۲ سانئسئن چاغئرئپ ييرى نينگ آياغئنا قورى حانئنگ اديگيني گيديردى و اونى اۋز اۋيۋينىنگ غابئسئنا چنلى يۈريتدى. شول گيچه غار ياغئئدى و اديگينگ ائزلارئ غارئنگ اۋستۈنده بللى بولوپ دوردى. سونگرا گيديپ آرينه (بوغرا حانا)، اوغلونگ قورى حان مينيىنگ اۋيۋمه گليپ منى اۋزۈنه تابئن اتجك بولدى، گۈر، اينه اونونگ اديگى نينگ ائزلارئ غارئنگ اۋستۈنده دورانئدر، دىيدى. بوغرا حان مونگا غانئ غاچارئ گلدى و

اميرلريني چاغترئپ حال-احوال بارادا اولار بيلن گينگشدى. اميرلر، اينگ ياغشئسى قورى حانى چاغترئپ حال-احوالى اوندان سورايلىنگ، ديبپ بېكىر برديلر. قورى حانى توتوب گتيرپ، سنى اتانگ بوپروغى بيلن توتيارئس ديبپ اونگا آيتدلار، اول-دا آتام بوپروق برن بولسا اينه اللريم، آلئنگ دانگئنگ ديبپ چيچ قارشئلق گوركزمدى. يۇنه اونگا، بوغرا حانئنگ آيالى ئئنگ بوغرا حانا آيدانلارنى بارادا سوراغ برديلر، اول-دا، ايندى دؤشؤنديم، ديمك اول مندن اوزال ايشه گيريشدى و اديلجك ايشينگ اوزال ديله گتيريلمى نينگ يالنگئشئدئغئنى ايندى آنكلادئم و اتالارئمئز-دا "ديله دؤشن ايش زيان گتيرر" ديبپ يۇنه يره آيدان دالديرلر ديبپ سسبى چئقارمان اوتوردى. اميرلر بو ياغداي بوغرا حانا آيتدلار، اول-دا اميرلرينه بو ايش بارادا سيز نأحيلي بېكىر اديارسينگيز ديبپ يؤزلدى، اولار، قورى تگينينگ شئيله ايش اتمانليگيني و آيالىنگ شئيله نييتي نينگ بولاندئغئن آيتدلار.

شول واقتلار دؤو döw غاياسى آدئندا اولى بير داغئنگ اته گينده آژدارحا باردى "اندك" آدئندا گينگ بير ميدانئنگ غئراسئندا. بو داغئنگ اته گينده اوچ سانى اولى آچاچ باردى، اولارئنگ حر بيرى بير آقار چشمانينگ آياغئندا بولوب، حر آچاچئنگ آشاغئندا ايكي ماوى آژدارحا باردى. بيريسى گؤنأكار ديبپ بېكىر اديلسه شول آدمئنگ اندامئندان بير يرينى مايئپ ادپ شول آژدارحالارئنگ يانئنا يوللايلارئلار. اگر -ده شول آداما يۇنگكليان گؤنأ دوغرى بولسا آژدارحا اونى دررو ايبيأردى، اگر-ده اول بى گؤنأ بولسا آژدارحا اونونگ اندامئنداقي مايئپ يرينى بجرپ، يوووپ-يالاب انزئنا ايبريأردى.

بوغرا حان اوغلونئنگ گورؤنگى نينگ آژدارحا طاراپئندان بير يؤزلى اديلمگيني و گؤزلىنه چيش قاقئپ كؤر ادپ اونونگ آژدارحالارئنگ يانئنا يوللانماغئن ايسله دى. اول، بير دؤيا مۇنديريلدى و يانئنا-دا قارا-دريلي لردن بير آشچى قوشدولار، اولار ايكي آيلىق يولا چئقئلار. شول واقتلار قورى حانئنگ حاربى سركرده سى "آنتلق سارئغولباش" اول يرده دالدى. غايدئپ گن واقتى حال-احوالى اشيدپ، قورى حانئنگ

آتاسی بوغرا حانی اۋلدۆرپ کله سینی کسپ اوئی قوری حانا التپ برمکلیگی یۆره گینه دۆودی.

یۆنه بو ایش آنکسات دالدى، اۆسته سینه اۋزی ناحیلی آتاسئی قاوی گۆریان بولسا، قوری تگینینگ-ده شئیله دیگینه گۆز یتیردی، اونگا حئزمت ادپ دوستلوق بورجونى یرینه یتیرپن دیجک بولوب، اونونگ غاضابئنا دوچار بولماينن دیپ پیکر اتدی و ینگ دوغری ایشینگ قوری تگینینگ یانئنا گیتمکدیگینی آنکدی و اولارئنگ ایزئندان یولا دۆشدى و دانگا قولای اولارئنگ یانئنا یاقئن باردی. شول وقت قوری تگین اۋز یانئنداقي آشجئسئنا: "آت ناللاری نئنگ سسینی اشیدیارین، گۆر باق ائزئمزدان گلپان بارمی؟ دییدی، شول وقت آشچی، بیر بۇز آتلی اینگدارئپ گلپار دپینده قوری تگین اول حۆکمان آنتلئق سارئغولباش دئر، اگر-ده دوغانلارئم بولسا اولارئنگ اتلاری قارا بولاردی، دییدی. اینه شول وقت آنتلئق سارئغولباش گلپ یتدی و آتدان دۆشۆب قوری حانئنگ الین-ایاغئن اۋپدی و آغلادی، شوندا قوری تگین حان اونگا: ای وپالی دوستوم، مانگا کۆپ حئزمت اتدینگ، ایندی-ده دوغانلارئم دال-ده سن گلدینگ یانئما، سن ائزئنگا غایت و اۋیۆنگ حم اوغلانلارئنگا سره ساپ بول، من اۋز بیگۆنالیگیمی بیلپارین و ساغ-سالامات ائزما غایدئپ گلجکلیگیمی-ده بیلپارین، اگر-ده غایدئپ گلسم آیال-اوغلان اوشاقلارئم ایلكی تانگرا سونگرا-دا سانگا امانت بولسون، اولارا-دا گۆز-غولاق بول دیپسه-ده، سارئغولباش یئنه آغلاپ، ائزئما غایتچاق دال، اۋلسم-ده سنینگ بیلن بیله اۋلجک دیپپ آیاق دیره دی، اولار اۋچ بولوب گیدیردیلر. ایکی آیلاپ یول یۆریدیلر سونگرا اوزاقدان اۋچ آغاچ گۆرۆندی. آنتلئق بو اۋچ آغاجئنگ حایسی یرین طاراپ یۆرپیلی دیپپ قوری حانئان سوراندا اول، من اۋزۆم اورتانچا اوغول بولناسام اورتانچا آغاچا بارایلی دیپپ جوغاپ بردی.

شول وقت اۋچ داغ قوچی(آژدارحا) پیدا بولدی، آنتلئق آتن سۆردی و آژدارحانئنگ ادیل اۋنگۆنه بارئپ دوردی. شول وقت قوری حان چشمانینگ باشئندا اوغلاپ یاتان.

آژدارحا اونونگ غورساغئنا دوغرى يۇرأندە آنتلئق سارئغولباش، بو ايشدن غورقوب غئلجئن سئردى و آژدارحانى اۇلدۆرمك ايسلدى و نامە اديارسينگ اول يير پاتئشادئر، اول گۇناسيز-دە بولسا اونى شئيله ياغدايا دۆشۆرديلر، اونگا زيانئنگ يتسه سنى اۇلدۆررين ديبپ غئغئردى. آژدارحا: حيج غورقما اول گۇناسيز و تآمیز يۆركلى يير آدم ديدى-دە ديلينى قورى نكينينگ حر ايكي گۇزۇن سۆردى، شول وقت اونونگ چيش قاقئلان گۇزلىر آچئلدى و اول دۆنيانى گۇرۇپ باشلادى. اول يردن ساغ-سالامات اۇز اوبالارئنا-اۇيلرينه غايدئپ گلدى. شول وقت اوبا ياغى چوزدى و بوغرا حانى اۇلدۆرچك بوليالار ديبپ اوبادا جار چكىلدى. شوندا حم قورى حان-حم-دە آنتلئق سارئغولباش ياغئلار بيلن سۇوشديلر و اولارى غئردئلار، غئلئچدان حالص بولانلار-دا غاچئپ غوتولئلار.

قورى نكين اۇز آتاسئى گۇرۇپ باشئندان گچنلرى اونگا آيتدى، شوندا بوغرا حان: من سانگا ايلكينجى گۇنى، ييزينگ آرامئزى بوزار، آغزالاچئلئق سالار، حيج كيم سنينگ اجنگ يرينى توتوپ بيلمز ديبپ آيتمادممى؟ ديبپ زيره ندى و شول آيالا نامە جزا برچك بولسانگ ائغئتئيار سنده ديبپ قورى حانا يۇزلندى. قورى حان اول آيالئنگ ايكي الينى ايكي آتا، ايكي آياغئن-دا ايكي آتا دانگدى، اورتارادان-دا يير آت قوشدى و آتلارى غامچئلادى، اولارئنگ حر ييرى يير يانگا گيديپ، شول بدپال آيالئنگ الينى آياغئن، بدنين پارچالادى. شوندان سونگ قورى حان: موندان بئىلاك حر كيم باشغا كيشأ تۇحمت آتسا جزاسى بو بولار، ديدى.

اوندان سونگ بوغرا حان اوغلونى تاغتا اوتورتدى و اول يتميش باش يئللاب پاتئشالئق اتدى. اول آرادان چئقانندان سونگرا-دا ياقئن غارئنداشلارئندان "اولپاق (اويوناق) حان، يدى يئللاب پاتئشالئق قئلدى. اوندان سونگرا اوغلى آرسلان حان پاتئشا بولوپ تاغتا اوتوردى. اونونگ قئرق گنگشچيسى بيلن "سور sewer(سوار) آدى يير قولى باردى، اول حۇنأرلى حم باتئر يير آدمدى. پاتئشا اونگا اۇز يانئندان ير بريپ، اونى شئيله يير

اۋزۈنە ياقۇن توتانمىشۇن و اول اۋز آيتچاك سۆزلىرىنى پاتىشا آيدىنپ بىلىپدېر.
بىر گۆن اونونگ وصفى پاتىشاننىڭ حاتونىنى-دا حايان غالدۇردى، يۇنە ونونگ
شئىلە آزاد (ايسلان ايشىنى اديپ يۇرمىگىنى)، حرىكەت اتمىگىنى گىنگ گۇردى. اونى حر كىم
غىسغانىنپ باشلادى. اولار پاتىشا عرض اديپ: بو "سور" يىنگ يامان حىيالى بار و سنى-
دە آرادان چىقارنپ اۋزى پاتىشا بولماق ايسلە يار، بىز بو ياغداي سىزە آيتماقلىغى
ماصلاحات بىلدىك، دىيدىلر.

آرسلان خان، "سورى" بىر يره يوللايدى. اول غايدىنپ گلندە اونى سىزە برىن، سىز
ايسلسە نىگىز اونى پارچا-پارچا ادينىڭ، دىيىپ اولارا آيتدى. اولار غايدانسونگ پاتىشا
حرم حانا گىردى. "مالبا حاتون(اينىڭ اولى حاتون دى) اۋنگە چىقنپ كاسە توتماق
ايسلىدى، يۇنە پاتىشانى غامغىن گۇردى و اونونگ سبأىنى سورايدى. پاتىشا حال-احوالى
اونىڭا آيتدى، "سور" دن گۇونۇم دۇندى، غايدىنپ گلندە بو ايشىنىڭ آنىغىنا يترىن،
آيدىئلىان سۆزلر چىن بولسا اونى اۋلدۆررىن، دىيدى. حاتونلار: بىز-دە اونى كآ ووقت
غىسغانىارىس، يۇنە اول ادرمن آدامدۇر و حر ايشىنىڭ حۇتدىسىندىن گلر، آنىغىنا تىمان
اونى غىسغانىانلارنىڭ سۆزۈنە ائنانىپ آدمى ھلۇك اداسانگۇز سونگرا پىشمانلىق پنىدا
برمز دىيدىلر. قارا آرسلان خان گىجە بو مسئلانى ياغىشى پىكىر اديپ سالداملاپ
گۇردى. ارتىر بولاندا اۋز باش گىنگىشچىسىنە: بو گۆن من كۆيۇكۇ(كۆيىكى) غالا بارنپ آو
آولاماقچى، يۇنە آرادا كىچىرأك پأسگل بار، سىز اول يره بارنپ آو آولانگ" دىيدى.
پاتىشاننىڭ پرمانى بىلن اولار آوا گىتدىلر. بىر گۆن "سور" يتىپ گلدى. آرسلان خان
اونى اۋز ياننىا گىتىمدى و اونىڭا "انان"دان و "ينىكى كىنت"دن اۋچ يىللىق سالغىتلارنى
يىغىنپ گىتىمىگىنى بويوردى. اونىڭا كۇپ ساوغاتلار برىپ اونى سىنلاغ بىلن يولا سالدى.
ينە بىر گۆن پاتىشاننىڭ اۋزى حىلگأرلىك بىلن اۋلن حابارنى ياياراتدى و بىر تابوت دا
گىزلندى. "سورە" حم گىنگىشچىلرە قارا آرسلان خان اۋلدى، دىيىپ حابار يوللادى.
اولار، بو حابارى اشىدېپ دررو غايتدىلار و اۋزارا گىنگىش اديپ، بو پاتىشا بىزى ھمىشە

حور گۇربۇردى، "سورى" بولسا يىزدن آرتتق گۇربۇردى، اونونگ اۇلۇمى يىزە توى دور، دىيدىلر. سور بولسا كۇپ غامغۇن بولوپ، حاتونلارنىڭ يانننا بارىپ آغلاپ-انگراپ: حايپ، امپرلرئىڭى خاص غاوى گۇربۇردىنىڭ، يۇنە اولار سندن سونگرا انزىنىڭى غوراپ ساقلامادىلار، اولار سىنىڭ حازىنلارنىڭى آلئپ اۇز آرالارنىدا پايلاشدىلار، موندان سونگ يىزە ياشاماق گرک دال، اينگ ياغشىسى اۇزۇمى اۇلدۇرپىن و دۇنياى دوشمانلارنىڭ قولوندا گۇرمايىن، دىيىپ زىرە ندى. بو حال-احوالى گۇرن قارا آرسلان خان، بىردن تابودىنىڭ ايچىندىن داشارنىڭ چىقىدى، حاتىنلارنى اونى گۇرۇپ غاچدىلار و اۇلن آدام نأحىلى دىرلدى دىيىپ حايان غالدىلار. پاتىشا "سورى" قوجاقلاپ، سىنىڭ حاقتىنى حىزمتكاردىگىنىڭ بلى بولدى، دىيدى.

سور (سووار) بو ياغدايا حايان غالئپ، آداملارنى شىدىپ درنگە مك بولارمى؟ دىيندە قارا آرسلان خان: حازىر بو گۇررۇنگلرئىڭ واقىتى دال، اوغوللارنىم ايل آرسلان و ماحمود بار نۇكرلرى وقشونلارنى بىلن گىدىپ شول قىرق گىنگىچىنى توتوپ گتىرسىنلر دىيدى. اولار توتولئپ گتىرىلدى، ادن ايشلرىندىن اوتانئپ يره باقئپ دوردىلار، شوندا پاتىشا نامە اوچىن يره باقئپ دورسونگىز، قالدىرنىڭ باشنىڭىزى دىيندە اولار: يىز اۇز گۇنأمىزى بىلىارىس، يالنگىشىدىق دىيدىلر، شوندا پاتىشا: سىز "سوره" يامانلىق اندىنىڭىز، اولار سىزە غايدىپ گلدى، دىيدى. "سور"-دە، كىم اۇز پاتىشاسىنا يامانلىق اتسە جزاسى اينە شىيلە بولار دىيىپ آيتدى. شوندىن سونگ "سور" پاتىشاننىڭ بوپروغى بىلن اولارنى يول كىنارنى چىقارپ گۇزلىرىنى اويدى، غولاقلارنى كسىدى، ال-ايقالارنى بدنلرىندىن آيرىپ يولونگ كىنارنى تىكىپ غويدى. ايكى يۇزلىلرە ساپاق بولار، دىيدى.

پاتىشا آلئى قشوننىڭ باشلىغىنى، اورونباسارلىغىنى و حىزمت قوللوعىنى "سوره" بردى. قارا آرسلان خان يىتمىش يىللاپ حۇكۇم سۇردى. اونونگ اۇز اوغلى ياش بولانسونگ، تاغتا اۇز آتاسى ننىڭ دوغانى ننىڭ اوغلى عثمان خانى چىقاردىلار. اول-دا

۱۵ يىللاپ پاتىشاللىق اتدى، اوندان سونگرا "اسلى" خان تاغتا گچدى، اول-دا اۆچ يىللاپ تاغتا اوتوردى، سونگرا اوغلى شايان خان تاغتا چىقىدى، اول-دا ۲۲ يىللاپ پاتىشاللىق اتدى، اوندان سونگرا-دا "بوران" (توران) خان پاتىشا بولدى، اون سىز يىللاپ پاتىشا بولوپ اوتورانان سونگرا اوغلى "آلى" خان اونونگ يرينه گچدى. آلى خان-دا "مان"دا (ماي دا) و يانگى كىتته ۲۰ يىللاپ پاتىشاللىق اتدى. آلى خان اۆز اوغلى قلىچ آرسلان، دوغرولققان-عاداللىق لىققان چىققان اۆز سۆزلىرىنى دىنگلار دىيىپ بىلپنه قلىچ قوشادى و اونگا قلىچ آرسلان خان دىيىپ آد داقدى. اولار حوراسان يوردونا بارىپ يىتلىرىندە يىتگىنچك ياشا گلىپدى و اول هممىشه اويناپ-گزيپ يۇرمىگى سۇيياردى و حاتدا اميرلىنىگ اۆيلرىنه بارىپ اولارنىگ غىزلارنى ياناشىاردى، بو ياغداى اميرلىنىگ حوشونا گىتمە ياردى، شونونگ اۆچىن اونگا ظالئم شاه دىيىپ آد بىردىلر. اميرلر، قلىچ آرسلاننى (شاه مالىگى / ملك شاه نى) تىرىيىلمك ايشى تابىشئران "بۇگدۆز قاردىچى" نىنگ ياننىا بارىپ حال-آحوالى اونگا آيتدىلار.

قاردىچى (آتابگ) قلىچ آرسلان كۆپ نصىحات ادىپ اونى يولا كىتىرچك بولدى، يۇنه اول بولمادى. آخىرسونگى قلىچ آرسلاننى توتماي بولدولار، يۇنه اول غاچىپ دريادان گچدى. بۇگدۆز (يىلدىز) قاردىچى-دا اونونگ ائزىندان اوغرادى و "آلى" حاننىگ حضورنا چىقىدى و اوغلوئنىگ ادبان ايشلىرىنى اونگا آيتدى: "منىنگ پىند-نصىحاتىمى آلمادى و اربىت ايشلره يۆز توتدى" دىيىدى. شوندا آلى خان، اگر اوغلو بولمى بولمىشە ياننىما گلمان غاچار دىيىپ پىكىر اتدى و بۇگدۆز سن يالان سۇيله يارسىنىگ دىيىپ غاچارلارنان بولدى. قلىچ ارسلان بو سۆزلىرى ايشىدىپ دررو آتاسى نىنگ (آلى حاننىگ) ياننىا گلىدى و اونونگ اياغنى اوغشاجاق بولدى، شوندا آلى خان، اونونگ كله سىنه دىدى-ده توتونگ بو بدآصللى دىيىدى، اونى توتوپ زىندان دىقدىلار. آلى خان سونگرا قاردىچىنى ياننىا چاغرىپ: باغشلا بىلگىشلە يىن سانگا غاچارلارنان بولدوم دىيىدى و آل بو اوغلاننى اكىت و اميرلره تابىشئر ناچىلى ايسله سىلر اونگا جزا برسىنلر،

ايسله سلر اۇلدۇرسينلر دىيدى.

يۇنه آغشام اۇزارا گىگشپ، اوغلانى دوشمانلارا تابشئرماقلئغئنگ نادوغرى ايش بولجاقلئغئنا، دوشمانلارئنگ اوغلانى اۇلدۇرپ پاتئشا بيلن-دە سۇوشه گيريشپ بيلجكليگينه گۇز يتيرديلر. اولار، آلى حانئنگ اۇز اوغلونى يير يردە گيزلمگيني و قاردئچى-دە بارئپ دوشمانلارا، پاتئشانئنگ اوغلونى اۇزۇنە تابشئرانئدئغئغئنى آيتماغئنى ماصلاحات بيلديلر. اگر-دە دوشمانلار بو سۇزلىرى قبول اتسلر-أ نا ياغشى اتمسه لر قليچ آرسلان حانئنگ قشون بيلن اولارئنگ اؤستۇنە اييرپ اولارى زور بيلن موغئرا كئيرمكليك بارادا قارارا گليندى. يۇنه قاردئچى مسئلانى دوشمان ابلى بيلن ماصلاحاتلاشاندا اولار، پاتئشانئنگ اۇز اوغلونى حۇكمان اۇلدۇرمگى گركدىگيني و اۇزلىرى نينگ شئيله ايسله يانئديكلرينى بيان اتديلر.

اولارئنگ يولباشچئسى "غئئق قازى_قورت بگ"دى. شول وقت حوراسانا آدم يوللاپ سالغئت تۇلمكلىرى طالاپ ادليندە اولار: اۇز آرانگئزداقئ آغزالانغئ يير يۇزلى ادينگ سونگرا ييز كيمه سالغئت تۇلجكليگيميزى آئق بيله يلى و شونگا گۇرا حركت ادريس ديبپ جوغاپ برديلر. بو توبارئنگ ايچيندە، گلجگى و گيزلين سئرلارى بيليان "اميران كاهن/ پيشگو" آدئندا يير روحانى باردى. غئئق غازى قورت اونگا: آلى حانا ياغى بولماق ناحىلى نئيجە كئير، ديبپ سورادى. شوندا اول، ايچينگيزدن عادالات، دوغرونق، قاهرئمانلق و جومارتلئغئ بيلن تاناليان يير آدم دۇره جك. "كراكوچى حوجانئنگ اوغلى توقسورميش ايچى(الچى)، اۇزى-دە اۇى يوناچى/ آغاچ اوسساسى بولماى. اونونگ اؤچ اوغلى بولماى، اينگ اولوسى "دوقاق"، اورتانچاسى "توغرول" و اينگ كيچيسى-دە آرسلان. بو آدم گيجە دۇيشۇندە قارنئندان اؤچ آغاچئنگ قاتى كۇپ پوداقلار بيلن گۇگريائئليگيني، اولارئنگ كۇكۇنينگ يردە، شاحالارى آسمانا بارئپ يتيائئليگيني گۇريار.

كاهن/پيشگو بو دۇيشۇنگ حيچ كيمه آيدئلمازلئغئنى ايسله دى و اوندان ناچه

اوغولونگ بار دىيىپ سورايدى، اول-دا اوچ اوغولوم بار دىيىپ آيتدى، اولارنىڭ اوچۇسى- دە پاتىشا بولجاق دىيىپ كاھن اونونگ سۇزۇنە جوغاپ بردى. توقسورمىش بو سۇزلره ائنانىپ بىلمىدى، گىدىپ اينىداكى بارجا ياسان اۆيلرىنى ساتدى، يىرنأچ قويون آلىپ ايلاننى چاغرىپ صاداقا بردى. اوغلانلارنىڭ اوچۇسى- دە ادرمن، بىگىت و باشارجانگ اوغلانلاردى. اوغوز بگلىرى اولارنىڭ شئىلە ايشلىرىنى گۇرۇپ اولارا قوشچىلىق بگلىگىنى بردىلر.

بگىرە يىر گىزك هرات، غىزە، كرمان و حوراساننىڭ بئىلە كى ولاياتلارنى ايلچىلر يوللاپ سالغىت يىغناماقلارنى بو يوق بريدىلر، يۇنە ايلات اولارا سالغىت تۇلمە دىلر. توقسورمىشىنىڭ اوغلانلارنىڭ توغرىل حاص-دا ادرمنى. غىنىق غازى قورت: مانگا قشون برىنگ گىدىپ سالغىتلارنى يىغناپ كىرە يىن دىيىپ بگىرە يۇزلىدى. اونگا مۇنگ عىگر برىلدى. اول-دا تۇورگە ايلچىلر يوللاپ، نأمە اوچىن سالغىتلارنىڭ تۇلمە يارسىنگىز، اينە غارنىجا و چكىرتگە يالى قشون گىبار، دىيىپ حابار يوللادى. عىگرلر- دە حر بىرىنگىزە ايكى توربا قوم دولدورۇپ، توربالارنى يىرنأچە يىرىندىن دىشىنگ و آتارنىڭنى-دا غانى سۇرۇنگ دىيدى. دىشىكلردن دۇكۆلن قوملار، آتارنىڭ آياغى آشاغىندا شئىلە يىر تۇز-دومان چىقاردى ولين ايلات مۇنگ دال-دە مۇنگىچە عىگر گىبار دىيىپ غورقدى و ايلچىلر-دە اوزال شئىلە يىر حابار يىرادىپدئلار.

توغرىل دۇشلىگرده كان اود ياقىلماغىنا بو يوق بردى. شئىلە ايشلر حالىق اۇران غورقوزدى و اولار سالغىتلارنى تۇلماگە راضى بولدولار. اولار عىگرلر گلمىسەن ايلاننى غرىپ-حورلاماسىن دىيىپ ايلچىلر يوللادئلار.

توغرىل ايلاتدان سالغىتلارنى يىغناپ انزىنا غايدىپ گلىدى. شوندىن سونگ اول اوغوزلارنىڭ بگىرىندىن يىرى بولدى. اينە شول وقت بۇگدۆز كاردىچى گلىدى، اونى توغرىلنىڭ ياننىنا اكىتدىلر. توغرىل اونگا: سندن يىر زات سوراجاق، يۇنە دوغروسىن آيت، دىيدى. اول-دا بوليار دىيىپ جوغاپ بردى. توغرىل اونگا: بو يىرە نأمە ايش بىلن

گلدینگ دىيىپ يۆزلىدى، كاردىچى-دە: آلى خان، شاھ مالىگى توتوپ، آرئىنگىزى
 آلاماغنىڭ ئۆچىن يانگىزا گىتىرمگىمى بويروق بردى و اوغلون مانگا تابىشۇردى، دىيىدى.
 اول حاضىر يولدا "چاركنت" ولاياتىندا، آز ۋاقت سونگرا گىر، دىيىدى. شوندا توغرىل
 اگر دوغرى آيدىان بولساڭ سنى حاللاص ادرىن، يالان آيدىان بولساڭ اتچك ايشلىرىمى
 اۋزۇڭ بىلىئىسىڭ، دىيىپ اونگا حايبات آتدى. شوندا كاردىچى غورقدى و ايشىڭ
 اينگ دوغرى طاراپىن اونگا بيان اتدى. توغرىل كاردىچىنى توتوپ زىنداندا سالدى و
 بىرناچە آداما-دا اونى غوراپ ساقلاماغا بويروق بردى. اون آلتى مۆنگ عسگرى اول يره
 يىغناپ " يىرىنگىزدن غىمىلدا مانگ " دىيىپ بويروق بردى. اون دۇرت مۆنگ عسگر
 سايلاپ آلتىپ، اولارنىڭ آلتى مۆنگۈنى دوغانى دوقاق غا تابىشۇردى و ساغ طاراپا اىپردى،
 يىننە آلتى مۆنگ عسگرى-دە كىچى دوغانى "آرسلانا" بىرپ سول طاراپدا يىغنادى، اۋزى-
 دە ايكى مۆنگ عسگرى آلتىپ شاھ مالىگىڭ قارشىسىنا چىقتى. مالىك شاھ نىڭ ياننىدا
 يىگىرىمى مۆنگ عسگر باردى، توغرىل اونونگ بىلن قارشى-قارشى گىندە ئىزىنا چكىلدى
 و گىزلە نىپ ياتان دوغانلارنى شول ۋاقت اورتا چىقىپ شاھ مالىگى غابادىلار و اولاردان
 كۆپ آداملارنى اۋلدۇردىلر. شاھ مالىگىڭ اۋزى-دە توتولدى و اول ايكى بۆلۈندى، شوندا
 توغرىل عسگرلىنە يۆزلىنىپ: " كىم پاتىشا بولسا-دا ياغىشى ايشلر ادىپ عىزف-
 عاداتلارنىمىزا حورمات قويمالتىدۇر، شاھ مالىك اۋز يامان بالى نىڭ جىزاسىن گۇردى"
 دىيىدى.

حابارى اشىدىن آلى خان كىسلاب ياتدى و ايكى يىل سونگرا-دا آرادان چىقتى و احملى
 يوردا توغرىل ايه بولدى. اول حر طاراپا ايلچىلر يوللاپ يورتدا عادالات، دوغرىلئق و
 آسودالغى برقرار اتدى. سالغىتلار يىغناندى، اولى دوغانى دوقاقى غازنا و تۋوركلرىڭ،
 كىچى دوغانى آرسلانى-دا روم و اونگا غونگىشى يىرلىڭ بگى ادىپ يوللادى.
 توغرىل ارمنى اولكە سىنە-دە اۋز سردارلارنىدان ايكىنچى آرسلان شاھى بگى ادىپ
 سايلادى. اول گۇرچى دىيارى نىڭ سالغىتلارنى-دا يىغنادى و حر يىل سالغىتلار پايىتاغتا

(مارا) ايرىلپ دوردى. توغرول يىگىرىمى يىللاپ (حضرت محمد پىغامىر بولىنچا) مارتدا حۆكۆم سۆردى.

اوندان سونگرا دوغانى دوقاق اونونگ يرينه گچدى، ىدى يىللاپ-دا اول پاتىشا بولدى. اوندان سونگرا-دا "دوقوز ياگو"نى/يابغو/ پاتىشا ادىپ سايلادىلار، اول-دا اون ايكي يىللاپ پاتىشا بولدى. اوندان سونگرا "سامان يابغونى ماوراء النهره پاتىشا ادىپ سايلادىلار (سامانى لار اونگا سامان حوداى دىيىپ آيدىلار) اوندان سونگرا-دا "آغم ياگو" يىر يىللاپ پاتىشا بولدى، سونگرا "كۆكم ياگو" (ياش اوغلانقا) پاتىشا بولدى. شول واقتلار يوردونگ "قاراشىت" آدنىدا يىر دوشمانى بولوپدۇر. بىگر يورتدا آسودالغى بىرقرار ادىپ يۇرن واقتلارنى قاراشىت قشون چكىپ اولارنىڭ اۆستۆنه هجۇم ادىر. شوندا كۆكم ياگو قتن ياغدايا دۆشيار. دوشمانلار اونونگ اۆيۇنىنگ غابىسنا چىلى گلىپ يوردى ايه لىدىلر و اونونگ سالانچاقداق دوغانن اسىر ادىپ آلنىپ گىتىدىلر و يورتدا اولجا يىغناماغا باشلادىلار.

كۆكم ياگوينىڭ قشونلارنى غايتا گۆيچلندى و ايل بولوپ-دا قاراشىدىنگ اۆكجه سىنه دۆشدىلر و اولارنىڭ اۆستۆندى يىنگىش غازاننىپ انزلارنى غايدىپ گلىدىلر و پاتىشالغى دوام ادىپ يورتدا عادالاقى-آسودالغى بىرقرار اتدىلر. كۆكم ياگوينىڭ اسىر آلنىپ آكىدىلن دوغانى يىرنأچه يىل سونگرا "ايندى من اولالدىم، مانگا قشون يوللا، اولارنىڭ ياردامى بىلن من بولارنى يىنگىپ اۆزۆمى-ده اولارنىڭ اىندىن حالاص ادىين" دىيىپ حابار يوللادى.

كۆكم ياگو قشون يوللادى، اولار قاراشىدىنگ قشونلارنى بىلن سۆوشه گىرىشىدىلر. اول يردە كۆكم ياگوينىڭ دوغاننا "سرهنگ" دىيىپ آد بىلن. سرهنگ اۆز دوغانى نىڭ قشونلارنى بىرىكىدى. سۆوش گۆيچلى دوام اتدى و حر ايكي طاراپدان-دا كۆپ آدم اۆلدى. آخىرسونگى انزا چكىلدىلر. شول وقت سرهنگ، دوغانى كۆكم ياگوينىڭ ياننىا بارنىپ اۆز باشنىدان گچنلرى اونگا آيتدى. مانگا اول يردە سرهنگلىك درجه سى بىلدى

و ايشىك آقالغى/ دربار وزير/ وظيفه سىنى-ده مانگا بردىلر دىينده كۆكم ياوگوى اونگا بو يردە-ده شول وظيفانى يرينه يتير دىيدى. كۆكم ياوگوى يىگرىمى يىللاپ پاتنشالئق اتدى و يير گۆن يىردنكا اۆلدى. سرهنگ بو حابارى ياياراتمادى و اوئى يير تابوت ننگ ايجينه قويوپ اۆزى يوردونگ ايشلرى بيلن مشغول بولدى. يير يىلدىن سونگرا بگر اونونگ يانننا گليپ ييزه حاقئقائى آيت، كۆكم ياوگوى ياشايارئمى؟ يا-دا آرادان چئقدئمى؟ دىيىپ سورادئلار، اگر-ده آرادان چئقان بولسا اۆزۆنگ پاتنشا بولوپ مسئلانى عيان ات دىينلرينده سرهنگ اميرلرينگ اۆزۆنينگ پاتنشا بولماغا قارشى دالدىكلرينه گۆز يتيردى و اۆز دوغانى ننگ يير يىل اوزال آرادان چئقاندئغئنى اولارا پاش اتدى. سونگرا كۆكم ياوگوى جايلاندى و سرهنگ تاغتا چئقدى. اول اون يىللاپ پاتنشالئق قئلاندىن سونگرا آرادان چئقدى و اونونگ يرينه "سبوك تگين" پاتنشا بولدى. سونگرا اونونگ اوغلى "محمود سبوك تگين" تاغتا چئقدى و هند يوردونننگ كآير يرلرينى باسئپ آلدى. اونونگ حكايانى، بو گۆررۆنگلردن اوزال آيدئلنپ گچيلدى. اوندان سونگ اوغلى "مسعود" پاتنشا بولدى و غئشلاماق اوچين گۆرگن و مازندرانا گلدى. توغول و سلجوق اوروغلارئندان چاغرى بگ و داوود، مارئى، بلخى و هراتى ايه لىدىلر. سولطان مسعود اولاردان سالغئت ايسله دى، يۇنه اولار برمه ديلر و ييز، اۆز اوروغئمئزدان بولانلارا سالغئت تۇلۇرىس دىيىپ جوغاپ بردىلر، ييز-ده پاتنشا نسليندن دىرىس دىيىپ سۆزلرينى يتيردىلر.

شول يىل مسعود شاه، گۆرگن و مازندرانا بارئپدى. داوود بيلن چاغرى بگ اۇزارا ماصلاحاتلاشئپ محمودلى لارئنگ /غزنوى لرينگ/ باش_شأحرى غازنانى ايه لماگه گنگشدىلر. مسعود بو حابارى اشيدنده، اوتوز مۆنگ عسگر بيلن گليپ مارى شأحرينى غابادى. "غئئق/قونيق/ سلجوغينگ اوغوللارى ياردام اوچين قونگشى يورتلارا ايلچيلر يوللادئلار.

اصلئندا اولارئنگ ماقصادى، ايلچيلرينگ مسعودينگ قرارگاهينه بارئپ اول يرداى

حال-آحوالی بارلاپ گلمكىدى. شك-شۆپهه بولماسن دىيىپ-ده از-أولاق ساوغات-دا يوللادنلار. اولار، گۆرن-اشيدنلر يى سلجوقلار بىلدىردىلر. چاغرى بگ غاپنلار عسگرلر يىغنادى و گىجانگ يارئمئندا آيات-دوغلار بىلن دوشرمانا هجۇم اتجكدىكلىرىنى اولارا آيتدى.

گىجه آدانچى: اى داوود، سنى بو ير يۇزۇندە اۇزۇم حالئىا اتدويم دىيىپ بير آيت اوقادى. داوود اونونگ مانئسن سورايدى، اۇورنندن سونگرا اونى حايبرا يوردى و يئنه قولاق آسدى و: اى اللاهئم، سن ايسلان كيشينگى يوقارلاندىريارسينگ، ايسلانىنگى-ده يره چاليارسننگ، حايير-ئوغاب سنىنگ اىنگده دير، سن حر زادى بىلبىانسىنگ، گۇچلى-قواتلى سنىگ دىين سۇزلىرى اشيتدى. داوود بو آيت ئنگ-دا مانئسن اۇورندى و آرقايىن ايشه گىريشىپ بىلجكلىگينه ائناندى و بيرناچ طاراپدان دوشرمانا هجۇم اتدىلر. قشون سركرده لرى مسعودى توتوب داوودنىگ يانئنا گتيردىلر.

سلجوق غئئقلاردان بولوب توقسورمئش اوروغئندان كراكوچى حوجاننىگ اوغلى بولوب، سولطان محمد حوارزم_شاننىگ آتاسى "انوش تگىن قارچا"-دا، اوغوزلاردان بولوب بگدىلى تىرسىندن دير. انوش تگىن سلجوقلى سولطانلارنىگ حزماتى ادنلرينگ حاتارئندادى. اوغوزلاردان بولان پاتئشالار باش نسيلدىن گلىار: قايى، يازار، ايمير، آوشار و بگدىلى. بولاردان باشغا اوروغلاردان پاتئشا بولان دالدىر.

سالغورلارنىگ حكاياسى-دا شئيله دير:

شاه مالىگىنگ بگلىرىدىن بيرى بولان قازى قوردنىگ نۇكرلرىدىن "سالور دىكىلى" آدئندا بير بگ باردى. مالىك شاه ينگىلدىن سونگ، بۇتىن اوغوز بگلىرى مارا يىغئانلارلار. سالور اۇز قبيله سىندان اون مۇنگ آتلى بىلن بيرلىكدە گۇچۇپ خوراساننىگ سرحدينه گلدى و كوھستان، طبس و اصفهان طاراپلارنى بيرناچه يئلاپ تالادى. آحر سونگى سلجوقلار

بو اۆلكانى ايه لدير، اينه شول وقت سالور اولار بيلن بيرلشدى و اوزاق واقتلاپ اولارا ياردام اتدى. آخىردا اونونگ اوغوللارنى فارس طاراپلارنى گيتديلر و اول اۆلكانى ايه لدير. تاريخدا سالغورى ديپليان فارس "اتاىك" لرى اولارنىڭ نېرە لريندن دېر. يىننە بير اوغوز بېگى دا مۆنگ عسگر بيلن جيخوننىڭ آنكئرسىندا يورت اديندى. اول، غىشلاق و يايلاق اۆچين-ده بالقان داغلارنى و حورزم طاراپلارنى گيتدى. اونونگ اوغوللارنى حنىز-ده ياشايرلار (قوتلوغ بېگ، قازان بېگ و قارامان بېگ).

روم (استانبول) تۆركمىنلىرى، قارامان، اشرف و بئيله كى تۆركمىنلر، سلجوقلى سولطان توغول روما گيدن واقتى اونونگ ياننىداق يىگىرىمى مۆنگ تۆركمىنلر دېر. توغول بېگ انزىندا غايداندا اولار اول يردە غالدئلار، اولارنىڭ بېگى "قئنىق" لاردان آرسلان سولطاندىر. شئيله-ده اوغوزلار دارغان واقتى شاه مالىگىنگ "يازىر" اوروغىندان بير بېگ و آلى خان اوغوللارنى "قاياشغول" و "ولى" خان يازىر طاراپىندا گيتديلر، ير-يورت دېپ-ده حصار تاغى (داغى) سايلاپ آلدئلار و اول يردە يرلشپ قالدئلار. اولارنىڭ نېرە لرى اول يرلردە حنىز-ده ياشايرلار.

مۆنى يازان بنده سالار بابا قوللى اوغلى سالار حارندارى،

سنه ۹۶۳، ربيع الاول آيى. نيسا (نوساى).